

Ім'я вітру
Патрік Ротфусс

Подивіться на мене. Кого ви бачите? Хлопця з полум'яно-рудим волоссям, що неслухняно стирчить урізнобіч, звичайного шинкаря у провінційному містечку. Але придивіться уважніше до мого обличчя. Ці глибокі старечі зморшки. Про що вони говорять? Чи, точніше, про що мовчать?... Про той жах, який я побачив дитиною. Про тих, хто знищив мою родину. Вони перетворили мене на волоцюгу. Я втратив усе. Але наляканий хлопчик виріс. І тепер я знаю, кого бояться вони. Того, кому стане сили промовити ім'я. Чие? Ім'я вітру...

Патрік Ротфусс

Ім'я вітру

Моїй матері, яка навчила мене любити книжки та відчинила мені двері до Нарнії, Перна та Середзем'я

І моему батькові, який навчив мене: якщо вже щось робити, то робити це треба правильно й без поспіху

Подяки

Дякую...

...усім, хто читав мої ранні чернетки. Ім'я вам – легіон, вас надто багато, щоб назвати поіменно, але не надто багато, щоб усіх вас любити. Завдяки вашому заохочуванню я не кидав писати. Завдяки вашій критиці я безупинно вдосконалювався. Якби не ви, я б не переміг у...

...конкурсі «Письменники майбутнього». Якби не його семінар, я б ніколи не зустрівся зі своїми чудовими товаришами по антології, які теж опублікувались у 18 томів, і...

...Кевіном Дж. Андерсоном. Якби не його поради, я б ніколи не зустрівся з...

...Меттом Бялером, найкращим серед агентів. Якби не його керівництво, я б ніколи не продав книжку...

...Бетсі Воллгейм, любій редакторці та президентці видавництва DAW. Якби не вона, ви б не тримали в руках оцю книжку. Подібну книжку – можливо, але ця книжка б не існувала.

І нарешті, містерові Богеджу, моему вчителеві історії в старшій школі. 1989 року я сказав йому, що згадаю його у своєму першому романі. Я свої обіцянки виконую.

Пролог

Тиша в трьох частинах

Знову настала ніч. У шинку «Путь-камінь» запала тиша, і це була тиша в трьох частинах.

Найочевиднішою частиною була порожня лунка тиша від того, чого не вистачало. Якби був якийсь вітер, він би зітхав поміж дерев, від нього вивіска шинку гойдалася б, порипуючи, на гаках, і він вимів би тишу на дорогу, наче запізніле осіннє листя. Якби всередині шинку були відвідувачі, бодай жменька людей, вони б заповнили тишу розмовами та сміхом, стукотом і гамором, яких очікують від корчми в темні вечірні години. Якби була музика... Але ні, звісно, ніякої музики не було. Власне, нічого з цього там не було, а тому тиша залишалася.

Всередині «Путь-каменя» біля одного кутка шинквасу скоцюбилися двоє чоловіків. Вони пили з мовчазною рішучістю, уникаючи серйозних обговорень тривожних новин. Таким чином вони додавали до більшої, пустотілої тиші маленьку, похмуру. Виходив своєрідний сплав, контрапункт.

Помітити третю тишу було нелегко. Ймовірно, послухавши годинку, її можна було б відчутти в дерев'яній долівці під ногами та в дебелих барилах за шинквасом, які ледь трималися купи. Вона була у вазі чорного кам'яного каміна, в якому зберігався жар давно померлого вогню. Вона була в повільному ковзанні білої лляної ганчірки вздовж волокон деревини, з якої було зроблено шинквас. А ще вона була в руках чоловіка, який стояв там і полірував шматок червоного дерева, який і без того виблискував у світлі ламп.

Цей чоловік мав по-справжньому руде волосся, полум'яно-руде. Очі в нього були темні й відсторонені, а рухався він із непомітною певністю, яка приходить із чималими знаннями.

«Путь-камінь» належав йому, так само, як і третя тиша. Так і годинилося, бо це була найбільша тиша з трьох, яка огортала інші. Вона була глибока й

широка, як кінець осені. Вона була важка, як великий обточений річкою камінь. Вона була терплячим звуком людини, що чекає власної смерті, схожим на той, який видає зрізана квітка.

Розділ перший

Місце для демонів

Був вечір повалка, і в шинку «Путь-камінь» зібралися звичні відвідувачі. П'ятеро відвідувачів – не бозна-яка клієнтура, але тепер більше п'ятьох до «Путь-каменя» одразу й не заходило: такі вже були часи.

Старий Коб виконував свою роль оповідача та роздавача порад. Чоловіки біля шинквасу сьорбали потроху свою випивку та слухали. За дверима підсобки стояв молодий шинкар, який усміхався, вислуховуючи подробиці знайомої історії.

– Прокинувшись, Таборлін Великий довідався, що його замкнули у високій вежі. У нього забрали меч і відібрали все: ключ, монета, свічка. Ці речі зникли. Але розумієте, це було ще не найгірше... – Коб помовчав, щоб справити враження, – ...бо лампи на стіні горіли синім!

Грем, Джейк і Шеп кивнули самим собі. Ці трое друзів вирости разом, слухаючи Кобові оповідки та не дослухаючись до його порад.

Коб уважно придивився до найновішого, найуважнішого слухача зі своєї нечисленної аудиторії – ковальчука.

– Знаєш, що це означало, хлопчиську? – ковальчука всі називали хлопчиськом попри те, що він був на п'ядь вищий за всіх інших місцевих мешканців. Зважаючи ж на звичаї, прийняті в маленьких містечках, він, найімовірніше, лишатиметься «хлопчиськом», доки в нього не виросте добряча борода чи поки він не роз'юшить комусь через це носа.

Хлопчисько повільно кивнув.

– Чандріяни.

– Правильно, – схвально проказав Коб. – Чандріяни. Усі знають, що синій вогонь – одна з їхніх ознак. Тепер він...

– Але як вони його знайшли? – втрутився хлопчисько. – І чом вони його не вбили, як мали змогу?

– Ану цить, усі відповіді матимеш іще до кінця, – сказав Джейк. – Просто дай йому розповісти.

– Не треба, Джейку, – озвався Грем. – Хлопчиськові просто цікаво. Пий собі.

- Я своє вже видудлив, - пробурчав Джейк. - Мені б ще випити, та шинкар і досі білує шурів у підсобці. - Він підвищив голос і лунко застукав порожнім кухлем по шинквасу з червоного дерева. - Гов! Тут люди пити хочуть!

З'явився шинкар із п'ятьма мисками печені та двома теплими круглими хлібинами. Рухаючись зі жвавою вправністю, він налив іще пива Джейкові, Шепові та Старому Кобові.

Поки чоловіки займалися вечерею, про оповідку тимчасово забули. Старий Коб розправився зі своєю мискою печені з хижою вправністю запеклого холостяка. Коли він доїв свою хлібину та повернувся до оповідки, інші ще здували пару зі своїх мисок.

- Тепер Таборлін мусив тікати, але, озирнувшись довкола, побачив, що в його камері жодних дверей. Жодних вікон. Довкола нього був тільки гладенький твердий камінь. Із цієї камери не тікав іще ніхто.

Але Таборлін знав імена всіх речей, а тому міг порядкувати всіма речами. Він сказав каменю: «Трісни!» - і камінь тріснув. Стіна порвалася, мов папірець, а крізь утворену дірку Таборлін зміг побачити небо та вдихнути солодке весняне повітря. Він підійшов до краю, глянув униз і без жодних сумнівів вийшов просто в повітря...

Хлопчисько вибалушив очі.

- Та невже?!

Коб серйозно кивнув.

- Тож Таборлін полетів униз, але у відчай не впав. Бо він знав ім'я вітру, а тому вітер його слухався. Він заговорив до вітру, і той заходився його колисати й ніжити. Вітер приніс його на землю лагідно, мов пушинку, та поставив на ноги з м'якістю материнського поцілунку.

А діставшись землі та відчувши біль у боці, в тому місці, де його штрикнули, він побачив, що там навіть подряпинки не було. Ну, може, то йому просто поталанило. - Коб багатозначно постукав себе по носі збоку. - А може, тут якось був замішаний амулет, який був у нього під сорочкою.

- Який амулет? - нетерпляче запитав хлопчисько з повним ротом печені.

Старий Коб відкинувся назад на табуреті, радий можливості розповісти більше.

- За кілька днів до цього Таборлін зустрів на дорозі мідника. І хоч харчів у Таборліна було небагато, він поділився вечерею зі стариганом.

- Так, власне, і треба, - тихенько сказав хлопчиськові Грем. - Усі ж бо знають: «Мідник платить за добро двічі».

- Ні, ні, - забурчав Джейк. - Скажи правильно: «Від мідника порада - за добро подвійна відплата».

Вперше за вечір подав голос шинкар.

– Насправді ти пропустив більше половини, – сказав він, стоячи у дверях за шинквасом.

Мідник завше платить хутко.
Раз – за всяку оборудку.
Двічі – як поможеш зразу.
Тричі – за тяжку образу.

Коли чоловіки біля шинквасу побачили, що там стоїть Коут, їхні обличчя набули майже здивованого виразу. Вони вже не один місяць приходили до «Путь-каменя» щоповалка ввечері, і Коут досі не прохопився жодним словом із власної волі. Утім, сподіватися на щось інше насправді було марно. Він прожив у містечку лише рік чи щось таке. Він іще був чужим. Ковальчук жив тут з одинадцяти років, а його досі називали «тим хлопчиськом із Ранніша», так, наче Ранніш – це якась чужа країна, а не містечко менш ніж за тридцять миль звідси.

– Просто чув якось таке, – явно знітившись, промовив Коут, щоб заповнити тишу.

Старий Коб кивнув, а тоді прокашлявся й повернувся до оповідки.

– Отже, за його амулет можна було віддати ціле відро золотих ноблів, але з Таборліна мідник узяв лише залізний гріш, мідний гріш і срібний гріш, бо той зробив йому ласку. Амулет був чорний як зимова ніч, а на дотик – холодний як лід, але поки він був у Таборліна на шиї, йому не треба було боятися ніяких злих сил. Демонів і тому подібного.

– Я б чимало дав зараз за таку штуку, – похмуро заявив Шеп. Він увесь вечір пив найбільше та говорив найменше. Усі знали: минулого запалка проти ночі на його фермі сталося щось лихе, але вони були добрими друзями й тому розуміли, що не треба вимагати від нього подробиць. Принаймні зараз, у таку ранню годину і в настільки тверезому стані.

– Атож, хто б не дав? – розважно промовив Старий Коб і зробив добрячий ковток.

– Я, тойво, не знав, що чандріяни – демони, – сказав хлопчисько. – Я чув...

– Ніякі то не демони, – твердо відповів Джейк. – То були перші шестеро людей, які відмовилися обрати шлях Тейлу, і він їх прокляв – прирік на блукання світом...

– То ти розказуєш цю оповідку, Джейкобе Вокер? – різко заговорив Коб. – Бо якщо так, то я просто дозволю тобі розповідати далі.

Двое чоловіків на одну довгу мить уп'ялися один в одного поглядами. Зрештою Джейк відвів очі, пробурмотівши якусь фразу, що цілком могла бути вибаченням.

Коб знову повернувся до хлопчиська.

– Це таємниця чандріян, – пояснив він. – Звідки вони взялися? Куди вони йдуть, зробивши свої криваві справи? Це люди, що продали душі? Демони? Духи? Ніхто не знає. – Коб кинув на Джейка безмежно зневажливий погляд. – Хоча кожен йолоп і твердить, ніби знає...

Тут оповідка перейшла у сварку про природу чандріян, знаки, які попереджали обачних людей про їхню присутність, і те, чи захистить амулет Таборліна від розбійників, скажених собак або падіння з коня. Пристрасті вже розпалювались, аж тут розчахнулися парадні двері.

Джейк позирнув на них.

– Ти вчасно прийшов, Фурмане. Скажи-но цьому клятому дурневі, чим демон відрізняється від собаки. Усі ж зна... – Джейк зупинився посеред речення та кинувся до дверей. – Тіло Господне, що з тобою сталося?

Фурман вийшов на світло; обличчя в нього було бліде й вимазане кров'ю. До грудей він притиснув старий чапрак. Той мав дивну, незграбну форму, неначе в нього загорнули купу хмизу на розпал.

Побачивши Фурмана, його друзі зіскочили з табуретів і поквапилися до нього.

– Зі мною все гаразд, – запевнив він, неквапом увійшовши до загальної зали. Очі в нього були дикуваті, як у норовливого коня. – Усе гаразд. Зі мною все гаразд.

Зв'язаний вузликом чапрак він кинув на найближчий стіл; чапрак важко грюкнув об дерево, наче в ньому було повно каміння. Одяг Фурмана був посічений довгими прямими розрізами. Сіра сорочка звисала з нього клаптями, але подекуди, там, де були зловісні темно-червоні плями, вона прилипла до тіла.

Грем спробував посадити його на стілець.

– Матінко Божа. Сядь-но, Фурмане. Що з тобою таке? Сядь.

Фурман уперто хитнув головою.

– Та кажу ж вам, у мене все гаразд. Я не так уже й постраждав.

– Скільки їх було? – запитав Грем.

– Один, – сказав Фурман. – Але це – не те, що ви думаєте...

– От холера. Я ж казав тобі, Фурмане, – випалив Старий Коб із тим переляканим гнівом, на який здатні лише родичі та близькі друзі. – Я тобі вже кілька місяців казав. Не можна виїздити самому. Навіть до Бедна. Бо небезпечно. – Джейк поклав долоню старому на зап'ясток, щоб той замовк.

– Просто сядь, – мовив Грем, досі намагаючись всадовити Фурмана на стілець. – Треба зняти з тебе цю сорочку й відмити тебе.

Фурман хитнув головою.

– У мене все гаразд. Я трохи порізався, але кров на мені здебільшого Неллі. Воно стрибнуло на Неллі. Убило її милі за дві від містечка, за Старокам'яним мостом.

Після цих новин на мить запала серйозна тиша. Ковальчук співчутливо поклав руку Фурманові на плече.

– Трясця. Це кепсько. Вона ж була лагідна, мов ягнятко. Ніколи не норовила вкусити чи хвицнути, коли ти приводив її по підкови. Найкраща коняка в містечку. Трясця. Я... – Він поступово затих. – Трясця. Не знаю, що й сказати. – Він безпорадно роззирнувся довкола.

Нарешті Коб зумів звільнитися від Джейка.

– Я ж тобі казав, – повторив він, замахавши пальцем на Фурмана. – Тут ниньки такий люд вештається, що забив би тебе за пару грошів, а за коня та віз – і поготів. Що ти тепер робитимеш? Сам його тягтимеш?

На мить запала ніякова тиша. Джейк і Коб уп'яли один в одного гнівні погляди, тим часом як усі інші наче язика проковтнули – не знали напевне, як утішити друга.

Шинкар обережно пройшов крізь тишу. З повними руками спритно обігнув Шеп та заходився розкладати на столі неподалік якісь речі – миску з гарячою водою, ножиці, чисте полотно, кілька скляних пляшок, голку та кишку.

– От якби він мене слухав, цього б ніколи не сталося, – пробурчав Старий Коб. Джейк спробував його зацитькати, але Коб від нього відмахнувся. – Я просто кажу як є. За Неллі збіса сумно, але хай краще послухає зараз, щоб не загинути. З таким людиом двічі не таланить.

Фурман стиснув уста тонкою рисою. Сягнув рукою та потягнув скривавлений чапрак за краєчок. Те, що було всередині, перекинулось один раз і зачепилося за тканину. Фурман потягнув сильніше, і пролунав стукіт – наче на поверхню стола висипали мішок обточеної гальки.

Там був павук завбільшки з колесо фургона, чорний, як грифель.

Ковальчук відстрибнув назад і наскочив на стіл, перекинув його й мало не впав на підлогу сам. У Коба відвисла щелепа. Грем, Шеп і Джейк приголомшено скрикнули без слів і відсунулися, затуливши обличчя руками. Фурман зробив крок назад, який добряче нагадував нервові сіпання. Тиша заповнила кімнату, наче холодний піт.

Шинкар насупився.

– Вони ще не могли просунутися так далеко на захід, – тихо мовив він.

Якби не тиша, його, мабуть, ніхто б не почув. Але його почули. Очі відвідувачів відірвалися від істоти на столі та мовчки витріщилися на рудого чоловіка.

Джейк здобувся на якісь слова першим.

- Ти знаєш, що це таке?

Шинкар задивився кудись удалину.

- Скрель, - відсторонено промовив він. - Я думав, що гори...

- Скрель? - втрутився Джейк. - Почорніле тіло Господне, Коуте. Ти таких уже бачив?

- Що? - Рудий шинкар різко підняв очі, неначе раптово згадав, де він. - О. Ні. Ні, звісно, що ні, - зрозумівши, що він може дотягнутися до темного створіння рукою, він обережно відступив назад. - Просто чув про таке. - Відвідувачі витріщилися на нього. - Пам'ятаєте торговця, який приїхав сюди витки зо два тому?

Усі закивали.

- Той падлюка спробував злупити з мене десять грошів за півфунта солі, - бездумно промовив Коб, повторивши свою скаргу, мабуть, усоте.

- Якби ж то я купив трохи тієї солі, - пробурмотів Джейк.

Грем мовчки кивнув на знак згоди.

- Шим він зачуханий, - сплюнув Коб, якому знайомі слова неначе приносили втіху. - У скрутний час я, може, і заплатив би два, але десять - це вже грабіж.

- Як на дорозі більш нікого немає, то ні, - похмуро озвався Шеп.

Усі погляди знову перейшли до істоти на столі.

- Він казав мені, що чув про них біля Мелкома, - хутко розповів Коут, спостерігаючи за обличчями всіх відвідувачів, поки вони оглядали істоту на столі. - Гадаю, він просто старався нагнати ціну.

- Що ще він казав? - запитав Фурман.

Шинкар на якусь мить неначе замислився, а тоді знизав плечима.

- Усього я не почув. Він пробув у містечку всього пару годин.

- Не люблю павуків, - сказав ковальчук. Він досі сидів по інший бік столу футів за п'ятнадцять. - Накрийте його.

- Це не павук, - заперечив Джейк. - У нього очей нема.

- І рота теж, - відзначив Фурман. - Як він їсть?

- Що він їсть? - похмуро запитав Шеп.

Шинкар продовжив зацікавлено роздивлятися істоту. Нахилився ближче, простягнув руку. Усі відсунулися від столу ще далі.

- Обережно, - промовив Фурман. - Лапи в нього гострі, як ножі.

- Радше як бритви, - відповів Коут. Він легенько провів довгими пальцями по чорному, абсолютно рівному тілу скреля. - Гладенький і твердий, як череп'я.

- Не займай його, - сказав ковальчук.

Шинкар обережно взяв одну довгу гладеньку ніжку та спробував зламати її, як хворостину, обома руками.

- Не череп'я, - виправився він. Притиснув до краю стола й наліг на неї всією своєю вагою. Вона зламалася, різко тріснувши. - Радше як камінь. - Він поглянув на Фурмана. - Звідки на ньому взялися всі ці тріщини? - Показав на тоненькі розколини, якими була вкрита гладенька чорна поверхня тіла.

- На нього впала Неллі, - пояснив Фурман. - Він зіскочив із дерева й заходився по ній лазити, ріжучи лапами. Рухався дуже швидко. Я навіть не зрозумів, що відбувається. - Нарешті Фурман опустився на стілець, підкорившись Гремівій наполегливості. - Вона заплуталась у збруї та впала на нього, зламала йому кілька ніг. Потім він кинувся до мене, заліз на мене - і ну повзати. - Він схрестив руки на скривавлених грудях і здригнувся. - Я зумів струсити його з себе й потоптався по ньому як міг. Тоді він знову на мене заліз... - Фурман поступово затих. Його обличчя стало мертвотно-блідим.

Шинкар, тицяючи у створіння й далі, кивав самому собі.

- Крові немає. Органів немає. Усередині він просто сірий. - Тицьнув у нього пальцем. - Наче гриб.

- Тейлу великий, та облиш ти його, - заблагав ковальчук. - Буває ж так, що павука вб'єш, а він ще сіпається.

- Послухайте самі себе, - в'ідливо промовив Коб. - Павуки не бувають завбільшки, як свині. Ви знаєте, що це. - Він роззирнувся довкола, поглянувши у вічі кожному з них. - Це демон.

Вони подивилися на скалічену істоту.

- Ой, та ну тебе, - відповів Джейк, не погоджуючись головно за звичкою. - Це ж наче... - Він невиразно змахнув рукою. - Не може ж це просто...

Його думку вловили всі. Звісно, на світі є демони. Але вони - як янголи Тейлу. Вони - як герої та королі. Їм місце в оповідках. Їм місце десь там. Таборлін Великий закликав вогонь і блискавку, щоб нищити демонів. Тейлу ламав їх голіруч і кидав у безіменну порожнечу, а вони вили. Не може бути так, щоб твій друг дитинства затоптав демона на дорозі до Бедн-Бріта. Це просто смішно.

Коут провів пальцями крізь руде волосся, а тоді порушив тишу.

- Перевірити можна лише в один спосіб, - промовив він і сьгнув собі в кишеню. - Залізо чи вогонь. - Він дістав грубий шкіряний гаманець.

- А ще ім'я Боже, - нагадав Грем. - Демони бояться трьох речей: холодного заліза, чистого вогню та святого імені Божого.

Шинкар не те щоб насупився, але стиснув уста в ризку.

- Звісно, - сказав він, висипав увесь зміст гаманця на стіл, а тоді перебрав купу монет - важких срібних талантів і тоненьких срібних бітів, мідних йотів, ламаних півгрошів і залізних драбів. - Є в когось шим?

- Просто скористайся драбом, - відповів Джейк. - У ньому добре залізо.

- Не треба мені доброго заліза, - пояснив шинкар. - У драбі забагато вугілля. Це майже сталь.

- Він має рацію, - озвався ковальчук. - От тільки це не вугілля. Для виготовлення сталі беруть кокс. Кокс і вапно.

Шинкар кивнув хлопчиськові на знак поваги.

- Кому, як не вам, знати, юначе? Це ж усе-таки ваша справа. - Його довгі пальці нарешті намацали серед купи монет шим. Коут показав його. - А ось і він.

- Що від нього буде? - запитав Джейк.

- Залізо вбиває демонів. - Кобів голос звучав непевно, - але цей уже мертвий. Мабуть, від нього нічого не буде.

- Є лише один спосіб перевірити. - Шинкар ненадовго зазирнув у вічі кожному з відвідувачів, неначе оцінюючи їх. Тоді цілеспрямовано повернувся до столу, а вони відсунулися ще далі.

Коут притиснув залізний шим до чорного боку істоти, і пролунав короткий різкий тріск, наче репнулось в жаркому полум'ї соснове поліно. Усі стрепенулися, а тоді розслабилися: чорна істота так і не ворухнулася. Коб та інші обмінялися непевними посмішками, наче хлопчаки, яких налякала жахачка про привида. Коли зала наповнилася солодким ідким запахом гниття квітів і горілого волосся, їхні посмішки скисли.

Шинкар притиснув шим до столу, різко клацнувши.

- Що ж, - промовив він, витираючи руки об фартух. - Гадаю, тут усе зрозуміло. Що нам робити тепер?

Кілька годин по тому шинкар у дверях «Путь-каменя» розслабив очі, пристосовуючись до темряви. Сліди світла ламп із вікон шинку падали на ґрунтову дорогу та двері кузні навпроти. Дорога була невелика, та й іздили нею мало. Вона, здавалося, нікуди не вела, як це буває з деякими дорогами.

Шинкар добряче вдихнув осіннього повітря та бентежно роззирнувся довкола, ніби чекаючи, що зараз щось станеться.

Він називав себе Коутом. Він ретельно обрав собі це ім'я, прибувши сюди. Нове ім'я він узяв із більшості звичних причин, а також із кількох незвичних, не останньою серед яких було те, що імена були для нього важливими.

Піднявши очі, він побачив, як у темному оксамиті безмісячної ночі виблискують тисячі зірок. Він знав їх усі, їхні історії та їхні імена. Він знав їх близько, як власні руки.

Опустивши погляд, Коут непомітно для самого себе зітхнув і повернувся всередину. Замкнув двері та закрив широкі вікна шинку віконницями, неначе відсторонюючись від зірок та їхніх різноманітних імен.

Він методично замів підлогу, не оминувши жодного куточка. Помив столи та шинквас, рухаючись зі старанною вправністю. Коли він пропрацював годину, вода в його відрі ще була достатньо чистою, що там могла б помити руки дама.

Нарешті він притягнув за шинквас табурет і заходився начищати величезне зібрання пляшок, які притупилися між двома величезними барилами. Цю роботу він виконував далеко не так спритно та вправно, як інші, і невдовзі стало очевидно, що це чищення – лише привід для того, щоб їх помацати й потримати. Він навіть трішки щось мугикав, хоч і не усвідомлював цього, а якби він це знав, то зупинився б.

Він обертав пляшки довгими граційними руками, і завдяки цьому знайомому руху з його обличчя зникло кілька зморшок втоми, через що він став молодшим на вигляд: тепер стало очевидно, що йому ще немає тридцяти. І близько немає тридцяти. Він видавався замолодим як на шинкаря. Замолодим як на людину з такою кількістю зморшок від втоми на обличчі.

Коут піднявся сходами до кінця та відчинив двері. Кімната в нього була проста, майже чернеча. Посередині кімнати стояв чорний кам'яний камін, два крісла і невеличкий письмовий стіл. З інших меблів було лише вузьке ліжко з великою темною скринєю в ногах. На стінах – жодних прикрас, дерев'яна підлога була голою.

З коридора долинули кроки, і в кімнату ввійшов молодик із мискою печені, яка парувала й пахла перцем. Молодик був смаглявий і чарівний, зі жвавою усмішкою та хитрими очима.

– Ви вже кілька тижнів так не затримувалися, – сказав він, передавши миску. – Сьогодні, певно, були гарні оповідки, Реші.

Реші – то було ще одне шинкареве ім'я, майже прізвисько. Коли він почув його, опустившись у глибоке крісло перед вогнищем, один кутик його рота піднявся в кривому усміху.

– То що ти сьогодні дізнався, Басте?

– Сьогодні, пане, я дізнався, чому у видатних коханців кращий зір, ніж у видатних учених.

– І чому ж, Басте? – запитав Коут із веселою ноткою в голосі.

Баст зачинив двері, а повернувшись, сів у друге крісло, розвернувши його до свого вчителя та до вогню. Рухався він із дивною делікатністю та грацією, наче готовий затанцювати.

– Ну, Реші, усі розкішні книжки стоять у приміщеннях, де зі світлом кепсько. А от гарні дівчата здебільшого бувають надворі, на сонечку, а отже, їх значно легше вивчати, не ризикуючи нашкодити очам.

Коут кивнув.

– Але винятково розумний учень міг би винести книжку надвір і таким чином самовдосконалюватися без небезпеки погіршити милу своєму серцю здатність бачити.

– Я подумав те ж саме, Реші. Я ж, звісно, винятково розумний учень.

– Звісно.

– Але коли я знайшов на сонечку місце, де міг би почитати, підійшла гарна дівчина й віднадила мене від будь-яких подібних занять, – театральньо закінчив Баст.

Коут зітхнув.

– Я правильно думаю, що тобі сьогодні не вдалося прочитати нічого з «Целум Тінтуре»?

Баст спромігся зобразити щось схоже на сором.

Вдивляючись у вогонь, Коут спробував надати своєму обличчю суворого виразу й не зумів.

– Ах, Басте, сподіваюся, що вона була гарною, як теплий вітерець у затінку. Якщо я так кажу, я поганий учитель, але я радий. Зараз я не відчуваю охоти вести багато уроків.

На мить запала тиша.

– На Фурмана сьогодні ввечері напав скрель.

Легка Бастова усмішка злетіла, наче тріснута маска; його приголомшене обличчя зблідло.

– Скрелі? – Він наполовину зіп'явся на ноги, ніби готовий вискочити з кімнати, а тоді зниклово насупився та змусив себе сісти назад у крісло.

– Звідки ви знаєте? Хто знайшов труп?

– Фурман ще живий, Басте. Він приніс скреля. Скрель був лише один.

– Один скрель? Такого не буває, – категорично відповів Баст. – Ви це знаєте.

– Я знаю, – сказав Коут. – Але він усе ж таки був лише один.

– І Фурман його вбив? – перепитав Баст. – Це не міг бути скрель. Може...

– Басте, це був один зі скрелів. Я його бачив. – Коут серйозно на нього поглянув. – Фурманові просто поталанило, та й годі. Все одно він сильно постраждав. Сорок вісім стібків. Я витратив майже всі кишки. – Коут підняв свою миску з печенею. – Якщо хтось поцікавиться, скажи, що мій дід охороняв валки та навчив мене промивати й зашивати рани. Сьогодні вони були надто вражені, щоб питати про це, але завтра хтось із них може зацікавитись. Я цього не хочу. – Він подув у миску – і довкола його обличчя утворилася хмаринка з пари.

– Що ви зробили з трупом?

– Я нічого з ним не зробив, – з притиском відповів Коут. – Я – просто шинкар. Таке мені геть не до снаги.

– Реші, ви не можете просто звалити це на їхні плечі.

Коут зітхнув.

– Вони віднесли його до священика. Він зробив усе, що треба, і зовсім не для того, для чого це треба.

Баст роззявив рота, але Коут повів далі, перш ніж той встиг щось сказати.

– Так, я подбав про те, щоб яма була достатньо глибокою. Так, я подбав про те, щоб у багатті була горобина. Так, я подбав про те, щоб воно горіло довго та жарко, поки його не поховають. І так, я подбав про те, щоб ніхто не залишив кавалка трупа собі на згадку. – Він насупився, звівши брови докупи. – Ти ж знаєш, я не ідіот.

Баст явно розслабився та знову влаштувався в кріслі.

– Знаю, що ви не ідіот, Реші. Але я сумніваюся, що половина цих людей могла б посцяти проти вітру без допомоги. – На якусь мить він неначе замислився. – Навіть не уявляю собі, чому там був лише один.

– Можливо, вони перемерли під час переходу через гори, – припустив Коут. – Усі, крім цього.

– Можливо, – знехотя визнав Баст.

– Можливо, річ була в тій бурі, що сталася кілька днів тому, – зауважив Коут. – Така й фургон перекине, як казали в нас у трупі. На такому вітрі та в такий дощ один міг відбитися від зграї.

– Ваша перша думка мені більше до вподоби, Реші, – збентежено промовив Баст. – Трое-четверо скрелів пройшли б цим містечком, як... Як...

- Як розжарений ніж крізь масло?

- Швидше як кілька розжарених ножів крізь кількадесят фермерів, - сухо відказав Баст. - Ці люди нездатні захищатися. Б'юсь об заклад, що в усьому цьому містечку не набереться й шести мечів. Утім, мечі - не бозна-який захист від скрелів.

На якийсь час запала вдумлива тиша. За мить Баст почав соватися.

- Якісь новини є?

Коут хитнув головою.

- Сьогодні вони до новин не дійшли. Фурман перервав усе, ще коли вони розповідали байки. Гадаю, це вже щось. Завтра ввечері вони повернуться. Тоді в мене буде якась робота.

Коут бездумно встромив ложку в печеню.

- Я мав купити того скреля у Фурмана, - почав міркувати він. - За ті гроші він міг би купити нового коня. Люди приходили б звідусіль, щоб його побачити. У нас нарешті могли б з'явитись якісь клієнти.

Баст нажахано поглянув на нього без жодного слова.

Коут заспокійливо змахнув рукою, якою тримав ложку.

- Басте, я жартую. - Він кволо всміхнувся. - Та все одно було б добре.

- Ні, Реші, це однозначно не було б добре, - з притиском вимовив Баст. - «Люди приходили б звідусіль, щоб його побачити», - глузливо повторив він. - Атож.

- Клієнти - це було б добре, - роз'яснив Коут. - Обслуговувати когось було б добре. - Він знову встромив ложку в печеню. - Що завгодно було б добре.

Вони посиділи якийсь час. Коут насуплено вдивлявся в миску печені в себе в руках, думками, судячи з погляду, перебуваючи десь далеко.

- Ти, напевно, відчуваєш тут жахливо, Басте, - нарешті промовив він. - Певно, геть збудився.

Баст знизав плечима.

- У містечку є кілька молодичь. Чимало дівок. - Він усміхнувся на повен рот, як дитина. - Зазвичай я веселю себе сам.

- Це добре, Басте, - знову запала тиша. Коут відправив до рота ще ложку, пожував, проковтнув. - Знаєш, вони думали, що це - демон.

Баст знизав плечима.

- По-своєму слушно, Реші. Мабуть, така думка для них найкраща.

– Я знаю. Власне, я їх сам до неї підводив. Але ти знаєш, що це означає. – Він зазирнув Бастові у вічі. – Наступні кілька днів справи в коваля йтимуть жваво.

Бастове обличчя стало насторожено-непроникним.

– Ой.

Коут кивнув.

– Я не гніватимуся на тебе, якщо ти захочеш піти, Басте. Є й кращі місця, в яких тебе приймуть.

Судячи з виразу обличчя, Баст був вражений.

– Я б не зміг піти, Реші. – Він кілька разів відкрив і закрив рота, не знаючи, що й казати. – Хто б ще мене навчав?

Коут посміхнувся, і на якусь мить його обличчя відобразило, який він насправді молодий. Без зморщок і шинкарської сумирності на обличчі він здавався не старшим за свого темноволосого товариша.

– А й справді, хто? – Він показав ложкою на двері. – Тоді піди почитай щось або позаймай чийсь доньку. Не сумніваюся, що ти можеш знайти собі краще заняття, ніж спостерігати, як я ім.

– Насправді...

– Геть звідси, демоне! – вигукнув Коут і, незважаючи на печеню в роті, перейшов на темічну з сильним акцентом. – Тегус антауса ега!

Баст ошелешено розсміявся та зробив однією рукою непристойний жест.

Коут ковтнув і перейшов на іншу мову.

– Арой те денна-леян!

– Ой, та ну вас, – дорікнув Баст; з його обличчя зникла усмішка. – Це просто образливо.

– Землею та каменем відрікаюся від тебе! – Коут занурив пальці в чашку, що стояла біля нього, та невимушено струсив кілька краплин у бік Баста. – Згинь, mano!

– Від сидру? – змахнувши намистинку рідини з переднього боку сорочки, Баст зумів одночасно зобразити втіху та роздратування. – Хоч би плям не лишилося.

Коут проковтнув іще трохи вечері.

– Піди замочи. Якщо ситуація стане безнадійною, рекомендую тобі скористатися з численних формул розчинників, наявних у «Целум Тінтуре». Здається, у розділі тринадцятому.

– Гаразд. – Баст підвівся та пішов до дверей, крокуючи з дивною невимушеною грацією. – Як щось знадобиться, кличте. – Він зачинив двері за собою.

Коут ів повільно, а останні залишки печені вимочив шматочком хліба. Доідаючи (чи то намагаючись доісти), він визирав із вікна, поверхня якого на тлі темряви через світло лампи стала схожою на дзеркало.

Його очі невпинно блукали кімнатою. Камін тут був виготовлений із того ж чорного каменю, що й унизу. Він, невеличке досягнення інженерії, яким Коут певною мірою пишався, стояв посеред кімнати. Ліжко було маленьке, лише трохи більше за койку, а дотик до нього одразу показував: матраца на ньому майже немає.

Уважний спостерігач міг би помітити, що його погляд чогось уникав. Так само, як уникають погляду давнього кохання на офіційній вечері або погляду давнього ворога, що сидить на іншому кінці зали, у людній пивниці серед ночі.

Коут спробував розслабитися, не зумів, пововтузився, зітхнув, змінив положення в кріслі, і його очі мимохіть зупинилися на скрині в ногах ліжка.

Вона була виготовлена з роа, рідкісного важкого дерева, темного, мов вугілля, та гладенького, мов поліроване скло. За шматочок цієї деревини, яку високо цінували парфумери та алхіміки, завбільшки з великий палець, цілком могли заплатити золотом. Замовити ж із нього скриню було більш ніж марнотратством.

Скриня була запечатана тричі. Вона мала залізний замок, мідний замок і невидимий замок. Цього вечора деревина наповнювала кімнату майже неловимим ароматом цитрусових і заліза під час гартування.

Зупинившись на скрині, Коутові очі не відскочили від неї. Не ковзнули хитро вбік – так, ніби він удавав, що її взагалі немає в кімнаті. Але за ту мить, яку він на неї дивився, на його обличчя повернулися всі зморшки, які мало-помалу розгладили прості задоволення того дня. Утіха від пляшок і книжок стерлася за мить, не залишивши по собі в його очах нічого, крім порожнечі та болю. Якусь мить на його обличчі боролися між собою шалена туга й жаль.

Потім вони зникли, а на їхньому місці з'явилося втомлене обличчя шинкаря, чоловіка, що називав себе Коутом. Він іще раз зітхнув непомітно для самого себе та зіп'явся на ноги.

Минуло чимало часу, перш ніж він пройшов повз скриню до ліжка. Коли ж він опинився в ліжку, минуло чимало часу, перш ніж він заснув.

Як і здогадувався Коут, вони повернулися до «Путь-каменя» наступного вечора заради вечері та випивки. Було кілька нерішучих спроб щось

розповісти, але вони швидко закінчилися. Відповідного настрою не було ні в кого.

Тож коли дискусія перейшла до важливіших питань, був іще ранній вечір. Вони обговорили чутки, що дійшли до міста, здебільшого тривожні. Король-Покаянник мав неприємності з повстанцями в Ресавеку. Це дещо турбувало, але не надто сильно. Ресавек був далеко, і навіть Кобові, найбувалішому серед них, було б важко знайти його на мапі.

Війну вони обговорювали з власної точки зору. Коб передрікав третій податок на солдатів після збору врожаїв. Із цим ніхто не сперечався, хоч ніхто з нині живих і не пам'ятав жодного року, коли податок здирали тричі.

Джейк припускав, що врожай буде незлий, тож третій збір не розорить більшості родин. Окрім Бентлі, в яких усе одно були тяжкі часи. Та ще Оріссонів, у яких усе зникали вівці. Та ще Вар'ята Мартіна, який цьогоріч посіяв самий тільки ячмінь. Усі фермери з сякою-такою клепкою в голові посадили квасолю. Ось вона, єдина користь від усіх цих боїв: солдати ідуть квасолі, і ціни будуть високі.

Вони випили ще по кілька разів і підняли серйозніші питання. На дорогах було повно солдатів-дезертирів та інших охочих поживитися, тож навіть коротенькі мандрівки стали ризикованими. Звісно, на дорогах завжди було лячно, так само, як узимку завжди холодно. Дбають як слід про безпеку, а тоді живуть далі.

Але тут усе було інакше. За останні два місяці на дорогах стало так лячно, що люди перестали скаржитися. В останній валці було два фургони та четверо охоронців. Купець із неї правив десять грошів за півфунта солі та п'ятнадцять – за цукрову голову. Ні перцю, ні кориці, ні шоколаду в нього не було. Був один мішечок кави, але за нього він правив два срібні таланти. Попервах люди сміялися з його цін. Згодом, коли він не став поступатися, народ почав на нього плюватися й лаятися.

Відтоді минуло два витки – двадцять два дні. Після нього не було більше жодного серйозного торговця, незважаючи на те, що пора була піджожа. Тож попри те, що всі добре пам'ятали про третій податок на солдатів, люди дивилися в гаманці та шкодували, що не купили трішки чогось, просто на той випадок, якщо сніг випаде зарано.

Ніхто не говорив про минулу ніч, про істоту, яку вони спалили та поховали. Інші люди, звісно, говорили. Пліток у містечку було повно. Завдяки Фурмановим ранам до цих історій ставилися наполовину серйозно, але не більше. Звучало слово «демон», але вимовляли його, наполовину прикривши рукою усмішку.

Ту істоту бачили до спалення тільки шестеро друзів. Один з них був поранений, а інші перед цим пили. Священик теж її бачив, але бачити демонів – його робота. Демони сприяли його справам.

Шинкар, вочевидь, теж її бачив. Але ж він нетутешній. Він не міг знати ту істину, яка очевидна всім, хто народився та виріс у цьому маленькому містечку: історії тут розповідають, але відбуваються вони десь-інде. Тут демонам не місце.

До того ж усе було достатньо кепсько й без демонів. Коб та всі інші знали, що говорити про це безглуздо. Спробувавши переконати людей, вони б лише стали посміховиськом, як Вар'ят Мартін, який уже кілька років намагався викопати криницю у власній хаті.

Однак кожен з них купив у коваля шмат холоднокутого заліза, найважчий, яким тільки міг змахнути, і ніхто з них не сказав, про що думав. Натомість вони поскаржилися, що на дорогах страшно та стає дедалі страшніше. Вони говорили і про купців, і про дезертирів, і про рекрутів, і про те, що солі не вистачить на зиму. Вони згадували, що три роки тому нікому й на думку не спало б замикати двері на ніч, тим паче на засув.

Опісля розмова почала ставати смурнішою, і хоча жоден із них не казав, про що думає, вечір завершився на похмурій ноті. Тепер так завершувалася більшість вечорів: такі вже були часи.

Розділ другий

Прекрасний день

Був один із тих досконалих осінніх днів, яких так багато в оповідках і так мало в реальному світі. Погода була тепла й суха, ідеальна для дозрівання пшениці чи кукурудзи. Обабіч дороги міняли забарвлення дерева. Високі тополі стали маслянисто-жовтими, тим часом як крячастий сумах, який насувався на дорогу, набув яскравого червоного відтінку. Лише старі дуби, здавалося, не хотіли прощатися з літом, і їхнє листя залишалося однорідною сумішшю золота з зеленню.

Словом, годі було сподіватися на кращий день для розлуки з усім майном з волі півдюжини колишніх солдатів, які мали мисливські луки.

– Та то не бозна-яка кобила, пане, – сказав Хроніст. – Лише трішки краща за ломовичку, а в дощ вона...

Чолов'яга перебив його різким жестом.

– Послухай, друже, королівська армія добре платить за все, що має чотири ноги та бодай одне око. Якби ти геть з'їхав із глузду та скакав дорогою на дерев'яному конику, я б і його в тебе забрав.

Їхній ватажок поводився владно. Хроніст здогадувався, що він не так давно був невисоким офіцерським чином.

– Просто зіскакуй, – серйозно промовив він. – Розберемося з цим, а тоді можеш іти собі куди хочеш.

Хроніст зліз із коня. Його вже грабували, і він розумів, коли суперечками нічого не можна добитися. Ці хлопці знали своє діло. Ніхто не витрачав сил на браваду чи пусті погрози. Один із них оглянув кобилу, перевірючи

копита, зуби та зброю. Двоє інших по-військовому вправно перебрали сакви та виклали на землю всі його пожитки. Дві ковдри, плащ із каптуром, пласку шкіряну сумку та важку, добре наповнену дорожню торбу.

– От і все, командире, – промовив один з чоловіків. – Окрім вівса, його фунтів із двадцять.

Командир став навколішки та, відкривши пласку шкіряну сумку, зазирнув усередину.

– Там тільки папір із перами, та й усе, – сказав Хроніст.

Командир озирнувся через плече.

– Ти писар чи що?

Хроніст кивнув.

– Заробляю цим на життя, пане. І вам це геть не знадобиться.

Чолов'яга оглянув сумку, зрозумів, що це правда, і відклав її набік. Тоді витрусив вміст дорожньої торби на розстелений Хроністів плащ і ліниво перебрав витрушене.

Він забрав у Хроніста більшу частину солі та пару шнурків для взуття. Потім добряче засмутив Хроніста, узявши сорочку, яку той купив іще в Лінвуді. Вона була з тонкого полотна, пофарбованого в темну королівську синь, надто добра, щоб у ній мандрувати. Хроністові ще навіть не випадало нагоди її вдягнути. Він зітхнув.

Командир полишив усе інше, що лежало на плащі, та звівся на ноги. Інші по черзі оглянули Хроністові речі.

Командир заговорив.

– У тебе ж тільки одна ковдра, так, Дженнсе? – Один з чоловіків кивнув. – Тоді візьми одну в нього, тобі до кінця зими знадобиться ще одна.

– Плащ у нього в кращому стані, ніж у мене, пане.

– Візьми його плащ, але залиш свій. Те ж саме стосується тебе, Віткінсе. Залиш своє старе кресало, якщо візьмеш кресало в нього.

– Я своє загубив, – повідомив Віткінс. – Інакше я б так і зробив.

Увесь процес був напроцуд цивілізованим. Хроніст втратив усі свої голки, крім однієї, обидві запасні пари шкарпеток, вузлик сушених фруктів, цукрову голову, півпляшки спирту та пару гральних костей зі слонов'ї кістки. Залишили йому решту одягу, сушене м'ясо та наполовину з'їдений буханець неймовірно черствого житнього хліба. Його пласка шкіряна сумка залишилася неторканою.

Поки ватага заново вкладала все в його дорожню торбу, командир повернувся до Хроніста.

- Тоді візьмімо гаманець.

Хроніст передав його.

- І перстень.

- Срібла в ньому - кіт наплакав, - пробурмотів Хроніст, здираючи його з пальця.

- Що то в тебе на шиї?

Хроніст розстебнув сорочку та показав тьмяне металеве кільце, підвішене на шкіряному шнурі.

- Просто залізо, пане.

Командир наблизився та потер його пальцями, а тоді відпустив; воно впало Хроністові на груди.

- То залиш собі. Я не стаю між людиною та її релігією, - сказав він, а тоді висипав вміст гаманця в одну руку та з вигуками, які виражали приймний подив, заходився перебирати одним пальцем монети. - Писарям платять краще, ніж я думав, - промовив він, почавши відраховувати частки своїх підлеглих.

- Ви, бува, не залишите мені гріш чи два з цієї суми? - запитав Хроніст. - Стільки, щоб можна було пару разів поїсти гарячого, та й усе.

Шестеро чоловіків повернулися до Хроніста так, ніби геть не вірили своїм вухам.

Командир розсміявся.

- Тіло Господне, та в тебе явно міцні горішки! - у його голосі відчувалася несподівана для нього повага.

- Ви ж ніби маєте клепку в голові, - відказав Хроніст, знизавши плечима. - А людині треба їсти.

Їхній ватажок уперше всміхнувся.

- З цим я можу погодитися. - Він дістав два гроші та помахав ними, а тоді поклав назад до Хроністового гаманця. - То ось тобі два грошики за горішки, - кинув Хроністові гаманець і запхав гарну сорочку королівського синього кольору в сакву.

- Дякую, пане, - озвався Хроніст. - Вам, мабуть, незайве буде знати, що в тій пляшці, яку взяв один з ваших людей, міститься деревний спирт, яким я промиваю свої пера. Якщо він його вип'є, буде біда.

Командир усміхнувся й кивнув.

– Бачите, що буває, як поводитися з людьми добре? – сказав він своїм підлеглим, видершись на коня. – Радий знайомству, пане писарю. Якщо ви зараз підете своєю дорогою, то ще зможете дістатися Абатового Броду дотемна.

Коли до Хроніста перестав долимати стукіт кінських копит, він заново наповнив дорожню торбу, подбавши про те, щоб усе було гарно складено. Потім стягнув один чобіт, вийняв устілку й дістав щільно закутаний вузлик із монетами, запханий углиб носака. Кілька з них він переклав у гаманець, а тоді розв'язав штани, дістав із-під кількох шарів одягу ще один вузлик із монетами й доклав трохи грошей звідти до гаманця.

Секрет був у тому, щоб носити в гаманці саме таку суму, як треба. Буде замало – і вони засмутяться та, швидше за все, шукатимуть іще. Буде забагато – і вони прийдуть у захват, а тоді ними може заволодіти жадібність.

Третій вузлик із монетами був запечений у черству хлібину, яка б зацікавила хіба що найгоłodніших злочинців. Поки що він лишав її у спокої, так само, як і цілий срібний талант, який заховав у баночці чорнила. З роками він почав сприймати останній швидше як талісман на удачу. Його ще ніхто ніколи не знаходив.

Він мусив визнати: мабуть, це було найввічливіше пограбування в його житті. Грабіжники були гречні, вправні та не надто тямущі. Втратити коня та сідло було сумно, але він міг купити інших в Абатовому Броді, і тоді в нього все одно залишиться вдосталь грошей, щоб жити спокійно, доки він не покінчить із цією дурістю та не зустрінеться зі Скарпі в Треї.

Відчувши настирливий поклик природи, Хроніст продерся крізь криваво-червоний сумах край дороги. Коли він застібав штани знову, у підліску щось раптово ворухнулося – з кущів неподалік вирвалася якась темна постать.

Хроніст невпевнено позадкував, збентежено скрикнувши, аж тут до нього дійшло: це ж лише ворона злітає, б'ючи крилами. Захихотівши з власної дурості, він розправив одяг і попрямував назад до дороги крізь сумах, змахуючи з себе невидимі нитки павутиння, що липли до його обличчя й лоскоталися.

Закинувши на плечі дорожню торбу й сумку, Хроніст усвідомив, що почувається надзвичайно безтурботно. Найгірше вже сталося, і це було не так уже й страшно. Крізь дерева пронісся вітерець, від якого тополеве листя, кружляючи, полетіло на заїжджену ґрунтову дорогу, наче золоті монети. День був прекрасний.

Розділ третій

Дерево і слово

Коут знічев'я гортав книжку, намагаючись ігнорувати тишу порожнього шинку, аж тут відчинилися двері і до зали ввійшов, задкуючи, Грем.

– Оце тільки зараз упорався. – Грем із перебільшеною обережністю пропетляв лабіринтом столів. – Хтів занести її вчора ввечері, але тоді подумав: «Іще разочок намащу, потру, а тоді хай сохне». Не можу сказати, що про це шкодую. Пане й пані, це – найгарніше з усього, що створили ці руки.

У шинкаря між бровами утворилася невеличка зморшка. Далі, побачивши в Гремових руках плаский згорток, він посвітлішав.

– Ах-х-х! Підставка! – Коут натомлено всміхнувся. – Вибач, Греме. Дуже багато часу минуло. Я вже майже забув.

Грем кинув на нього трохи дивний погляд.

– Для дерева аж із самого Ар'ену, як дороги такі кепські, як ниньки, чотири місяці – то небагато часу.

– Чотири місяці, – повторив Коут. Він побачив, що Грем дивиться на нього, та квапливо додав: – Це може бути цілим життям, якщо на щось чекаєш. – Він спробував підбадьорливо всміхнутись, але усмішка вийшла хворобливою.

Насправді Коут і сам мав доволі хворобливий вигляд. Не те щоб нездоровий, але якийсь порожній. Кволий. Як у рослини, яка після пересадки не в той ґрунт почала в'янути через нестачу чогось життєво важливого.

Грем помітив різницю. Жести шинкаря були не такі чудні. Голос не такий глибокий. Навіть очі були не такі ясні, як місяць тому. У них наче колір потьмянів. Вони менше скидалися на морську піну, на зелену траву, ніж раніше. Тепер вони були схожі на річкову ряску, на дно зеленої скляної пляшки. Волосся ж у нього колись було яскраве, полум'яне. Тепер воно здавалося... рудим. Просто такого кольору, як руде волосся, та й усе.

Коут прибрав полотно та зазирнув під нього. Деревина мала темний вугільно-сірий колір із чорними зернятами й була важкою, наче лист заліза. Над вирізаним у деревині словом було вбито три темних гачки.

– «Примха», – прочитав Грем. – Дивне ім'я для меча.

Коут кивнув, стараючись не виказувати обличчям жодних почуттів.

– Скільки я тобі завинив? – тихо спитав він.

Грем на мить замислився.

– Після того, що ти мені дав за деревину... – Його очі хитро зблиснули. – Десь один і три.

Коут дав йому два таланти.

– Решту залиш собі. Працювати з цією деревиною нелегко.

– Так і є, – відповів Грем із певним задоволенням. – Під пилкою наче камінь. Під різцем – як залізо. Скільки я не старався, не зміг його обпалити.

– Я помітив, – сказав Коут, зацікавившись на мить, і провів пальцем по темнішій борозні, яку літери утворювали в дереві. – Як це тобі вдалося?

– Ну, – самовдоволено заговорив Грем, – згаявши півдня, я поніс його до кузні. Ми з хлопчиною зуміли обпалити його розпеченою залізякою. Поки воно в нас почорніло, минуло дві години з гаком. Диму зовсім не було, зате смерділо від нього старою шкірою й конюшиною. Ще та холера. Шо то за дерево, що не горить?

Грем зачекав якусь хвилю, але шинкар нічим не показав, що його почув.

– То куди мені цю штуку повісити?

Пожвавішавши, Коут оглянув залу.

– Гадаю, можеш залишити це мені. Я ще не визначився, куди її примостити.

Грем залишив жменьку залізних цвяхів і попрощався з шинкарем. Коут стояв біля шинквасу, знічев'я погладжуючи дерево й слово на ньому. Незабаром вийшов із кухні Баст і зазирнув учителеві за плече.

На якийсь час запала тиша, наче вони вшановували загиблих.

Врешті-решт Баст подав голос.

– Можна дещо спитати, Реші?

Коут лагідно всміхнувся.

– Завжди можна, Басте.

– Дещо каверзне?

– Інших запитань, мабуть, і ставити не варто.

Вони ще якусь мить мовчки повітрішалися на предмет на шинквасі, неначе стараючись його запам'ятати. «Примха».

Баст на мить завагався, відкрив рота, а потім закрив його з засмученим виглядом. Опісля повторив процес.

– Питай уже, – нарешті сказав Коут.

– Про що ви думали? – вимовив Баст із дивною сумішшю сум'яття й тривоги.

Коут відповів далеко не одразу.

– Назагал, я думаю забагато, Басте. Найбільший успіх приходив до мене завдяки рішенням, прийнятим, коли я переставав думати й просто чинив так, як здавалося доцільним. Навіть якщо мої дії не мали гарного пояснення. –

Він журливо всміхнувся. – Навіть якщо в мене були добрі причини не робити того, що я робив.

Баст провів рукою по обличчю збоку.

– То ви намагаєтеся не передбачати власних дій?

Коут завагався.

– Можна й так сказати, – визнав він.

– Я міг би так сказати, Реші, – самовдоволено відказав Баст. – Ви ж, навпаки, ускладнювали все без потреби.

Коут знизав плечима та знову поглянув на підставку.

– Гадаю, робити нічого – хіба що знайти для цього місце.

– Тут? – На Бастовому обличчі відобразився жах.

Коут лукаво посміхнувся; його обличчя при цьому дещо ожило.

– Звісно, – сказав він, ніби насолоджуючись Бастовою реакцією. Він задумливо поглянув на стіни та стиснув губи. – Куди ти його, власне, подів?

– До себе в кімнату, – зізнався Баст. – Під ліжку.

Коут неухважно кивнув, не зводячи погляду зі стін.

– То піди принеси його. – Він ледь помітно змахнув однією рукою, наче відганяючи когось, і Баст із нещасним виглядом побіг геть.

Шинквас уже був прикрашений блискучими пляшками, а Коут стояв біля порожньої вже стільниці між двома важкими дубовими барилами, аж тут до зали повернувся Баст. З однієї його руки вільно звисали, гойдаючись, чорні піхви.

Коут, який саме ставив підставку на одне барило, зупинився й розпачливо скрикнув:

– Обережно, Басте! Ти ж несеш даму, а не крутиш якоюсь дівулею на сільських танцях.

Баст зупинився й сумлінно взявся за них обома руками, а тоді дійшов до шинквасу.

Коут вбив у стіну пару цвяхів, скрутив трохи дроту й надійно повісив на стіні підставку.

– Передай-но його, будь ласка, – попросив він із якимось дивним надривом у голосі.

Баст подав їх йому обома руками, на мить ставши схожим на зброєносця, що подає меч якомусь лицареві в осяяних латах. Але ніякого лицаря не було – тільки шинкар, тільки чоловік у фартусі, який називав себе Коутом. Він узяв меч у Баста й випростався на стільниці за шинквасом.

Він без вихилясів витягнув меч. В осінньому світлі зали той зблиснув тьмяною сіруватою білизою. На вигляд меч був як новенький. Жодної щербинки, ніякої іржі. Уздовж його тьмяно-сірого боку не тягнулися яскраві подряпини. Але він був старий, хоч і неушкоджений. І хоча це явно був меч, форма в нього була дивна. Принаймні вона б не видалася знайомою жодній людині в цьому містечку. Наче якийсь алхімік перегнав десяток мечів, а коли тигель охолонув, на дні лежав цей предмет – меч у чистому вигляді. Він був тонкий і граційний. Він був смертоносний, як гострий камінь під бистрою водою.

Коут якусь мить потримав його. Його рука не затремтіла.

Далі він поклав меч на підставку. На тлі темного дерева роа його сіро-білий метал засяяв. Його руків'я було видно, але воно було таке темне, що майже губилося на тлі дерева. Слово під ним, чорне на чорному тлі, неначе дорікало: «Примха».

Коут зліз, і якусь мить вони з Бастом стояли пліч-о-пліч, мовчки дивлячись угору.

Тишу порушив Баст.

– Це дійсно справляє чимале враження, – промовив він, неначе шкодуючи, що це так. – Але... – Він поступово затих, намагаючись дібрати влучні слова. Здрігнувся.

Коут із дивною бадьорістю поплескав його по спині.

– Не мороч собі голову, не турбуйся про мене. – Тепер він видавався жвавішим, неначе активність надала йому сил. – Мені подобається, – сказав він з раптовою певністю та повісив чорні піхви на один із кілків підставки.

Далі треба було зробити ще дещо. Начистити пляшки та поставити їх назад. Приготувати обід. Прибрати після обіду. Якийсь час довкола панувала приємна жвава безтурботність. За роботою парочка обговорювала всякі дрібниці. І хоча вони чимало рухалися, було очевидно, що їм не хотілося закінчувати ту справу, яку вони невдовзі мали закінчити, неначе їх обох жахала мить, коли робота скінчиться і в залі знову запанує тиша.

Потім сталося дещо дивне. Двері відчинились, і в «Путь-камінь» лагідною хвилею влився гамір. Розмовляючи та кидаючи вузлики з пожитками, усередину ввірвалися люди. Вони обирали столики та кидали кожухи на спинки стільців. Один чолов'яга, який був у важкій кольчугі, зняв меч і приставив його до стіни. У двох-трьох при поясах були ножі. Четверо чи п'ятеро стали вимагати випивки.

Коут і Баст поспостерігали якусь мить, а тоді спокійно взялися за роботу. Коут усміхнувся й заходився розливати випивку. Баст кинувся надвір – подивитися, чи нема там коней, яких треба поставити в стійло.

За десять хвилин шинок повністю переродився. На шинквасі задзвеніли монети. На тарелях розклали сир і фрукти, а на кухні тихенько кипів великий мідний казан. Чоловіки пересували столи та стільці так, як було зручніше їхній компанії душ із десяти.

Коут визначив, хто вони такі, шойно вони зайшли. Двое чоловіків і двое жінок, фургонники, згрубілі за багато років надворі та усміхнені, бо раді провести ніч не на вітрі. Трое охоронців із жорстокими очима, від яких відгонило залізом. Мідник зі здоровезним пузом, який показував у легкій усмішці останні свої зуби. Двое молодиків, один із пісочним волоссям, один чорнявий, гарно вдягнені та з гарною мовою – мандрівники, яким вистачило тям пристати до більшої групи, щоб мати захист у дорозі.

Влаштувалися всі годину чи дві. Був завзятий торг через вартість кімнат. Почалися дружні суперечки про те, хто з ким спатиме. Заносили всілякі потрібні дрібниці з фургонів або сакв. Хтось вимагав ванну, грілася вода. Коням несли сіно, а Коут долив олії в усі лампи.

Мідник квапливо вийшов надвір, щоб скористатись останніми світлими хвилинами. Прогнав свого двоколісного возика з мулом вулицями містечка. Довкола нього з'юрилися діти, випрошуючи цукерок, оповідок і шимів.

Коли стало очевидно, що роздавати нічого не будуть, більшість із них втратила інтерес. Діти стали колом, оточивши якогось хлопчину, і заплескали в долоні, відбиваючи ритм дитячої пісеньки, яка була стародавньою, ще як її наспівували їхні бабусі й дідусі:

Посинів вогонь умиць.
Що робить? Що робить?
Драла дай. Мерщій тікай.

Хлопчина посередині, сміючись, спробував вирватися з кола, тим часом як інші діти заштовхали його назад.

– Мідник, – задзвенів дзвоном голос старого. – Казани латаю. Гострю ножі. Воду шукаю. Різаний корок. Неньколист. Хустки міські шовкові. Писальний папір. Солодоші чудові.

Це привернуло увагу дітей. Вони знову рушили за мідником невеличкою процесією, тим часом як він ішов вулицею, співаючи:

– Чорний перець. На паски шкіра. Тонке мереживо, яскраве пір'я. Мідник сьогодні тут, завтра вже не буде. Та дотемна не піде. Підходьте, дівчата. Підходьте, молодиці, купуйте білизну і трояндову водицю. – Хвилини за дві він зупинився біля «Путь-каменя», встановив гострильне колесо та заходився точити ніж.

Коли довкола старого почали збиратися дорослі, діти повернулися до своєї гри. Дівчинка посеред кола, прикривши однією рукою очі, намагалася ловити інших дітей, а вони тим часом тікали, плескаючи в долоні та наспівуючи:

Очі кольору пітьми.
Де сховаємося ми?
Там і тут. Вони нас ждуть.

Мідник говорив з усіма по черзі, часом – із двома-трьома людьми одночасно. Він міняв гострі ножі на тупі з невеликою доплатою. Продавав ножиці та голки, мідні казанки та маленькі пляшечки, які жінки, купуючи, швидко ховали. Торгував гудзиками й торбинками кориці та солі. Лаймами з Тінуге, шоколадом із Тарбієна, полірованим рогом із Аеруге...

Діти тим часом не припиняли співати:

Хай безликий чоловік
Нас не відшука повік.
Як довідатися нам,
Що за план у чандріян?

Коут здогадувався, що подорожні провели разом десь із місяць, – достатньо довго, щоб призвичаїтись одне до одного, але недостатньо, щоб гризтись через дрібниці. Від них пахло дорожньою курявою та кіньми. Він вдихав цей запах, як парфуми.

Найкращим у всьому цьому був шум. Рипіння шкіри. Чоловічий сміх. Вогонь тріщав і плювався. Жінки кокетували. Хтось навіть перекинув стілець. У шинку «Путь-камінь» уперше за тривалий час не було тиші. А якщо й була, то надто слабка, щоб бути помітною, а може, вона надто добре сховалася.

У центрі всього цього був Коут, який постійно перебував у русі, наче людина, що працює з великою складною машиною. Він послужливо ставив випивку, щойно її хтось просив, говорив і слухав саме стільки, скільки треба. Сміявся з жартів, тиснув руки, всміхався та хутко забирав монети з шинквасу – так, наче справді потребував цих грошей.

Потім, коли настав час для пісень і всі вже проспівали свої улюблені, але хотіли ще, Коут заспівав першим голосом із-за шинквасу, плескаючи в долоні, щоб не збитися з ритму. З блиском вогню у волоссі він проспівав «Мідника-гарбаря», більше куплетів, ніж хто-небудь до цього чув, і всі аж ніяк не були проти.

Кілька годин по тому в загальній залі стало тепло й радісно. Коут стояв навколішки біля вогнища, розпалюючи вогонь, аж тут у нього за спиною хтось заговорив.

– Квоут?

Шинкар повернувся з дещо спантеличеною усмішкою.

– Прошу?

Це був один із добре вдягнених мандрівників. Він трохи похитувався.

- Ти - Квоут.

- Коут, пане, - відповів Коут тим поблажливим тоном, яким матері говорять із дітьми, а шинкарі - з п'яницями.

- Квоут Безкровний. - Чолов'яга пер уперед з упертою наполегливістю. - Ти видавався знайомим, але я не міг зрозуміти, чому саме. - Він гордовито всміхнувся й торкнувся пальцем носа. - Тоді я почув, як ти співаеш, і зрозумів, що це ти. Я якось чув тебе в Імрі. Потім усі очі виплакав. Ніколи не чув нічого подібного - ні до цього, ні опісля. Ти мені серце розбив.

Репліки молодика ставали чимраз плутанішими, але обличчя залишалося серйозним.

- Я знав, що ти не можеш ним бути. Але думав, що це ти. Все одно. Але в кого ще таке волосся, як у тебе? - Він захитав головою, марно намагаючись її очистити. - Я бачив те місце в Імрі, де ти його вбив. Біля фонтана. Там уся бруківка протрошена. - Він насупився й зосередився на слові. - Потрошена. Кажуть, її ніхто не може полагодити.

Чоловік із пісочним волоссям знову замовк. Він примружився, щоб навести різкість, неначе дивуючись шинкаревій реакції.

Рудий усміхався на весь рот.

- Маеш на увазі, що я схожий на Квоута? Того Квоута? Я й сам завжди так думав. У мене в підсобці є гравюра з ним. Мій помічник мене через це дразнить. Чи не сказав би ти йому те, що зараз сказав мені?

Коут кинув у вогонь останнє поліно й підвівся. Але коли він відійшов від вогнища, у нього підігнулася одна нога, і він важко звалився на підлогу, перекинувши стілець.

Кілька подорожніх кинулися до нього, та шинкар уже був на ногах і махав руками, щоб люди посідали назад.

- Ні, ні. У мене все добре. Вибачте, якщо когось налякав. - Хоч він і всміхався, було очевидно, що він постраждав. Його обличчя напружилось від болю, а ще він навалився на стілець, щоб не впасти.

- Зловив стрілу в коліно дорогою через Елд три літа тому. Воно час від часу відмовляє. - Він скривився й журливо промовив: - Тому я й покинув гарне життя на дорогах, - потягнувшись униз, ніжно торкнувся свого коліна, яке дивно зігнулося.

Подав голос один з найманців.

- Я б на нього припарку поклав, бо ж розпухне - страх.

Коут торкнувся його ще раз і кивнув.

– Гадаю, ви мудро мислите, пане. – Він повернувся до чоловіка з пісочним волоссям, який стояв біля вогнища, злегка погойдучись. – Не зробиш ласку, синку?

Чолов'яга тупо кивнув.

– Закриеш заслінку. – Коут показав на камін. – Басте, відведи-но мене нагору!

Хутко підбіг Баст і закинув Коутову руку собі на плечі. Вони пройшли крізь двері й піднялися сходами; увесь цей час Коут що два кроки спирався на нього.

– Стрілу в ногу? – стиха перепитав Баст. – Вам справді так ніяково, що ви трохи впали?

– Дякувати Богові, що ти такий само наївний, як і вони, – різко промовив Коут, щойно їх перестало бути видно. Пройшовши ще кілька сходинок, він почав лаятися під носа; коліно в нього явно було цілісіньке.

Бастові очі округлилися, а тоді примружилися.

Коут зупинився на вершині сходів і потер очі.

– Один з них знає, хто я. – Коут насупився. – Підозрює.

– Хто саме? – запитав Баст з острахом і гнівом водночас.

– У зеленій сорочці, з пісочним волоссям. Той, який був найближче до мене біля каміна. Дай йому щось таке, щоб він заснув. Він і без того вже пив. Якщо він раптом знепритомніє, ніхто нічого не запідозрить.

Баст ненадовго замислився.

– Нічна грива?

– Менка.

Баст підняв брову, але кивнув.

Коут випростався.

– Послухай тричі, Басте.

Баст кліпнув один раз і кивнув.

Коут говорив рішуче і ясно.

– Я був провідником із Ралієна з міською ліцензією. Був поранений під час успішної оборони валки. Стріла в правому коліні. Три роки тому. Влітку. Вдячний шалдійський купець дав мені грошей на шинок. Звати його Деолан. Ми їхали з Пурвіса. Згадуй про це мимохідь. Зрозуміло?

– Чую вас тричі, Реші, – офіційно відповів Баст.

- Іди.

Півгодини по тому Баст заніс до кімнати господаря миску та запевнив його, що внизу все добре. Коут кивнув і наказав не турбувати його до кінця ночі.

Баст зі збентеженим виразом обличчя зачинив за собою двері. Трохи постояв біля них, намагаючись зрозуміти, що він може вдіяти.

Важко сказати, що так сильно турбувало Баста. Коут неначе не зазнав жодних помітних змін. Хіба що, може, рухався трохи повільніше, а маленька іскорка, що запалала в його очах завдяки вечірній активності, уже потьмяніла. Власне кажучи, вона була ледь помітною. Власне кажучи, іі, можливо, там і не було.

Коут сів перед вогнищем і машинально поїв, неначе просто знаходячи в собі місце для їжі. Проковтнувши останню порцію, він посидів, витріщившись невідомо на що, не пам'ятаючи, що він їв і яким це було на смак.

Тріснув вогонь; він кліпнув й оглянув кімнату. Опустив погляд на руки, які лежали в нього на колінах (одна долоня згорнулася в іншій). За мить він підняв і розправив їх, неначе зігріваючи біля вогню. Вони були граційні, з довгими тендітними пальцями. Він мляво спостерігав за ними, ніби чекаючи, що вони зроблять щось самі собою. Потім опустив їх на коліно, частково охопивши одну руку другою, та знову почав дивитися на вогонь. Він просидів там нерухомо, з невиразним обличчям, доки не лишилося нічого, крім сірого попелу та тьмяного світла від вугілля.

Він уже роздягався, щоб лягти, аж тут спалахнув вогонь. Червоне світло осявало ледь помітні лінії по всьому його тілу, на спині та на руках. Усі шрами були гладенькими й сріблястими, проходили ним, наче блискавиці, наче обриси тихих спогадів. Вогонь спалахнув і на якусь мить осявав їх усі, як давні рани, так і нові. Усі шрами були гладенькими та сріблястими, крім одного.

Вогонь замерехтів і згас. Сон зустрів його в порожньому ліжку, наче кохана людина.

Мандрівники поїхали наступного дня на світанку. Їхні потреби задовольнив Баст, пояснивши, що в його господаря добряче розпухло коліно і він не був готовий долати сходи в таку ранню годину. Його зрозуміли всі, крім купецького сина з пісочним волоссям, який був надто п'яний, щоб узагалі щось добре зрозуміти. Охоронці всміхнулись один одному та закотили очі, тим часом як мідник виголосив імпровізовану проповідь на тему тверезості. Баст порекомендував кілька малоприємних засобів від похмілля.

Після того як вони поїхали, Баст подбав про шинок; це виявилось не надто важко, тому що клієнтів не було. Більшу частину часу він провів у спробах знайти собі якусь розвагу.

Десь після полудня Коут спустився сходами та побачив, як він чавить горіхи на шинквасі важкою книжкою в шкіряній палітурці.

– Доброго ранку, Реші.

– Доброго ранку, Басте, – відповів Коут. – Є якісь новини?

– Заходив оррісонівський хлопчина. Цікавився, чи треба нам баранини.

Коут кивнув так, наче здогадався, що почує цю новину.

– Скільки ти замовив?

Баст скривився.

– Я ненавиджу баранину, Реші. Вона на смак як мокрі рукавиці.

Коут знизав плечима та почимчикував до дверей.

– Мені потрібно зробити кілька справ. Приглянь тут за всім, гаразд?

– Аякже.

За стінами шинку «Путь-камінь» повітря над порожньою дорогою, що проходила центром містечка, було нерухомим і важким. Небо вкрилося безликими сірими хмарами, які мали такий вигляд, наче з них мав би піти дощ, але йому на це бракувало сил.

Коут перейшов вулицю та наблизився до відкритого фасаду кузні. Коваль мав коротко підстрижене волосся та густу кошлату бороду. На очах у Коута він обережно вбив кілька цвяхів у наперсток коси, міцно закріплюючи її на вигнутому дерев'яному держаку.

– Здоров, Калебе.

Коваль приставив косу до стіни.

– Що я можу для вас зробити, пане Коуте?

– Оррісонівський хлопчина і в тебе зупинявся? – Калеб кивнув. Коут запитав: – Вони й досі гублять овець?

– Власне, деякі з тих, які загубилися, нарешті знайшлися. Страшенно подерті, практично на клапті.

– Вовки? – запитав Коут.

Коваль знизав плечима.

– Не та пора року, але хто ще це міг бути? Ведмідь? Гадаю, вони просто розпродують те, чого не можуть як слід пильнувати, – у них же рук не вистачає і все таке.

– Рук не вистачає?

– Вони мусили розпрощатися з наймитом через податки, а найстарший їхній син на початку літа спокусився королівськими грішми. Б'ється тепер із повстанцями в Менаті.

– У Менерасі, – обережно виправив Коут. – Якщо знову побачиш їхнього хлопчину, передай йому, що я був би радий купити десь із три половинки.

– Так і зроблю. – Коваль багатозначно поглянув на шинкаря. – Щось іще?

– Ну... – Коут, раптом знітившись, відвів очі. – Мені було дуже цікаво, чи не залежався в тебе який-небудь залізний прут, – сказав він, не дивлячись ковалеві у вічі. – Зауваж, що мені не треба ніяких витребеньок. Звичайний старий чавун цілком підійде.

Калеб гигикнув.

– Я не знав, чи ви зайдете взагалі. Старий Коб і всі інші прийшли позавчора. – Він підійшов до верстака й підняв шмат парусини. – Я зробив парочку запасних – так, про всяк випадок.

Коут підняв залізний прут завдовжки фути зо два та невимушено змахнув ним, тримаючи в одній руці.

– Розумник.

– Я своє діло знаю, – самовдоволено промовив коваль. – Може, щось іще?

– Власне кажучи, – заговорив Коут, прилаштувавши залізяку на плечі, – є ще одна проблема. У тебе є зайвий фартух і пара ковальських рукавиць?

– Може, і так, – невпевнено відповів Калеб. – А що?

– За шинком є старі зарості ожини. – Коут кивнув у бік «Путь-каменя». – Я думаю, чи не викорчувати їх, щоб наступного року можна було закласти садок. Але я не хочу при цьому втратити половину шкіри.

Коваль кивнув і жестом запросив Коута у віддалений кінець майстерні.

– У мене є старі, – сказав він, витягнувши пару важких рукавиць і жорсткий шкіряний фартух: і те, і те місцями обгоріло та було заляпане жиром. – Негарні, але, гадаю, убережуть вас від найгіршого.

– Скільки за них попросиш? – запитав Коут, сягаючи по гаманець.

Коваль захитав головою:

– Йота більш ніж вистачило б. Вони не потрібні ні мені, ні хлопчиськові.

Шинкар передав монету, а коваль запхав їх у старий полотняний мішок.

– Ви точно хочете зробити це зараз? – поцікавився коваль. – Дошу в нас уже давненько не було. Навесні, як розтане сніг, земля буде м'якішою.

Коут знизав плечима.

– Дідо мені завжди казав, що викорчувувати те, з чим не хочеш мати мороки потім, треба восени. – Коут зобразив тремтіння старечого голосу. – «У весняні місяці все надто сповнене життя. Влітку все надто сильне і не піддається. А восени... – Він оглянув листя на деревах, яке саме перемінювалося. – Восени й треба це робити. Восени все стомлене й готове помирати».

Того ж дня Коут відправив Баста виспатися. Потім мляво походив шинком, виконуючи дрібну роботу, що залишилася з попереднього вечора. Клієнтів не було. Коли нарешті настав вечір, він запалив лампи та заходився байдужо гортати книжку.

Осінь начебто мала б бути найжвавішою порою року, але подорожніх останнім часом було дуже мало. Коут із похмурою впевненістю усвідомлював, наскільки затягнеться зима.

Він зачинив шинок завчасно, чого ще не робив жодного разу. Замітати він не став. Підлога цього не потребувала. Він не мив столів і шинквасу: ні тим, ні іншим ніхто не користувався. Він начистив одну чи дві пляшки, замкнув двері та пішов спати.

Довкола не було нікого, хто міг би помітити різницю. Нікого, крім Баста, який спостерігав за господарем, хвилювався та чекав.

Розділ четвертий

На півдорозі до Кра`йсвіту

Хроніст ішов. Учора він шкутильгав, але сьогодні стопи йому боліли від кінчиків пальців до п'яток, тож від шкутильгання користі не було. Він уже пошукав коней в Абатовому Броді та Ранніші, пропонуючи неймовірні ціни навіть за найвиснаженіших тварин. Але в таких маленьких містечках зайвих коней не бувало ні в кого, тим паче тепер, коли на носі врожайна пора.

Коли настала ніч і зритою коліями дорогою почали рухатися ледь помітні силуети, він іще був на дорозі, хоч і намучився, проходивши весь день. Дві години проблукавши у темряві навпомацки, Хроніст побачив, як між дерев мерехтить світло, і розпрощався з будь-якими думками про прибуття до Крайсвіту тієї ночі: вирішив, що хутірської гостинності йому цілком вистачить.

Він зійшов з дороги та незграбно пішов крізь дерева на світло. Але вогонь, як з'ясувалося, був далі, ніж він думав, і він був більшим. Це було не світло лампи в оселі, це навіть не були іскри від ватри. Це було багаття, що ревело посеред руїн старого будинку, від якого лишилися хіба що дві кам'яні стіни, та й ті обсипалися. У куточку, утвореному цими двома

стінами, скоцюбився якийсь чоловік. Він був одягнений у важкий плащ із каптуром, закутаний так, неначе зараз був розпал зими, а не приємний осінній вечір.

Коли Хроніст побачив, що над невеличким багаттям висить казанець, в якому щось вариться, надія в ньому зросла. Але наблизившись, він відчув огидний запах, який змішувався з димом від дерева. Тхнуло смаленим волоссям і напівгнилими квітами. Хроніст швидко вирішив, що геть не хоче куштувати те, що той чолов'яга готує в залізному казанку. Та все ж навіть місце біля вогню краще, ніж лежання калачиком край дороги.

Хроніст увійшов у коло світла від багаття.

– Я побачив ваше ба...

Він зупинився: постать швидко скочила на ноги, тримаючи обома руками меч. Ні, не меч – якийсь довгий темний дрючок, що мав надто правильну форму для дровиняки.

Хроніст зупинився як укопаний.

– Я просто шукав, де поспати, – швидко пояснив він; його рука несвідомо схопилася за залізне кільце, що висіло в нього на шиї. – Я не хочу нічого злого. Піду від вас – вечеряйте. – Він відступив на крок.

Постать розслабилася, а дрючок опустився, металево дзенькнувши об камінь.

– Обпалене тіло Господне, що ви тут робите в таку пізню годину?

– Я прямував до Крайсвіту і побачив ваше багаття.

– Ви просто пішли до лісу вночі на хтозна-який вогонь? – Постать у каптурі хитнула головою. – Тоді можете підійти сюди. – Вона жестом запросила Хроніста підійти ближче, і писар побачив, що на цьому чолов'язі товсті шкіряні рукавиці. – Тейлу з вами, вам усе життя не щастило чи ви все безталання відкладали на сьогоднішній вечір?

– Я не знаю, на кого ви чекаєте, – відповів Хроніст, відступивши на крок.
– Але я впевнений, що ви б воліли робити це на самоті.

– Стуліть пельку та послухайте, – різко промовив чоловік. – Я не знаю, скільки в нас часу. – Він опустив очі та потер обличчя. – Боже, я ніколи не знаю, як багато вам можна розповісти. Якщо ви мені не повірите, то подумаете, що я божевільний. Якщо ви мені повірите, то запанікуєте й від вас буде сама шкода. – Знову піднявши очі, він побачив, що Хроніст не ворухнувся. – Ходіть-но сюди, щоб вас. Повертайтеся назад – і ви, вважаєте, труп.

Хроніст озирнувся через плече на пільму лісу.

– Чому? Що там таке?

Чоловік коротко, гірко розсміявся та роздратовано хитнув головою.

- Чесно? - Він недбало провів рукою крізь волосся, заразом скинувши каптур. У світлі вогню його волосся було неправдоподібно рудим, а очі вражали яскравою зеленню. Він подивився на Хроніста, оцінюючи його поглядом. - Демони, - промовив він. - Демони в подібні великих чорних павуків.

Хроніст розслабився.

- Демонів не буває, - з його тону було ясно, що він казав те ж саме вже дуже-дуже багато разів.

Рудий недовіжливо засміявся.

- Що ж, гадаю, тоді можна розходитися! - Він нагородив Хроніста божевільною посмішкою. - Послухайте, я здогадуюся, що ви - людина освічена. Я це поважаю, і в основному ви маєте рацію. - Його обличчя набуло серйозного виразу. - Але тут і тепер, цього вечора, ви помиляєтеся. Страшенно помиляєтеся. Коли ви про це здогадаєтеся, краще буде не стояти по той бік вогню.

Від однозначної впевненості в голосі чоловіка в Хроніста по спині пробіг холодок. Почуваючись доволі дурнувато, він сторожко обійшов багаття, щоб опинитися на іншому боці.

Чоловік швидко оглянув його.

- Зброї у вас, як я розумію, немає? - Хроніст захитав головою. - Насправді це не має значення. Від меча вам би особливої користі не було. - Він дав Хроністові важку дровинаку. - Ви, мабуть, не зможете влучити в жодного, але спробувати варто. Вони швидкі. Якщо один з них на вас кине, просто падайте. Спробуйте впасти на нього, розчавити вагою свого тіла. Покачайтеся по ньому. Якщо спіймаєте якогось, кидайте його у вогонь.

Він знову насунув каптур на голову та швидко заговорив.

- Якщо маєте запасний одяг, накиньте його. Якщо маєте ковдру, в яку можете закутати...

Він раптом замовк і глянув на інший бік кола, утвореного світлом від вогню.

- Станьте спиною до стіни, - різко сказав він, піднявши свій залізний дрючок обома руками.

Хроніст глянув за багаття. Між деревами рухалося щось темне.

Вони вийшли на світло, пригнупшись до землі; це були чорні постаті з безліччю ніг, великі, завбільшки з колесо від воза. Одна, швидша за інших, без вагань побігла на світло від вогню, рухаючись із підозрілою гнучкістю квапливої комахи.

Не встиг Хроніст занести свою дровинаку, як істота хутко оббігла багаття та скочила на нього, швидка, як цвіркун. Хроніст різко здійняв руки, і саме тієї миті чорна істота вдарила його в обличчя та груди. Її холодні

тверді ноги відчайдушно шукали, за що зачепитись, і він відчув, як його руки з зовнішнього боку перетнули яскраві смуги болю. Незграбно позадкувавши, писар відчув, як його підбор зачепився за нерівну землю, а тоді почав валитися назад, безладно розмахуючи руками.

Падаючи, Хроніст востаннє побачив коло світла довкола багаття. З темряви квапливо виходили нові чорні істоти, відбиваючи лапами об коріння, каміння й листя швидкий уривчастий ритм. По інший бік вогню чоловік у важкому плащі обома руками тримав свій залізний дрючок наготові. Він стояв в очікуванні, геть не рухаючись, не видаючи жодного звуку.

Ще падаючи назад, Хроніст, з якого так і не злізла темна істота, відчув притлумлений темний вибух – ударився потилицею об кам'яну стіну за спиною. Світ сповільнився, його контури розмились, а потім він почорнів.

Розплющивши очі, Хроніст побачив незрозумілу мішанину з темних постатей і світла, яке відкидав вогонь. Голова в нього пульсувала від болю. Його руки з зовнішнього боку перетинало кілька ліній сильного чистого болю, а лівий бік тупо поболював від кожного вдиху.

Минула довга мить зосередження, і світ набув нечітких обрисів. Закутаний чолов'яга сидів неподалік. Рукавиць на ньому вже не було, а важкий плащ звисав з його тіла клаптями, але поза тим він видавався неушкодженим. Обличчя він сховав у каптурі.

– Прокинулися? – з цікавістю запитав чоловік. – Добре. З пораненням у голову ніколи не можна бути впевненим. – Каптур трохи нахилився вбік. – Говорити можете? Знаєте, де ви?

– Так, – ледве вимовив Хроніст. Здається, вимовити одне слово було надто важко.

– Ще краще. Отже, на третій раз має пощастити. Як ви думаєте, зможете встати й допомогти мені? Нам потрібно спалити й поховати трупи.

Хроніст трохи ворухнув головою й раптом відчув запаморочення та нудоту.

– Що сталося?

– Можливо, я зламав вам кілька ребер, – пояснив чоловік. – Один з них ніяк не хотів вас відпускати. Особливого вибору я не мав. – Він знизав плечима. – Хай там як, вибачте. Порізи у вас на руках я вже зашив. Вони мають добре загоїтися.

– Їх уже нема?

Каптур кивнув один раз.

– Скрелі не відступають. Вони – як оси з гнізда. Нападають і нападають, поки не гинуть.

На Хроністовому обличчі відобразився жах.

- У них є гніздо?

- Боже мій милий, ні. Були тільки ці п'ятеро. Однак ми маємо їх спалити й поховати, просто для певності. Я вже нарубав дров, які нам знадобляться, - з ясена та з горобини.

Хроніст засміявся. Смішок прозвучав дещо істерично.

- Як у дитячій пісеньці:

«Ось що треба нам робить -
Йому два на десять рить.
Горобина, ясен, в'яз...»

- Так, справді, - сухо відказав закутаний. - У дитячих пісеньках заховано стільки всякої всячини, що вас би це здивувало. Та хоч я й не думаю, що нам потрібно рити вглиб аж на десять футів, я б не відмовився від невеличкої підмоги... - Він багатозначно замовк.

Хроніст однією рукою обережно помацав собі потилицю, а тоді глянув на пальці, дивуючись, що вони не були закривавлені.

- Гадаю, я в порядку, - сказав він, обережно сперся на один лікоть, а тоді сів. - А немає... - Його очі зблиснули, і він обм'якнув та мішком упав назад. Голова стукнулася об землю, підскочила один раз і завмерла, трохи схилившись на один бік.

Коут терпляче просидів кілька довгих секунд, спостерігаючи за непритомним чоловіком. Жодного поруху, крім повільного підняття та опускання грудної клітки. Тоді він незграбно звівся на ноги та вклякнув біля Хроніста. Коут підняв одну повіку, тоді другу, а тоді, не надто здивувавшись побаченому, загарчав.

- Я так розумію, ти вже точно більше не прокинешся? - запитав він без особливої надії в голосі. Злегка поплескав Хроніста по блідій щоці. - Точно не... - У Хроніста на чолі з'явилася краплинка крові, а невдовзі - ще одна.

Коут випрямився, щоб не хилитися над непритомним, і витер кров як міг, а зміг він не надто добре, тому що в нього самого руки були скривавлені.

- Вибач, - розгублено промовив він.

Він тяжко зітхнув і знову натягнув каптур. Його руде волосся прилипло до голови, а на половині обличчя засихала смугами кров. Він неквапом почав знімати з себе пошарпані залишки плаща. Під ними був шкіряний ковальський фартух, страхотливо подертий. Його він теж зняв, відкривши просту сіру сорочку з домотканого полотна. Обидва плеча та ліва рука в нього були темні та мокрі від крові.

Коут якусь мить помацав гудзики в себе на сорочці, а тоді вирішив її не знімати. Обережно зіп'явшись на ноги, він підняв лопату й повільно, з боєм заходився копати.

Розділ п'ятий

Записки

Коли Коут повернувся до Крайсвіту, закинувши на порізані плечі безвільне тіло Хроніста, уже давно минула північ. У будинках і крамницях міста було темно й тихо, але «Путь-камінь» був залитий світлом.

У дверях стояв Баст, який мало не танцював від роздратування. Розгледівши постать, що наближалася, він помчав вулицею, гнівно розмахуючи папірцем.

– Записка? Ви крадькома тікаєте й лишаєте мені записку? – Він гнівно засичав. – Я вам що, якась портова повія?

Коут розвернувся та скинув безвільне Хроністове тіло Бастові на руки.

– Я знав, що ти зі мною просто сперечатимешся, Басте.

Баст, не напружуючись, тримав Хроніста перед собою.

– Записка навіть не була добре написана. «Якщо ти це читаєш, я, напевне, мертвий». Що це за записка така?

– Ти мав знайти її лише вранці, – стомлено відповів Коут, коли вони пішли назад до шинку.

Баст опустил очі на чоловіка, якого ніс, неначе вперше його помітивши.

– Хто це? – потрусив його трохи, оглянув із цікавістю, а тоді легко закинув його на одне плече, як полотняний мішок.

– Якийсь горопашний п'яниця, що опинився на дорозі, коли не слід, – зневажливо пояснив Коут. – Не труси його надто сильно. Можливо, у нього не все гаразд із головою.

– Та від чого ви, в біса, крилися? – поцікавився Баст, коли вони ввійшли в шинок. – Якщо вже лишати записку, вона має принаймні пояснювати мені, що...
– Бастові очі збільшилися: він побачив Коута у світлі шинку, блілого й перемазаного кров'ю та грязюкою.

– Можеш іти далі та хвилюватись, якщо хочеш, – сухо промовив Коут. – Усе настільки ж погано, як здається.

– Ви пішли на них полювати, так? – просичав Баст, а тоді в нього округлились очі. – Ні. Ви зберегли шматочок від того, якого вбив Фурман. Не можу вам повірити. Ви мені збрехали. Мені!

Коут зітхнув і посунув нагору сходами.

– Тебе засмучує брехня чи те, що ти не спіймав мене на гарячому? – спитав він, розпочавши підйом.

Баст плюнув.

– Мене засмучує те, що ви думали, ніби не можете мені довіряти.

Вони перестали розмовляти, відчинили двері до однієї з численних порожніх кімнат на другому поверсі, роздягнули Хроніста й зручно вклали його в ліжко. Його сумку й дорожню торбу Коут поклав на підлозі неподалік.

Зачинивши за собою двері до кімнати, Коут сказав:

– Я довіряю тобі, Басте, але я хотів тебе вберегти. Я знав, що можу з цим упоратись.

– Я міг би вам допомогти, Реші, – у Бастовому голосі вчувалася образа. – Ви ж знаєте, що я б допоміг.

– Ти ще можеш допомогти, Басте, – сказав Коут, пройшовши до своєї кімнати й важко сівши на край вузького ліжка. – Мені треба дещо зашити. – Він почав розстібати сорочку. – Я б і сам міг це зробити. Але до верху плечей і до спини дотягнутися важко.

– Дурниці, Реші. Я про це подбаю.

Коут показав на двері.

– Усе потрібне я зберігаю в підвалі.

Баст зневажливо пирхнув.

– Дуже дякую, але я скористаюся власними голками. Зі старої доброї кістки. Не треба мені вашої зазубленої залізної гидоти, що коле, як ненависть. – Він затремтів. – Потік і камінь, людська примітивність – це щось страшне. – Баст вилетів з кімнати, не зачинивши за собою дверей.

Коут повільно зняв із себе сорочку, кривлячись і важко дихаючи крізь зуби; засохла кров липнула й тягнула за рани. Коли Баст повернувся до кімнати з тазом води й заходився його відмивати, його обличчя знову стало мужнім.

Коли засохлу кров було змито, відкрилося безліч довгих прямих порізів. Вони яскраво червоніли на тлі шинкаревої світлої шкіри, неначе він порізувався цирульниковою бритвою чи шматком битого скла. Усього порізів було, мабуть, із десятків, більшість із них на плечах, а кілька перетинали спину й тягнулися вздовж рук. Один поріз у нього на голові починався на маківці й закінчувався за вухом.

– Я гадав, що з вас не має точитися кров, Реші, – сказав Баст. – Ви ж Безкровний і все таке.

- Не вір усьому, що чуєш в оповідках, Басте. Вони брешуть.

- Ну, вам і близько не так кепсько, як я думав, - промовив Баст, витерши руки. - Хоча ви, взагалі-то, мали б позбутися шматка вуха. Вони були поранені, як той, що напав на Фурмана?

- Я такого не помітив, - відповів Коут.

- Скільки їх було?

- П'ятеро.

- П'ятеро? - повторив нажаханий Баст. - Скількох убив інший хлопака?

- Він тимчасово відвернув увагу одного з них, - великодушно заявив Коут.

- Анпауен, Реші, - промовив Баст, хитнувши головою, та засилив у кістяну голку щось тонше й ніжніше за кишку. - Ви б мали померти. Ви б мали двічі померти.

Коут знизав плечима.

- Це не перший раз, коли я мав би померти, Басте. Я добре вмію від цього рятуватися.

Баст схилювся над своєю роботою.

- Зараз трохи пощипає, - попередив він, орудуючи руками з дивовижною ніжністю. - Правду кажучи, Реші, я не можу зрозуміти, як ви зуміли так довго протриматися в живих.

Коут знизав плечима знову й заплющив очі.

- Я теж, Басте, - озвався він. Його голос був стомленим і сірим.

Кілька годин по тому двері до Коутової кімнати прочинилися й Баст зазирнув усередину. Не почувши нічого, крім повільного розміреного дихання, молодик тихцем підійшов до ліжка, зупинився та схилювся над сплячим. Баст подивився, якого кольору в нього щоки, понюхав його дихання та злегка торкнувся його чола, зап'ястка і ямки на шиї над серцем.

Потім Баст підсунув до ліжка крісло й сів, спостерігаючи за господарем і слухаючи його дихання. За мить він потягнувся та по-материнськи прибрав з його обличчя неслухняне руде пасмо. Тоді неголосно заспівав - мелодія була ніжною і дивною, дуже схожою на колискову:

Смертні душі - справжнє диво,
Гаснуть швидко, день за днем,
Палахкотять, як трут правдивий,
А з вітром їхня смерть іде.
Чом твій вогник мерехтить?
І як тобі мого вділить?

Бастів голос поступово затих, і врешті-решт він застиг і просидів довгі передсвітанкові години нерухомо, дивлячись, як груди його господаря здіймаються та опускаються від тихих подихів.

Розділ шостий

Ціна спогадів

Хроніст спустився сходами до загальної зали шинку «Путь-камінь» аж увечері наступного дня. Він був блідий, похитувався й ніс під пахвою свою пласку шкіряну сумку.

Коут сидів за шинквасом, гортаючи книжку.

– А, наш випадковий гість. Як там голова?

Хроніст підняв руку, щоб торкнутися потилиці.

– Трохи поболє, коли я надто швидко рухаюсь. Але все-таки працює.

– Радий це чути, – сказав Коут.

– Це... – Хроніст завагався, озираючись довкола. – Ми в Крайсвіті?

Коут кивнув.

– Так, ви досягли Крайсвіту. – Він театральню змахнув однією рукою. – Квітучої столиці. Домівки десятків людей.

Хроніст витріщився на рудого чоловіка за шинквасом. Сперся на один зі столів, щоб не впасти.

– Обпалене тіло Господне, – приголомшено вимовив він. – Це справді ви, чи не так?

Шинкар неначе спантеличився.

– Прошу?

– Я знаю, що ви будете це заперечувати, – сказав Хроніст. – Але те, що я бачив минулої ночі...

Шинкар підняв руку, наказуючи йому мовчати.

– Поки ми не обговорили можливість того, що вам отим ударом по голові вибило з неї клепку, скажіть мені: як дорога до Тінуе?

– Що? – роздратовано перепитав Хроніст. – Я прямував не до Тінуе. Я... ой. Ну, навіть якщо не брати до уваги минулої ночі, дорога була ще та. Біля

Абатового Броду мене пограбували, і відтоді я йшов пішки. Але все це виправдалося, бо ви справді тут. – Писар глянув на меч, який висів над шинквасом, і глибоко вдихнув: на його обличчі відобразилося щось схоже на тривогу. – Прошу зауважити: я сюди прийшов не для того, щоб нашкодити. Я тут не через ціну, призначену за вашу голову. – Він кволо всміхнувся. – Я, звісно, не мав би жодних шансів вам нашкодити...

– Гаразд, – урвав його шинкар, діставши шматок білого полотна й заходившись начищати шинквас. – То хто ви такий?

– Можете звати мене Хроністом.

– Я не питаю, як мені можна вас називати, – сказав Коут. – Як вас звати?

– Деван. Деван Локіс.

Коут перестав чистити шинквас і підняв очі.

– Локіс? Ви – родич герцога... – Коут затих і кивнув самому собі. – Так, аякже. Не просто хроніст, а Хроніст. – Він пильно подивився на лисуватого чолов'ягу, змірюючи його поглядом. – Оце так... Сам великий викривач.

Хроніст дещо розслабився – йому, вочевидь, було приємно, що його слава бігла поперед нього.

– Я й раніше не намагався критися. Я вже багато років не сприймаю себе як Девана. Давно залишив це ім'я позаду. – Він промовисто глянув на шинкаря. – Гадаю, ви й самі дещо про це знаєте...

Коут пропустив запитання повз вуха.

– Я багато років тому читав вашу книжку. «Шлюбні ігри дракуса звичайного». Вона непогано відкриває очі юнакові з головою, забитою оповідками, – опустивши погляд, він знову заходився терти шинквас білою ганчіркою вздовж волокон деревини. – Зізнаюся, довідавшись, що драконів не існує, я був розчарований. Для хлопчиська це гіркий урок.

Хроніст усміхнувся.

– Правду кажучи, я й сам був трохи розчарований. Пішов шукати легенду, а знайшов ящірку. Дивовижну ящірку, та все ж таки ящірку.

– А тепер ви тут, – сказав Коут. – Ви прийшли довести, що я не існую?

Хроніст нервово засміявся.

– Ні. Розумієте, до нас дійшла чутка...

– «До нас»? – втрутився Коут.

– Я подорожував із вашим давнім другом. Скарпі.

– Він узяв вас під крило, так? – промовив Коут собі під ніс. – Оце так. Учень Скарпі.

- Насправді швидше колега.

Коут кивнув, досі не виражаючи жодних почуттів.

- Я міг би здогадатися, що він знайде мене першим. Ви обидва пліткарі.

Хроністова усмішка скисла, і він проковтнув слова, які першими опинились у нього на вустах. Заспокоївся він лише за мить і не без зусилля.

- То чим я можу вам прислужитися? - Коут відклав чистий шматок полотна і всміхнувся своєю найкращою шинкарською усмішкою. - Чогось поісти, випити? Кімнату на ніч?

Хроніст завагався.

- У мене тут є все, - Коут завзято змахнув рукою, показуючи за шинквас. - Старого вина, м'якого й красивого? П'яного меду? Темного пива? Чогось плодового! Слив'янки? Вишнівки? З зеленого яблука? Чи афінівки? - Коут показав на кожну з пляшок по черзі. - Ну ж бо, ви ж точно чогось бажаєте! - Він усе говорив, а його усмішка ставала дедалі ширшою, відкриваючи забагато зубів для привітного шинкарського усміху. Очі ж його водночас холоднішали, в них зростали жорстокість і гнів.

Хроніст опустил погляд.

- Я думав, що...

- Ви думали, - насмішкувато промовив Коут; від його усмішки не лишилось і сліду. - Дуже сильно в цьому сумніваюся. Інакше ви могли б подумати, - це слово він вимовив різко, - на яку небезпеку мене наражаєте, ідучи сюди.

Хроніст почервонів на виду.

- Я чув, що Квоут - безстрашний, - енергійно промовив він.

Шинкар знизав плечима.

- Безстрашними бувають лише священики й дурні, а мої стосунки з Богом ніколи не були ідеальними.

Хроніст насупився, розуміючи, що його провокують.

- Послухайте, - спокійно повів він далі, - я був надзвичайно обережним. Про те, що я іду, не знав ніхто, крім Скарпі. Я нікому про вас не казав. Власне, я й не сподівався вас знайти.

- Мені стало набагато легше, - саркастично відказав Коут.

Явно засмутившись, Хроніст заговорив:

- Я першим визнаю, що мое прибуття сюди, можливо, було помилкою. - Він замовк, надаючи Коутові можливість йому заперечити. Коут не заперечив.

Хроніст тихенько натужно зітхнув і продовжив: – Але що зроблено, те зроблено. Ви навіть не подумаете...

Коут хитнув головою.

– Це було давно...

– Ще й двох років не минуло, – заперечив Хроніст.

– ...а я вже не той, – продовжив Коут, не зупиняючись.

– А яким саме ви були?

– Я був Квоутом, – просто сказав він, не бажаючи, щоб від нього домоглися ще якогось пояснення. – Тепер я – Коут. Я дбаю про свій шинок. Це означає, що пиво коштує три шими, а кімната на одного – один мідяк. – Він із шаленим завзяттям знову заходився чистити шинквас. – Як ви сказали, «що зроблено, те зроблено». Історії подбають про себе самі.

– Але ж...

Коут підняв очі, і на якусь мить Хроніст розгледів дещо за гнівом, який виблискував на поверхні в його очах. Якусь мить він бачив за ним біль, свіжий і кривавий, схожий на рану, надто глибоку, щоб загоїтися. Тоді Коут відвів погляд, і залишився тільки гнів.

– Що б ви могли мені запропонувати такого, аби покрити ціну спогадів?

– Усі вважають, що ви мертвий.

– Ви не розумієте, так? – Коут чи то втішено, чи то роздратовано хитнув головою. – У цьому ж і річ. Коли людина мертва, її не шукають. З нею не намагаються розквитатися давні вороги. До неї не приходять із проханнями щось розповісти, – ущипливо сказав він.

Хроніст не став відступатися.

– Інші ж кажуть, що ви – вигадка.

– Я і є вигадка, – невимушено сказав Коут із театральним жестом. – Дуже незвична вигадка, яка створюється сама собою. Найкращі побрехеньки про мене – ті, які розпустив я.

– Кажуть, що ви ніколи не існували, – обережно виправив його Хроніст.

Коут байдужо знизав плечима. Його усмішка трішечки, непомітно пригасла.

Відчувши слабе місце, Хроніст повів далі.

– У деяких оповідках вас зображають простим убивцею із закривавленими по лікоть руками.

– За мною водиться й таке. – Коут повернувся, щоб почистити стільницю за шинквасом. Іще раз знизав плечима, тепер уже не так легко. – Я вбивав людей та істот, які були більше ніж людьми. Усі вони це заслужили.

Хроніст повільно хитнув головою.

– В оповідках вас називають убивцею, а не героєм. Квоут Таємничий і Квоут Королєвбивця – це двоє абсолютно різних людей.

Коут перестав чистити шинквас і повернувся спиною до зали. Кивнув один раз, не дивлячись.

– Дехто навіть каже, ніби з'явився новий чандріянин. Новий жах серед ночі. Волосся в нього червоне, наче кров, яку він проливає.

– Ті, хто має значення, можуть їх розрізнити, – сказав Коут так, ніби намагався переконати самого себе, але голос у нього був стомлений і непереконливий, із нотками відчаю.

Хроніст притишено розсміявся.

– Звісно. Поки що. Але кому, як не вам, розуміти, наскільки тонкою є межа між правдою та захопливою брехнею? Між історією та цікавою оповідкою? – Хроніст замовк на хвилину, щоб його слова засвоїлися. – Ви знаєте, що переможе з часом.

Коут не зводив погляду з задньої стіни, поклавши руки на стільницю. Його голова була трохи опущена, ніби на нього наліг великий тягар. Він нічого не сказав.

Хроніст завзято ступив уперед, відчуваючи близьку перемогу.

– Дехто каже, що була одна жінка...

– Та що вони знають? – Коутів голос звучав пронизливо, як пилка, що проходить крізь кістку. – Що вони знають про те, що сталося? – Він заговорив так тихо, що Хроністові довелося затамувати подих, щоб розчути.

– Кажуть, вона... – Хроністові слова застрягли в нього в горлянці, яка раптово пересохла; у залі стало неприродно тихо. Коут стояв спиною до зали, застигнувши й затиснувши між зубами жакливу тишу. Його права долоня, що заплуталася в чистій білій ганчірці, повільно стиснулася в кулак.

За вісім дюймів від нього розбилася пляшка. Повітря наповнив запах полуниць і звук трощення скла. Це був негучний шум усередині величезної тиші, але його вистачило. Вистачило, щоб розбити тишу на маленькі гострі скалки. Хроніст відчув, що холодне: до нього раптом дійшло, в яку небезпечну гру він грає. «То ось що відрізняє оповідача від героя оповідки, – ошелешено подумав він, – страх».

Коут повернувся.

– Що вони можуть про неї знати? – тихо спитав він. Коли Хроніст побачив Коутове обличчя, йому перехопило дух. На обличчі шинкаря наче розбилася

маска умиротворення. Коутове обличчя під нею було якимось неземним – його очі були наполовину в цьому світі, а наполовину деінде, згадували щось.

Хроніст усвідомив, що думає про одну історію, яку чув. Одну з багатьох. Історію про те, як Квоут пішов шукати те, чого бажало його серце. Щоб здобути це, йому довелося обдурити демона. Але коли воно лягло йому в руку, йому довелося боротися за це з янголом. «Я цьому вірю, – мимохить подумав Хроніст. – Раніше це було просто історією, але тепер я можу в це повірити. Це – обличчя людини, що вбила янгола».

– Що вони можуть знати про мене? – запитав Коут із притлумленим гнівом у голосі. – Що вони можуть знати про будь-що з цього? – Він коротко, люто змахнув рукою, неначе обводячи нею все – розбиту пляшку, шинквас, увесь світ.

Хроніст ковтнув, намагаючись позбутися сухості в горлі.

– Лише те, що їм кажуть.

«Кап-кап, кап-кап». Напій із розбитої пляшки почав відбивати на підлозі неправильний ритм.

– Ах-х-х-х, – протяжно видихнув Коут. «Кап-кап, кап-кап, кап». – Розумно. Ви б використали проти мене мій найкращий трюк. Ви б узяли мою історію в заручниці.

– Я б розповів правду.

– Мене не зламати нічим, окрім правди. Хіба є щось жорстокіше за правду? – на його обличчі промайнула хвороблива, глузлива посмішка. Одну довгу мить тишу стримувало лише постукування краплин об підлогу.

Нарешті Коут пройшов крізь двері за шинквасом. Хроніст ніяково стояв у порожній залі, не знаючи напевне, вільний він чи ні.

Кілька хвилин по тому Коут повернувся з відром мильної води. Не дивлячись у бік оповідача, він заходився обережно, методично мити свої пляшки. Коут по черзі стер із денця кожної полуничне вино та поставив їх на шинквас між собою та Хроністом, ніби вони могли його захистити.

– Отже, ви пішли шукати вигадку, а знайшли людину, – сказав він без емоцій, не підводячи очей. – Ви чули оповідки, а тепер хочете дізнатись, як усе було насправді.

Хроніст, усім своїм виглядом виражаючи полегшення, поклав свою сумку на один зі столів і здивувався, відчувши легкий дрож у руках.

– Ми почули про вас досить давно. Дуже сумнівну чутку. Я насправді не очікував... – Хроніст зупинився: йому раптом стало ніяково. – Я думав, ви будете старшим.

– Я старший, – відповів Коут. Хроніст, судячи з вигляду, був збитий з пантелику, але перш ніж він зміг щось сказати, шинкар повів далі. – Що привело вас у цей нікчемний куточок світу?

- Призначена зустріч із графом Бедн-Брітським, - сказав Хроніст, злегка надувшись. - За три дні, у Треї.

Шинкар зупинився, не дочистивши пляшки.

- Ви сподіваєтесь дістатися графського маєтку за чотири дні? - тихо запитав він.

- Я запізнюся, - визнав Хроніст. - Біля Абатового Броду в мене вкрали коня. - Він визирнув з вікна на дедалі темніше небо. - Але я готовий пожити трохи без сну. Вранці я виїду й більше вам не докучатиму.

- Що ж, я б зовсім не хотів позбавляти вас сну, - саркастично промовив Коут; його очі знову стали жорсткими. - Я можу розповісти все одним духом. - Він прокашлявся. - «Я виступав у мандрівній трупі, мандрував, кохав, втрачав, довіряв і був зражений». Запишіть це та спаліть, бо від цього вам не буде жодної користі.

- Не треба це так сприймати, - швидко сказав Хроніст. - Якщо бажаєте, ми можемо відвести на це всю ніч. І кілька годин уранці на додачу.

- Як милостиво, - буркнув Коут. - Ви змусите мене розповісти свою історію за один вечір? Не давши можливості зібратися з думками? Не давши часу на підготовку? - Його вуста стиснулись у тонку риску. - Ні. Ідіть розважатися зі своїм графом. Я так не граю.

Хроніст поспіхом заговорив:

- Якщо ви впевнені, що вам знадобиться...

- Так. - Коут різко, з брязкотом поставив на шинквас пляшку. - Можна впевнено твердити, що мені знадобиться більше часу. А сьогодні ви геть нічого не почувете. До справжньої історії треба довго готуватися.

Хроніст збентежено насупився та провів пальцями крізь волосся.

- Я міг би приділити вашій історії завтрашній день... - побачивши, як Коут хитає головою, він поступово затих. Помовчавши трохи, він розпочав знову, заговоривши майже собі під ніс. - Якщо я знайду коня в Бедні, то зможу приділити вам увесь завтрашній день, більшу частину ночі й трохи наступного дня. - Він потер собі лоба. - Ненавиджу іздити верхи вночі, але...

- Мені знадобляться три дні, - заявив Коут. - Я в цьому абсолютно впевнений.

Хроніст зблід.

- Але ж... граф.

Коут зневажливо махнув рукою.

- Не буває так, щоб людина розповідала про себе три дні, - твердо відказав Хроніст. - Я розпитував Орена Велсітера. Орена Велсітера, на хвилиночку. Йому вісімдесят років, а пожив він так, що вистачило б на двісті. Якщо взяти до уваги побрехеньки, то п'ятсот. Він шукав мене, - сказав Хроніст із особливим притиском. - Йому знадобилося всього два дні.

- Така моя пропозиція, - просто сказав шинкар. - Я або зроблю це як слід, або не зроблю взагалі.

- Стривайте! - Хроніст раптом просяяв. - Я думав про все це задом наперед, - заявив він і хитнув головою, засуджуючи власну дурість. - Я просто відвідаю графа, а тоді повернуся. Тоді ви зможете витратити стільки часу, скільки заманеться. Я б міг навіть привезти з собою Скарпі.

Коут поглянув на Хроніста з глибокою зневагою.

- Чому ви взагалі гадаєте, ніби я був би тут після вашого повернення? - вражено промовив він. - До речі, чому ви вирішили, ніби можете так просто вийти звідси, знаючи те, що знаєте?

Хроніст застиг.

- Ви... - Він глитнув і заговорив знову. - Ви маєте на увазі, що...

- На цю історію знадобиться три дні, - перебив його Коут. - Починаючи від завтра. Ось що я маю на увазі.

Хроніст заплющив очі та провів рукою по обличчю. Граф, звісно, розлютиться. Хто його зна, як йому тоді повернути собі його ласку. І все ж...

- Якщо це - єдиний для мене спосіб її добути, то я згоден.

- Радий це чути, - шинкар розслабився достатньо, щоб наполовину всміхнутися. - А що, три дні - це справді така вже дивовижа?

Хроністове обличчя знову стало серйозним.

- Три дні - це доволі незвично. Але знов-таки... - Він неначе почасти втратив почуття власної значущості. - Знов-таки, - махнув рукою, ніби показуючи, наскільки безглузді тут слова. - Ви ж Квоут.

Той, хто називав себе Коутом, підняв очі та подивився з-за своїх пляшок. На його повних устах грала усмішка. В очах розпалювалась іскорка. Він неначе підпис.

- Так, гадаю, це я, - сказав Квоут, і в його голосі пролунали залізні нотки.

Розділ сьомий

Про початки та імена речей

У «Путь-камінь» лилося сонячне світло. Це було прохолодне свіже світло, годяще для початків. Воно пронеслося повз мірошника, поки він запускав своє водяне колесо на прийдешній день. Освітило горно, яке коваль розпалював заново після чотирьох днів холодної обробки металу. Торкнулося тяглових коней, запряжених у фургони, і лез серпів, які саме гострили перед початком осінньої днини.

У стінах «Путь-каменя» світло впало на Хроністове обличчя й торкнулося початку на ньому, чистої сторінки, що чекала на перші слова історії. Потік світла перетнув шинквас, заграв тисячами крихітних веселок на кольорових пляшках і поліз стіною до меча, ніби шукаючи ще один, останній початок.

Але після того як світло торкнулося меча, не було видно жодного початку. Власне кажучи, світло, відбите мечем, було тьмяним, шліфованим і древнім. Дивлячись на нього, Хроніст згадав, що зараз не лише починається день, а й добігає кінця осінь і холоднішає. Меч сяяв знанням про те, що світанок – невеликий початок, як порівняти з кінцем пори року – кінцем цілого року.

Хроніст відвів очі від меча, розуміючи, що Квоут щось сказав, але не знаючи, що саме.

– Прошу?

– Як люди зазвичай розповідають свої історії? – запитав Квоут.

Хроніст знизав плечима.

– Більшість просто розповідає мені те, що пам'ятає. Згодом я записую події в належному порядку, прибираю непотрібні уривки, роз'яснюю, спрощую, усе в такому дусі.

Квоут насупився.

– Я не думаю, що так буде добре.

Хроніст нагородив його сором'язливою усмішкою.

– З оповідачами завжди інакше. Вони воліють, щоб їхні оповідки не чіпали. Але вони також воліють мати уважних слухачів. Я зазвичай слухаю, а вже потім записую. У мене майже ідеальна пам'ять.

– Майже ідеальна мені зовсім не підходить. – Квоут притиснув палець до губ. – Як швидко ви можете писати?

Хроніст багатозначно всміхнувся.

– Швидше, ніж людина може говорити.

Квоут підняв брову.

– Хотів би я це побачити.

Хроніст відкрив сумку. Дістав стос гарного білого паперу та каламар із чорнилом. Обережно їх розставивши, занурив перо та вичікувально глянув на Квоута.

Квоут сів на стілець, нахилившись уперед і швидко заговорив:

– Я. Ми. Вона є. Він був. Вони будуть. – Хроністове перо на очах у Квоута затанцювало, шкрябаючи сторінку. – Я, Хроніст, засвідчую цим, що не можу ні читати, ні писати. Бездіяльний. Нешанобливий. Галич. Кварц. Політура. Еголіант. Лын та Лу сорен геа. «У Фейтоні жила вдовиця, молода, та тверда, наче криця. На сповідь прийшла, бо з ума вже зійшла...» – Квоут іще трохи нахилився вперед, щоб подивитись, як пише Хроніст. – Цікаво... ой, можете припинити.

Хроніст іще раз усміхнувся й витер перо об ганчірку. На аркуші перед ним був один-єдиний рядок незрозумілих символів.

– Якийсь шифр? – замислився Квоут уголос. – До того ж дуже економний. Б'юсь об заклад, що ви не псуєте багато сторінок. – Він перевернув аркуш, щоб придивитися до написаного.

– Я ніколи не псую сторінки, – бундючно відповів Хроніст. Квоут кивнув, не здіймаючи очей.

– Що означає «еголіант»? – запитав Хроніст.

– Гм-м-м... Та нічого. Я це слово вигдав. Хотів побачити, чи не загальмує вас незнайоме слово. – Він потягнувся та притягнув стілець до Хроністового стільця. – Покажіть мені, як це читати, і можна починати.

Хроніст, здавалося, засумнівався.

– Це дуже складний... – побачивши, як Квоут насупився, він зітхнув. – Я спробую.

Хроніст глибоко вдихнув і заходився, говорячи, виводити рядок символів.

– У мовленні ми використовуємо близько п'ятдесяти різних звуків. Я позначив кожен з них символом, який складається з одного-двох розчерків пера. Тут лише звучання. Я цілком міг би затранскрибувати мову, якої взагалі не розумію. – Він показав пальцем. – Це – різні голосні звуки.

– Лише вертикальні риси, – промовив Квоут, вдивляючись у сторінку.

Вибитий з колії Хроніст зупинився.

– Ну... так.

– Отже, приголосні мають бути горизонтальними? А сполучатися вони мають отак? – узявши перо, Квоут сам зробив на сторінці кілька позначок. – Розумно. На одне слово ніколи не знадобиться більше двох-трьох рисок.

Хроніст мовчки спостерігав за Квоутом.

Квоут цього не помічав – зосередив увагу на папері.

– Якщо це «я», то оце, напевно, звуки «а», – показав він на скупчення символів, записаних Хроністом. – «А», «ай», «ае», «ау». У такому разі це – «о». – Квоут кивнув самому собі та повернув перо Хроністові. – Покажіть мені приголосні.

Хроніст мляво записав їх, при цьому вимовляючи відповідні звуки. За мить Квоут узяв перо та дописав перелік сам, попросивши ошелешеного Хроніста виправити його, якщо він помилиться.

Квоут дописував перелік, а Хроніст дивився та слухав. Увесь процес від початку до кінця зайняв близько п'ятнадцяти хвилин. Він не припустився жодної помилки.

– Дивовижно продуктивна система, – з повагою в голосі сказав Квоут. – Дуже логічна. Ви самі її створили?

Хроніст доволі довго мовчав, витріщившись на ряди символів на сторінці перед Квоутом. Нарешті, проігнорувавши Квоутове запитання, він поцікавився:

– Ви справді вивчили темську за день?

Квоут злегка всміхнувся та опустив погляд на стіл.

– Це давня історія. Я вже майже забув. Насправді на це пішло півтора дня. Півтора дня без сну. А чому ви питаєте?

– Я чув про це в Університеті. У принципі, я ніколи в це не вірив. – Він опустив погляд на сторінку свого шифру, записаного Квоутовим почерком. – Повністю?

Квоут неначе спантеличився.

– Що?

– Ви вивчили мову повністю?

– Ні. Звісно, що ні, – досить різко відповів Квоут. – Лише частково. Частка, звісно, була чималою, але я не думаю, що можна взагалі вивчити щось повністю, тим паче мову.

Квоут потер руки.

– То ви готові?

Хроніст захитав головою, неначе очищуючи її, виклав новий аркуш паперу й кивнув.

Квоут витягнув руку, щоб Хроніст не розпочав писати, і заговорив:

- Я ще ніколи не розповідав цю історію і сумніваюся, що розповім її ще хоч раз. - Квоут нахилився вперед, не встаючи зі стільця. - Перш ніж ми почнемо, неодмінно запам'ятайте, що я з едема ру. Ми розповідали історії ще до спалення Калуптени. Ще як не було книжок, у яких можна було б писати. Ще як не було музики, яку можна було б грати. Коли зажеврив перший вогонь, ми, ру, сиділи в колі його непевного світла й вигадували історії.

Квоут кивнув писареві.

- Я знаю, що ви відомі своїм чудовим умінням збирати історії та фіксувати події. - Квоутові очі стали твердими, мов креміль, гострими, мов бите скло. - Однак навіть не думайте змінити хоч одне моє слово. Якщо здасться, ніби я заплутався, ніби я відхилився, пам'ятайте, що правдиві історії рідко йдуть напростець.

Хроніст серйозно кивнув, намагаючись уявити собі розум, здатний менш ніж за годину розкусити його шифр. Розум, здатний вивчити мову за день.

Квоут лагідно всміхнувся та оглянув залу, неначе фіксуючи її в пам'яті. Хроніст вмокнув перо, а Квоут опустив погляд на свої складені руки й підняв його лише за три глибокі вдихи.

Тоді він заговорив.

- У певному розумінні це почалося, коли я почув її спів. Коли її голос сплівся, змішався з моїм. Її голос був наче портретом її душі - буйний, як вогонь, гострий, як розбите скло, солодкий і чистий, як гвоздика.

Квоут хитнув головою.

- Ні. Це почалося в Університеті. Я пішов учитися такої магії, про яку розповідають у переказах. Такої магії, як у Таборліна Великого. Я хотів дізнатись ім'я вітру. Я хотів вогню та блискавки. Я хотів відповідей на десять тисяч запитань і доступу до тамтешніх архівів. Але те, що я знайшов в Університеті, мало скидалося на казку, і я сильно засмутився.

Але справжній початок, як мені здається, в тому, що привело мене до Університету. Несподівані вогні в сутінках. Людина з очима, схожими на лід на дні криниці. Запах крові та підпаленого волосся. Чандріани. - Він кивнув самому собі. - Так. Гадаю, саме там усе й починається. Багато в чому це історія про чандріян.

Квоут хитнув головою, неначе силкуючись звільнитися від якоїсь похмурої думки.

- Але я гадаю, що мушу повернутися ще далі в минуле. Якщо це має стати якоюсь подобою книги моїх діянь, то я можу не поспішати. Якщо мене пам'ятатимуть, нехай і не в приємному світлі, але принаймні з дрібною достовірністю, це виправдає себе.

Та що сказав би мій батько, якби почув, що я так розповідаю історію? «Починай з початку». Чудово, якщо вже щось розповідати, то розповідати як годиться.

Квоут нахилився вперед, не полишаючи стільця.

– На початку, наскільки я знаю, світ витягнув із безіменної порожнечі Алеф, який дав усьому ім'я. Або, залежно від версії легенди, знайшов імена, які вже мали всі речі.

Хроніст мимоволі гикнув, при цьому не відірвавши очей від сторінки та не припинивши писати.

Квоут повів далі, теж усміхаючись.

– Я бачу, як ви смієтеся. Чудово, заради простоти припустимо, що я – центр світобудови. Тоді пропустимо незчисленні нудні оповідки: звеличення та падіння імперій, саги про героїзм, балади про трагічне кохання. Мерщій уперед, до єдиної по-справжньому важливої історії. – Його усмішка стала ширшою. – Моеї.

Мене звати Квоут. Звучить майже як «квота». Імена важливі, тому що чимало розповідають про людину. Я мав більше імен, ніж можна.

Адеми називають мене Мейдре. Залежно від вимови це може означати «Полум'я», «Грім» або «Зламане Дерево».

Варіант «Полум'я» очевидний, якщо ви мене хоч раз бачили. У мене руде волосся, яскраво-руде. Якби я народився кілька століть тому, мене б, мабуть, спалили, як демона. Я коротко його стрижу, але воно неслухняне. Якщо про нього не дбати, воно стає дибки, а я тоді маю такий вигляд, ніби мене підпалили.

Варіант «Грім» я пояснюю своїм сильним баритоном і ґрунтовною сценічною підготовкою в ранньому віці.

«Зламаному Дереву» я ніколи не надавав великого значення. Хоча, озирнувшись назад, я гадаю, що цей варіант можна вважати щонайменше частиною пророчим.

Мій перший наставник звав мене Е'лір, тому що я був розумним і знав це. Моя перша справжня кохана звала мене Дулатор, тому що їй подобалось, як це звучить. Мене називали Шадікаром, Легкоперстим і Шестиструнним. Мене називали Квоутом Безкровним, Квоутом Таємничим і Квоутом Королівбивцею. Я заслужив ці імена. Придбав їх і розплатився.

Проте виростили мене під іменем Квоут. Батько якось сказав мені, що це ім'я означає «знати».

Звісно, мене називали багатьма іншими іменами. Здебільшого негарними, хоч і дуже рідко незаслуженими.

Я викрадав принцес у сплячих курганних королів. Я спалив містечко Требон. Я провів ніч із Фелуріян і не розпрощався ні з розумом, ні з життям. Мене виключили з Університету в тому віці, в якому туди зазвичай не допускають. Я при світлі місяця ходжу такими шляхами, про які інші бояться говорити вдень. Я говорив з Богами, кохав жінок і писав такі пісні, від яких ридали менестрелі.

Можливо, ви про мене чули.

Розділ восьмий

Злодії, еретики і повіі

Якщо ця історія має стати якоюсь подобою книги моїх діянь, то необхідно почати з початку. З моєї істинної сутності. Для цього потрібно запам'ятати, що передусім я був одним з едема ру.

Всупереч поширеній думці, до ру належать не всі мандрівні артисти. Моя трупа не була якоюсь жалюгідною ватагою скоморохів, яка кривлялася на роздоріжжях за копійки, співаючи, щоб повечеряти. Ми були придворними артистами, Людьми лорда Грейфоллов. Наше прибуття в більшості містечок було набагато значущішою подією, ніж Маскарад Середзим'я та Солінадські ігри разом узяті. У нашій трупі зазвичай було щонайменше вісім фургонів і близько трьох десятків артистів: акторів і акробатів, музикантів і фокусників, жонглерів і блазнів. Це були мої рідні.

Такого чудового актора й музиканта, як мій батько, ви ніколи не бачили. Моя мати від природи мала дар слова. Вони обоє були вродливі, темноволосі та сміхотливі. Вони були справжнісінькими ру, і, в принципі, більш нічого казати й не треба.

Хіба що, можливо, ще додати, що моя мати, перш ніж стати артисткою, була шляхтянкою. Вона розповідала мені, що мій батько зманив її з «нешасного понурого пекла» солодкою музикою та ще солодшими словами. Я міг лише здогадуватися, що вона мала на увазі Три Переправи, куди ми їздили в гості до родичів, коли я був дуже малий. Один раз.

Мої батьки так і не одружилися по-справжньому, і тут я маю на увазі, що вони ніколи не морочилися з оформленням своїх стосунків у якійсь церкві. Мені за це не соромно. Вони вважали себе одруженими й не бачили великого сенсу в тому, щоб заявляти про це якійсь державі чи Богові. Я це поважаю. Правду кажучи, вони здавалися більш задоволеними та вірними одне одному, ніж багато офіційно одружених пар, які я згодом побачив.

Нашим покровителем був барон Грейфоллов, і його ім'я відчиняло багато дверей, які за звичайних обставин були б зачиненими перед едема ру. За це ми носили його кольори, зелений та сірий, а також повсюди розносили про нього добру славу. Раз на рік ми проводили два витки в його маєтку, розважаючи його самого та його родину.

Мое дитинство було щасливим: я ріс посеред нескінченного ярмарку. Під час тривалих переїздів фургонами від одного містечка до іншого батько читав мені уривки з видатних монологів. Зачитував він здебільшого з пам'яті, і його голос розходився дорогою так, що було чути за чверть милі. Пам'ятаю, як я читав разом з ним, подаючи голос на другорядних фразах. Батько заохочував мене спробувати особливо добрі уривки самотужки, і я навчився любити відчуття, які приносить гарне слово.

Ми з матір'ю разом складали пісні. Бувало й так, що мої батьки розігрували романтичні діалоги, тим часом як я відстежував їх за книжками. Тоді вони здавалися схожими на ігри. Я й гадки не мав, як хитро мене навчають.

Я був допитливим малим – щедрим на розпити та охочим до навчання. Моїми вчителями були акробати й актори, тож не дивно, що я так і не став боятись уроків, як більшість дітей.

У ті часи на дорогах було безпечніше, але люди обачні все одно заради безпеки подорожували з нашою трупкою. Вони доповнювали мою освіту. Я здобув уривчасті знання союзного права від мандрівного адвоката, чи то надто п'яного, чи то надто бундючного, щоб усвідомити, що він читає лекцію восьмирічній дитині. Ліс я пізнав завдяки мисливцеві на ім'я Лакліт, який подорожував з нами майже цілий сезон.

Бруд за лаштунками королівського двору Модегу я вивчив завдяки... куртизанці. Як казав мій батько: «Осла називай ослом. Лопату називай лопаткою. Але повію завжди називай дамою. Їм і так нелегко живеться, а ввічливість зайвою не буває».

Від Гетери злегка пахло корицею, і мені в дев'ять років вона здавалася чарівною, хоч я й не знав, чому саме. Вона навчила мене, що ніколи не треба робити на самоті нічого такого, про що, на мою думку, не можна було б говорити на людях, а також застерегла, що не слід говорити уві сні.

А ще був Абенті, мій перший справжній учитель. Він навчив мене більшого, ніж усі інші разом узяті. Якби не він, я б ніколи не став тим, ким є сьогодні.

Прошу не ставити це йому на карб. Він хотів як краще.

– Доведеться вам вшитися, – сказав бургомістр. – Отаборіться за містом, і вас ніхто не зачепить, якщо ви тільки не зчинятимете бійок і не накладете руку на чуже. – Він багатозначно глянув на мого батька. – А завтра ідьте собі спокійно далі. Жодних виступів. Від них більше клопоту, ніж користі.

– У нас є ліцензія, – відповів мій батько й витягнув з внутрішньої кишені куртки складений шматок пергаменту. – Ба більше, ми зобов'язані виступати.

Бургомістр хитнув головою й навіть не спробував поглянути на лист, який засвідчував нашу протекцію.

– Народ від цього починає колобродити, – твердо сказав він. – Останнього разу під час п'єси зчинився страшенний гвалт. Забагато випивки, забагато

збудження. Люди зірвали двері в трактирі й потрошили столи. Трактир належить місту, розумієте? Місто несе витрати на ремонт.

Наші фургони тим часом уже почали привертати увагу. Тріп потроху жонглював. Маріон та його дружина влаштували імпровізовану лялькову виставу. Я спостерігав за батьком із задньої частини нашого фургона.

– Ми, звісно, не хочемо образити ні вас, ні вашого покровителя, – запевнив бургомістр. – Однак місто аж ніяк не може дозволити собі ще один подібний вечір. Я готовий зробити жест доброї волі, запропонувавши вам по мідяку на кожного, скажімо, по двадцять грошів, щоб ви просто поїхали собі та не баламутили тут у нас.

Тут необхідно усвідомити, що двадцять грошів, можливо, і були б непоганими грішми для якоїсь маленької трупи обірванців, якій ледь вистачає на харчі. Але для нас це було справжнісінькою образою. Він мав запропонувати нам сорок за гру впродовж вечора, безкоштовне користування трактиром, добру їжу та ліжка в заїзді. Від останніх ми б гречно відмовилися, бо в тамтешніх ліжках, без сумніву, водилися воші, а в наших фургонах – ні.

Якщо батько й здивувався чи образився, то він цього не показав.

– Збирайте манатки! – крикнув він за плече.

Тріп порозпихував камінці, якими жонглював, по кишенях, навіть не змахнувши рукою на завершення. Ляльки зупинилися посеред жарту та були прибрані, і кількадесят містян невдоволено загули. Бургомістру, здавалося, полегшало; він дістав гаманець і витяг з нього два срібні гроші.

– Я неодмінно розповім про вашу щедрість баронові, – обережно промовив батько, коли бургомістр поклав ці гроші йому в руку.

Бургомістр різко зупинився.

– Баронові?

– Баронові Грейфоллов. – Батько зупинився, шукаючи на бургомістровому обличчі якогось натяку на те, що він здогадався. – Володареві східних боліт, Гудумбрана-на-Тірені та Вайдеконтських пагорбів. – Мій батько оглянув виднокрай. – Ми ж досі у Вайдеконтських пагорбах, чи не так?

– Ну, так, – відповів бургомістр. – Але сквайр Семелан...

– О, то ми у володіннях Семелана! – вигукнув батько, озираючись довкола так, ніби він лише зараз зрозумів, де перебуває. – Худого пана з охайною борідкою? – Він провів пальцями по підборіддю. Бургомістр приголомшено кивнув. – Премилый хлопака, чудово співає. Бачився з ним минулого Середзим'я, коли ми розважали барона.

– Звісно, – бургомістр багатозначно замовк. – Можна глянути на ваш лист?

Бургомістр прочитав його в мене на очах. Це йому вдалося доволі швидко, тому що батько не став згадувати більшість баронових титулів, як-от віконт Монтронський і володар Треллістона. Суть була от у чому: сквайр Семелан

дійсно володів цим маленьким містечком і землями довкола нього, але був безпосереднім васалом Грейфоллов. Кажучи конкретніше, Грейфоллов був капітаном корабля, а Семелан драїв палуби й віддавав йому честь.

Бургомістр згорнув пергамент і повернув його моему батькові.

– Зрозумів.

От і все. Пам'ятаю, як мене вразило, що бургомістр не вибачився та не запропонував моему батькові більше грошей.

Батько також помовчав, а тоді повів далі:

– Місто підпорядковане вам, пане. Але ми виступимо в будь-якому разі. Або тут, або просто за межами міста.

– Ніззя вам до трактиру, – твердо сказав бургомістр. – Не хочу, щоб його знову розгромили.

– Ми можемо грати тут. – Мій батько показав на ринкову площу. – Місця буде достатньо, і всі залишаться тут, у містечку.

Бургомістр завагався, хоча мені в це майже не вірилося. Часом ми вирішували грати на травичці, бо місцеві будівлі були недостатньо великими. Два наші фургони були збудовані так, щоб у таких випадках з них можна було робити сцени. Але на моїй пам'яті – за цілих одинадцять років – випадків, коли ми були змушені грати на травичці, було стільки, що ледве можна було полічити на пальцях обох рук. За межами міста ми не грали ще ніколи.

Але ця доля нас минула. Бургомістр нарешті кивнув і жестом прикликав батька до себе. Я вислизнув із фургона та підійшов достатньо близько, щоб розчути його останні слова:

– ...народ тут богобоязливий. Нічого вульгарного чи еретичного. Ми мали доста клопоту з останньою трупю, яка тут проїздила: дві бійки, де в кого пропала білизна, а одна з Бренстонових доньок стала покриткою.

Я обурився. Я чекав, коли батько покаже бургомістрові гостроту свого язика, пояснить різницю між простими мандрівними артистами та едема ру. Ми не крали. Ми ніколи не втрачали контролю над усім настільки, щоб гурт п'яничок розвалив залу, в якій ми грали.

Але батько не зробив нічого подібного – лише кивнув і пішов назад, до нашого фургона. Змахнув рукою, і Тріп знову заходився жонглювати. Ляльки знову вийшли зі скриньок.

Обійшовши фургон, він побачив, що я стою, наполовину сховавшись за кіньми.

– Судячи з твого обличчя, ти все чув, – сказав він із сухою посмішкою. – Забудь про це, мій хлопчику. Він хоч і не бездоганно гречний, зате бездоганно чесний. Просто говорить у голос те, що інші мовчки приховують у своєму серці. Чому, на твою думку, я змушую всіх триматися парами, коли ми займаємося своїми справами у більших містах?

Я знав, що це так. Але маленькому хлопчикові все одно було важко це проковтнути.

– Двадцять грошів, – в'їдливо промовив я. – Він наче милостиню нам пропонував.

Це й було найважче в дитинстві едема ру. Ми повсюди чужі. Багато хто сприймає нас як волоцюг і жебраків, тим часом як інші вважають нас простими злодіями, еретиками та повіями. Тяжко, коли тебе несправедливо звинувачують, але ще гірше, коли на тебе дивляться згори вниз телепні, які ніколи не читали книжок і не від'їздили від того місця, де народилися, більш ніж на двадцять миль.

Батько засміявся та скуйовдив мені волосся.

– Просто пошкодуй його, мій хлопчику. Завтра ми поїдемо собі геть, але йому доведеться перебувати у власному неприємному товаристві аж до смерті.

– Він неосвічений довбень, – ображено промовив я.

Батько поклав тверду руку мені на плече, показуючи, що я сказав достатньо.

– Мабуть, так буває, коли занадто близько під'їхати до Атура. Завтра ми попрямуємо на південь – туди, де пасовиська зеленіші, народ добріший, а жінки гарніші. – Він приклав долоню до вуха, повернувши його до фургона, та штурхнув мене ліктем.

– Я чую все, що ти кажеш, – мило гукнула моя мати зсередини. Батько широко всміхнувся та підморгнув мені.

– То яку п'єсу покажемо? – запитав я батька. – Май на увазі: нічого вульгарного. Народ тут богобоязливий.

Він поглянув на мене.

– Що б обрав ти?

Я добряче над цим замислився.

– Я б показав щось із циклу про Яснополе. «Творення Шляху» чи щось таке.

Батько скривився.

– Не надто добра п'єса.

Я знизав плечима.

– Вони й не здогадаються. До того ж у ній повно Тейлу, тож ніхто не поскаржиться, що вона вульгарна. – Я поглянув на небо. – Я тільки сподіваюся, що на нас посеред вистави не полетить дощ.

Батько поглянув на хмари.

- Поллеться. Однак є й дещо гірше, ніж грати під дощем.

- Скажімо, коли граєш під дощем, а тебе за це обводять круг пальця? - запитав я.

До нас швидким кроком поспішав бургомістр. На чолі в нього виблискував тонкий шар поту, і він трохи пихав, неначе перед цим біг.

- Я обговорив справу з кількома райцями, і ми вирішили, що ви б цілком могли скористатися трактиром, якби забажали.

Міміка й жести в мого батька були бездоганні. Було абсолютно очевидно, що він образився, але був надто ввічливим, щоб щось сказати.

- Я, звісно, не хотів би вас обтяжувати...

- Ні, ні. Це зовсім не клопітно. Власне, я на цьому наполягаю.

- Якщо наполягаєте, то чудово.

Бургомістр усміхнувся та квапливо пішов геть.

- Що ж, так трохи краще, - зітхнув батько. - Поки не треба затягувати паски.

- По півгроша з носа. Так, так. Ті, хто носа не має, проходять задарма. Дякую, пане.

Тріп стояв біля дверей і стежив за тим, щоб усі заплатили за перегляд п'єси.

- По півгроша з носа. Щоправда, судячи з рожевого рум'янцю на щоках вашої дами, я б мав узяти з вас як за півтора носа. Утім, мені до цього ніякого діла.

Тріп був найшвидший на язик у всій трупі, завдяки чому міг найкраще подбати про те, щоб ніхто не спробував пробитися всередину лестощами чи грубощами. У своєму зелено-сірому блазнівському костюмі Тріп міг безкарно говорити майже все, що заманеться.

- Здоровенькі були, матусю, за малого платити не треба, але якщо він запищить, найкраще або хутко дати йому цицьки, або надвір. - Тріп усе ще теревенив без угаву. - Саме так, півгріш. Так, пане, за кирпатий ніс теж платити повну ціну.

Хоча дивитись, як Тріп працює, завжди було весело, основну увагу я зосередив на фургоні, який десь за чверть години до цього приїхав на інший кінець містечка. Бургомістр полаявся зі старим, який ним правив, а тоді втік. Тепер я бачив, як бургомістр повертається до фургона в супроводі високого хлопа з довгим кийком - якщо я правильно вгадав, констебля.

Цікавість узяла наді мною гору, і я попрямував до фургона, з усієї сили стараючись нікому не потрапляти на очі. Поки я підійшов достатньо близько, аби щось розчути, бургомістр і старий знову почали лаятися. Констебль стояв неподалік із роздратованим і стривоженим виглядом.

– ...тобі казав. Я не маю ліцензії. Мені не потрібна ліцензія. Хіба крамареві потрібна ліцензія? Мідникові потрібна ліцензія?

– Ти не мідник, – промовив бургомістр. – Не намагайся видати себе за нього.

– Я ні за кого не намагаюся себе видати, – різко відказав старий. – Я і мідник, і крамар, і значно більше, ніж перше або друге. Я – арканіст, недоумку ти дурноголовий.

– Я про це й кажу, – уперто провадив бургомістр. – У нас тут народ богобоязливий. Ми не хочемо ніякого загравання з темними силами, які краще не чіпати. Ми не хочемо тієї біди, яку можуть принести такі, як ти.

– Такі, як я? – перепитав старий. – Що ти знаєш про таких, як я? У цих місцях, мабуть, уже років із п'ятдесят не було жодного арканіста.

– І це нам подобається. Просто розвернись і рушай туди, звідки приїхав.

– Не буду я ночувати під дощем через твою дурість, – з жаром вимовив старий. – Я не потребую твого дозволу, щоб орендувати кімнату чи вести справи на вулиці. Тепер геть від мене, а то покажу тобі особисто, які біди бувають від таких, як я.

На бургомістровому обличчі промайнув страх, а потім на ньому відобразилось обурення. Він показав на констебля через плече.

– Тоді просидиш ніч у тюрмі за волоцюзтво та загрозливу поведінку. Ми випустимо тебе вранці, якщо навчишся чемно тримати язика за зубами. – Констебль посунув до фургона, обережно тримаючи збоку свій кийок.

Старий, не відступаючись, підняв одну руку. З передніх кутків його фургона здійснюлося насичене червоне світло.

– Досить, – лиховісно промовив він. – Інакше може стати кепсько.

Здивувавшись на мить, я усвідомив, що дивне світло ллється з пари симпатичних ламп, які старий встановив на своєму фургоні. Я вже бачив одну таку в бібліотеці лорда Грейфоллов. Вони були яскравіші за газове освітлення, стійкіші за свічки або лампи, а працювали майже вічно. Також вони були страшенно дорогі. Я був готовий побитись об заклад, що ніхто в цьому маленькому містечку про них не чув і тим паче не бачив хоч одну.

Коли світло почало розростатися, констебль зупинився. Та коли начебто не сталося більш нічого, він зціпив зуби й попрямував до фургона далі.

На обличчі старого відобразилася тривога.

– А тепер заждіть секундочку, – сказав він, коли червоне світло з фургона почало тьмяніти. – Не треба...

– Писок стули, фігляре старий, – промовив констебль. Він схопив арканіста за руку так, неначе засунув долоню в пічку. Далі, коли нічого не сталося, він усміхнувся і набрався впевненості. – Не думай, ніби я не намну тобі боки, щоб ти більше не вдавався до своєї чортівні.

– Гарна робота, Томе, – похвалив бургомістр, аж засяявши від полетшення. – Візьми його з собою, а по фургон ми когось пошлемо.

Констебль вишкірився та скрутив старому руку. Арканіст зігнувся в талії й коротко, болісно охнув.

Я зі своєї схованки побачив, як вираз обличчя арканіста за якусь секунду зі збентеженого перетворився на зболений, а тоді – на гнівний. Побачив, як заворушилися його уста.

Хтозна-звідки повіяв лютий порив вітру, неначе раптово, без попередження, розігралася буря. Вітер ударив по фургону старого, і він встав на два колеса, а тоді з грюкотом знову встав на чотири. Констебль захитався і впав, неначе його вразила Божа рука. Навіть майже за тридцять футів звідти, там де ховався я, вітер був такий сильний, що мені довелося зробити крок уперед, неначе мене грубо пхнули ззаду.

– Відчепися! – розгнівано прокричав старий. – Не докучай мені більше! Я підпалю твою кров і наповню крижаним, залізним страхом! – у його словах було щось знайоме, але я не міг сказати напевне, що саме.

І бургомістр, і констебль кинулися навтьоки, вибалушивши дикі очі, як сполохані коні.

Вітер затих так само швидко, як і прийшов. Увесь цей раптовий порив, напевне, протривав не більше п'яти секунд. Оскільки більшість містян зібралися довкола трактиру, я сумнівався, що це побачив іще хтось, окрім мене, бургомістра, констебля та віслюків старого, які мирно стояли у своїй запряжці, нітрохи не збентежені.

– Не заплямовуй це місце своєю мерзенною присутністю, – пробурмотів арканіст собі під носа, дивлячись на їхню втечу. – Силою свого імені наказую: хай буде так.

Нарешті до мене дійшло, чому його слова видавалися такими знайомими. Він цитував рядки зі сцени екзорцизму в «Деоніці». Мало хто знав цю п'єсу.

Старий повернувся до свого фургона та заходився імпровізувати.

– Я оберну тебе на масло літнього дня. Я оберну тебе на поета з душею священика. Я наповню тебе лимонним кремом і виштовхну тебе з вікна. – Він сплюнув. – Падлюки.

Роздратування його, здавалося, покинуло, і він тяжко, стомлено зітхнув.

- Що ж, значно гірше й бути не могло, - пробурмотів старий, потираючи плече тієї руки, яку скрутив констебль. - Як гадаєте, вони повернуться та приведуть із собою крбу?

Якусь мить я гадав, що старий говорить до мене. Потім дійшло, що насправді він звертається до своїх віслюків.

- Я теж так не думаю, - сказав він їм. - Але мені вже доводилося помилятися. Залишімося на околиці містечка й подивімося, скільки в нас вівса. Гаразд?

Він забрався в задню частину фургона та зліз із широким відром і майже порожнім полотняним мішком. Висипав вміст мішка у відро; результати його, судячи з усього, засмутили. Він узяв жменю собі, а тоді підсунув відро ногою до віслюків.

- Не дивіться на мене так, - сказав він їм. - Усім доводиться туго затягувати паски. До того ж ви можете пастися. - Він погладив одного віслюка, поїдаючи свою жменю неочищеного вівса та вряди-годи зупиняючись, щоб виплюнути лушпайку.

Це здалося мені дуже сумним: цей старий сам-самісінький на дорозі й поговорити йому ні з ким, окрім віслюків. Нам, едема ру, живеться важко, але ми принаймні мали одне одного. У цього ж чолов'яги не було нікого.

- Ми надто далеко відійшли від цивілізації, малята. Ті, хто мене потребує, мені не довіряють, а ті, хто мені довіряє, не можуть дозволити собі мої послуги. - Старий зазирнув у свій гаманець. - У нас є півтора гроша, тож варіантів мало. Чого ми хочемо: намокнути сьогодні чи голодувати завтра? Клієнтів у нас зовсім не буде, тож, мабуть, або те, або інше.

Я тихцем обійшов будівлю скраю та врешті-решт розгледів напис збоку фургона старого. Він був таким:

АБЕНТІ: ПЕРШОКЛАСНИЙ АРКАНІСТ

Писар. Лозоходець. Аптекарь. Зубодер

Рідкісний крам. Ельіксир від усіх хвороб

Знаходжу загублене. Залатаю що завгодно

Ніяких гороскопів. Ніякого приворотного зілля. Ніякого лиходійства

Абенті помітив мене, шойно я вийшов зі своєї схованки за будівлею.

- Здоров. Можу чимось допомогти?

- Ви неправильно написали «еліксир», - зауважив я.

Він неначе здивувався.

– Насправді це жарт, – пояснив він. – Я трохи броварю.

– А, точно. Ель, – сказав я, кивнувши. – Зрозумів. – Я дістав руку з кишені. – Можете продати мені що-небудь за гріш?

Він неначе завис між утіхою та цікавістю.

– Що тобі треба?

– Мені б трохи лацилію. – За останній місяць ми з десятків разів показали «Фарієна Прекрасного», і ця п'еса забила мою юну голову інтригами й замовними вбивствами.

– Очікуєш, що тебе хтось отруїть? – запитав він, дещо спантеличившись.

– Та ні. Але мені здається, що, якщо нічого не зробити, поки не зрозумієш, що тобі потрібна протиотрута, шукати її потім, напевно, буде пізно.

– Гадаю, я міг би продати тобі лацилію на один гріш, – сказав він. – Вийшла б приблизно така доза, яка потрібна людині твого розміру. Але ця штука небезпечна само собою. Вона рятує лише від деяких отрут. Випивши його не тоді, коли треба, можна нашкодити собі.

– Ого, – промовив я. – А я й не знав, – у п'есі він був надійною панацеєю.

Абенті задумливо постукав себе по губах.

– Можеш поки що відповісти на одне запитання? – Я кивнув. – Чия то трупа?

– У певному розумінні – моя, – відповів я. – Але в іншому – мого батька, тому що він нею порятує та вказує, куди їхати фургонам. Але вона також належить баронові Грейфоллов, оскільки він – наш покровитель. Ми – його люди.

Старий весело на мене глянув.

– Чував про вас. Гарна трупа. З доброю репутацією.

Я кивнув, не вбачаючи жодного сенсу в удаваній скромності.

– Як гадаєш, твій батько не захоче собі якоїсь підмоги? – запитав він. – Я не кажу, що з мене бозна-який актор, але я багато чим можу прислужитися. Я міг би виготовляти вам грим і рум'яна, в яких не було б повно свинцю, ртуті та миш'яку. Ще я можу робити освітлення нашвидкуруч, чисте та яскраве. Різнокольорове, якщо захочете.

Мені не треба було дуже над цим замислюватися: свічки були дорогі й беззахисні перед протягами, смолоскипи – брудні та небезпечні. А про небезпечність косметики кожен учасник трупи дізнавався змалечку. Важко стати бувалим артистом і дожити до старості, якщо раз на три дні

розмальовуєшся отрутою і до двадцяти п'яти років перетворюєшся на буйного божевільного.

– Можливо, я трохи забагато на себе беру, – сказав я, простягнувши йому руку для потиску. – Але дозвольте мені першим ласкаво запросити вас до трупи.

Якщо вже складати зараз повну та чесну оповідь про мое життя й діяння, мені, мабуть, слід згадати, що я запросив Бена до нашої трупи не лише з альтруїстичних міркувань. Справді, якісна косметика та чисте освітлення були дуже приємним доповненням до нашої трупи. А ще мені дійсно стало шкода самотнього старого на дорозі.

Але якщо глянути ще глибше, то мною керувала цікавість. Я побачив, як Абенті робить те, чого я не міг пояснити, щось чудне й дивовижне. Ішлося не про фокус із симпатичними лампами – я розгледів його суть: фіглярство, блеф для того, щоб справити враження на темних міщан.

Опісля він зробив дещо інше. Він покликав вітер, і вітер прийшов. Це була магія. Справжня магія. Така магія, про яку я чув в історіях про Таборліна Великого. Така магія, в яку я не вірив із шести років. Тепер я не знав, чому вірити.

Тож я запросив його до нашої трупи, сподіваючись знайти відповіді на свої запитання. Хоч я тоді й не знав цього, я шукав ім'я вітру.

Розділ дев'ятий

Подорожі у фургоні з Беном

Абенті був першим арканістом, з яким я зустрівся; маленькому хлопчикові він здавався дивною, захопливою постаттю. Він був обізнаний з усіма науками: ботанікою, астрономією, психологією, анатомією, алхімією, геологією, хімією...

Він був підтоптаний і мав блискучі очі, що швидко переходили від одного предмета до іншого. Його потилицю обрамляла смужка темно-сівого волосся, але брів він не мав (і це запам'яталося мені в ньому найбільше). Точніше, вони в нього були, але постійно перебували в процесі відростання після згоряння під час занять алхімією. Через це він видавався здивованим і насмішуватим водночас.

Він говорив ласкаво, часто сміявся та ніколи не вправлявся в дотепності, кепкуючи з інших. Лаявся він, як п'яний моряк зі зламаною ногою, але лише на своїх вислюків. Звали їх Альфа та Бета, й Абенті, коли гадав, що його ніхто не бачить, частував їх морквою та грудками цукру. Хімію він любив особливо сильно, і мій батько казав, що ніколи не бачив, щоб хтось переганяв щось краще за нього.

Коли він був у нашій трупі другий день, я вже майже звик іздити в його фургоні. Я ставив йому запитання, а він відповідав. Потім він просив пісень, а я бренькав їх для нього на взятій у батьковому фургоні лютні.

Він навіть співав час від часу. У нього був яскравий, відчайдушний тенор, який завжди фальшивив, шукаючи потрібних нот там, де їх не було. Тоді він, як правило, зупинявся та сміявся з самого себе. Він був добрим чолов'ягою, і в ньому не було ні крихти пихи.

Невдовзі після того як Абенті долучився до нашої трупи, я спитав його, як воно – бути арканістом.

Він задумливо на мене глянув.

– Знався коли-небудь з арканістом?

– Ми якось заплатили одному, щоб він полагодив на дорозі тріснуту вісь у колесі. – Я зупинився, замислившись. – Він прямував углиб суходолу з валкою, яка везла рибу.

Абенті зневажливо махнув рукою.

– Ні, ні, хлопче. Я кажу про арканістів. Не про якогось жалюгідного заклинача холоду, який тиняється туди-сюди слідом за валками, намагаючись уберегти свіже м'ясо від гниття.

– А в чому різниця? – запитав я, відчуваючи, що цього від мене й чекають.

– Ну... – почав він. – Тут, можливо, доведеться дещо пояснити...

– Я нікуди не поспішаю.

Абенті глянув на мене оцінним оком. Цього я й чекав. Цей погляд казав: «А ти говориш розважливо як на свої роки». Я сподівався, що він дійде до цього доволі швидко. Коли з тобою говорять як із дитиною, це починає втомлювати, навіть якщо ти справді дитина.

Він глибоко вдихнув.

– Те, що людина знає фокус чи два, ще не означає, що вона – арканіст. Може, вона й уміє вправити кістку чи читати елдо-вінтською. Можливо, вона навіть трохи знає симпатію. Але...

– Симпатію? – перебив я якомога чемніше.

– Ти, певно, назвав би її магією, – знехотя пояснив Абенті. – Насправді це не магія. – Він знизав плечима. – Проте арканістом не робить навіть знання симпатії. Справжній арканіст – це той, хто пройшов підготовку в Арканумі в Університеті.

Коли він сказав про Арканум, у мене з'явилося зо два десятки нових запитань. Можливо, вам здасться, що це не так і багато, але вкупі з тією півсотнею запитань, які я повсюди носив із собою, мене від них аж

розпирало. Змовчати й зачекати, поки Абенті заговорить далі сам, мені вдалося лише завдяки величезному зусиллю волі.

Однак Абенті помітив мою реакцію.

– Отже, ти чув про Арканум, чи не так? – Він, здавалося, розвеселився. – Тоді розкажи мені, що ти чув.

Цієї невеличкої підказки мені й було треба.

– Я чув від одного хлопчини з Темпер-Глена, що в Університеті можуть пришити людині відтятту руку. Це справді так? За деякими переказами, Таборлін Великий пішов туди вивчати імена всіх речей. Там є бібліотека з тисячею книжок. Їх справді так багато?

Він відповів на останнє запитання – інші прозвучали надто стрімко, щоб він на них відреагував.

– Насправді їх більше, ніж тисяча. Десять разів по десять тисяч книжок. Навіть більше. Ти стільки книжок і не прочитаєш. – У голосі Абенті з'явилася тужлива нотка.

Більше книжок, ніж я можу прочитати? Чомусь я в цьому засумнівався.

Бен повів далі.

– Люди, які їздять із валками, – заклиначі, що бережуть харчі від псування, лозоходці, ворожбити, пожирачі жаб, – не є справжніми арканістами, так само, як не всі мандрівні артисти – едема ру. Вони можуть трохи знатися на алхімії, трохи на симпатії, трохи на медицині. – Він хитнув головою. – Але вони – не арканісти.

Безліч людей ними прикидаються. Вони ходять у мантиях і гнуть кирпич, користаючись із невігласів і дурників. Але справжнього арканіста можна пізнати ось по цьому.

Абенті зняв через голову тоненький ланцюжок і передав його мені. Так я вперше в житті побачив гілдер Аркануму. На вигляд він був доволі непоказний – просто плаский шматочок свинцю, на якому були викарбувані якісь невідомі мені письмена.

– Це правдивий «гілте». Або, якщо хочеш, гілдер, – пояснив Абенті не без вдовolenня. – Це – єдиний певний спосіб точно знати, хто арканіст, а хто – ні. Твій батько, перш ніж дозволити мені їздити з вашою трупкою, попросив мене показати гілдер. Це свідчить про те, що він – людина бувала. – Він спостерігав за мною з лукавою байдужістю. – Неприємно, еге ж?

Я зціпив зуби й кивнув. Щойно я його торкнувся, моя рука заціпіла. Мені хотілося вивчити позначки на передньому та задньому його боках, але за два подихи рука мені заціпіла до плеча, ніби я всю ніч на ній проспав. Я замислився, чи не заціпіє в мене все тіло, якщо я достатньо довго потримаю гілдер.

Розвідати це мені не вдалося: фургон наскочив на горбок і гілдер Абенті мало не вилетів з моєї зацікавленої руки на приступок фургона. Він підхопив його та знову надів через голову, посміючись.

– Як ти його витримуєш? – запитав я, намагаючись сяк-так розтерти собі кисть руки.

– Він здається таким лише іншим людям, – пояснив він. – Для свого власника він просто теплий. Саме так можна розрізнити арканіста й того, хто має дар знаходити воду чи передбачати погоду.

– Тріп має подібний дар, – сказав я. – У нього випадають сімки на гральних костях.

– Це трохи інше, – засміявся Абенті. – Це не така непояснима штука, як дар. – Він трохи згорбився, не встаючи з місця. – Мабуть, воно й добре. Кілька століть тому, якщо народ помічав у когось дар, ця людина була все одно що мертва. Тейлінці називали дари знаками демонів і спалювали людей за них. – Настрій у Абенті, вочевидь, почав погіршуватися.

– Нам раз чи два доводилося визволяти Тріпа з тюрми, – сказав я, намагаючись пожвавити розмову. – Але спалити його ніхто не намагався.

Абенті стомлено всміхнувся.

– Думаю, що Тріп має пару хитрих гральних кубиків або таке ж хитре вміння, що, ймовірно, поширюється й на карти. Дякую тобі за вчасне попередження, але дар – це дещо зовсім інше.

Я не терплю зверхнього ставлення до себе.

– Тріп не може змахлювати навіть під страхом смерті, – сказав я трохи різкіше, ніж хотів. – І відрізнити добрі кості від зіпсутих може будь-хто в трупі. У Тріпа випадають сімки. Хоч чиїми кубиками він користується, у нього випадають сімки. Якщо він на когось ставить, у цієї людини випадають сімки. Якщо він просто штовхає стіл, на якому вільно лежать кості, виходить сімка.

– Гм-м-м, – кивнув самому собі Абенті. – Перепрошую. Це справді скидається на дар. Мені було б цікаво це побачити.

Я кивнув.

– Візьми власні кості. Ми вже не один рік не даємо йому грати. – У мене з'явилася думка. – Можливо, це вже не спрацює.

Він знизав плечима.

– Дари не зникають так просто. В юності в Стаупі я знав одного молодика, який мав дар. Напрочуд добре справлявся з рослинами. – Абенті дивився на щось невидиме мені, і його усміх зник. – Помідори в нього червоніли, ще як у всіх інших виростили лози. Гарбузи в нього були більші й солодші, виноград обертався на вино, ще не опинившись у пляшці. – Він поступово замовк; погляд у нього був відсутній.

– Його спалили? – запитав я з нездоровою цікавістю, властивою юні.

– Що? Ні, звісно, ні. Я не настільки старий. – Він насупився на мене, вдаючи строгість. – Була посуха, і його витурили з міста. Його бідолашна мати була невтішна.

На мить запала тиша. За два фургони попереду нас я почув, як Терен і Шанді репетирують репліки зі «Свинопаса і соловейка».

Абенті неначе теж їх слухав, хоч і не прислухався. Після того як Терен загубився посеред монологу Фейна в садку, я повернувся до Абенті.

– В Університеті навчають акторської майстерності? – запитав я.

Абенті хитнув головою. Це запитання його трохи розвеселило.

– Там навчають багато чого, але не цього.

Я поглянув на Абенті й зрозумів, що він спостерігає за мною веселим поглядом.

– А ти не міг би навчити мене дечого з цього? – запитав я.

Він усміхнувся, та й по всьому.

Далі Абенті побіжно ознайомив мене з кожною з наук. Хоча його головною любов'ю була хімія, він був прихильником всебічної освіти. Я навчився працювати з секстантом, компасом, логарифмічною лінійкою, рахівницею. Ще важливішим було те, що я навчився обходитися без них.

За один виток я вже міг розпізнати будь-яку хімічну речовину в його фургоні. За два місяці я міг переганяти спиртне доти, доки воно не ставало надто міцним для пиття, перев'язати рану, вправити кістку та визначити сотні недугів за симптомами. Я знав технологію виготовлення чотирьох різних афродизіаків, трьох протизаплідних засобів, дев'яти засобів від імпотенції та двох видів зілля, які називалися просто «дівочими помічниками». Призначення останніх Абенті пояснював доволі нечітко, але в мене були певні серйозні підозри.

Я вивчив формули десятка отрут і кислот, а також сотні ліків і панацей, які часом навіть спрацьовували. Я вдвічі розширив свої знання трав якщо не на практиці, то в теорії. Абенті почав називати мене Рудим, а я його – Беном, спершу – щоб помститися, далі – по-дружньому.

Лише тепер, коли це давно минуло, я усвідомлюю, наскільки ретельно Бен готував мене до того, що мало настати в Університеті. Він робив це непомітно. Раз чи двічі на день посеред моїх звичних лекцій Бен влаштовував мені невеличку руханку для розуму, і ми переходили до чогось іншого лише після того, як я досконало її опановував. Він змушував мене грати в тірані без дошки, відстежуючи камінці подумки. Бувало й так, що

він зупинявся посеред розмови та змушував мене дослівно повторити все сказане за останні кілька хвилин.

Це було значно складніше за просте запам'ятовування, в якому я вправлявся для сцени. Мій розум навчався працювати по-різному й набирався сили. Почувався він при цьому так, як відчувається тіло після дня рубання дров, плавання чи статевої близькості. Людина тоді відчувається виснаженою, млявою і майже богоподібною. Тоді відчуття були схожими, тільки в мене стомлювався та розширювався саме інтелект, млявий і сповнений прихованої сили. Я відчував, як мій розум починає пробуджуватися.

Просуваючись уперед, я неначе набирав силу, як це буває тоді, коли водою починає зносити піщану греблю. Я не знаю, чи уявляєте ви собі, що таке геометрична прогресія, але найкраще описати це саме так. При цьому Бен не припиняв навчати мене руханки для розуму, яку він, як я був майже певен, вигадував лише для того, щоб позбиткуватися.

Розділ десятий

Алар та кілька каменів

Бен підняв брудний кругляк, трохи більший за свій кулак.

– Що станеться, якщо я відпущу цей камінь?

Я трохи замислився. Прості запитання на уроках дуже рідко бували простими. Нарешті я озвучив очевидну відповідь.

– Мабуть, він упаде.

Він підняв брову. Я не давав йому відпочити останні кілька місяців, і йому було ніколи випадково спалити собі брови.

– Мабуть? Ти говориш як софіст, хлопче. Хіба він не падав до цього завжди?

Я показав йому язика.

– Не намагайся перемогти тут нахрапом. Це – софізм. Ти сам мене цього навчив.

Він широко всміхнувся.

– Гаразд. Чи можна було б сказати, що ти вважаєш, ніби він упаде?

– Цілком.

– Я хочу, щоб ти повірив, що, коли я його відпущу, він упаде вгору. – Його усмішка стала ще ширшою.

Я спробував. Це було схоже на розумову гімнастику.

За якийсь час я кивнув.

– Добре.

– Наскільки сильно ти в це віриш?

– Не дуже сильно, – зізнався я.

– Я хочу, щоб ти повірив, що цей камінь попливе геть. Повір у це такою вірою, яка рухає гори й хитає дерева, – трохи помовчавши, він пішов іншим шляхом: – Ти віриш у Бога?

– Тейлу? У певному розумінні.

– Цього недостатньо. Віриш у своїх батьків?

Я злегка всміхнувся.

– Часом. Зараз я їх не бачу.

Він пирхнув і зняв із гачка батіг, яким поганяв Альфу й Бету, коли вони лінувалися.

– Віриш ось у це, Е'ліре? – Він називав мене Е'ліром лише тоді, коли вважав, що мені заманулося проявити особливу впертість. Він простягнув батіг, щоб я його оглянув.

У його очах був лихий блиск. Я вирішив не спокушати долю.

– Так.

– Добре. – Він ударив батою по стінці фургона, різко тріснувши. Альфа розвернула одне вухо на звук, не знаючи напевне, був він адресований їй чи ні. – Отака віра мені й потрібна. Вона називається «алар» – віра в батіг. Коли я впущу цей камінь, він попливе геть, вільний, як птах.

Він трохи помахав батою.

– І ніякої дурнуватої філософії, бо інакше пошкодуєш, що взагалі зацікавився цією маленькою грою.

Я кивнув. Очистив розум за допомогою одного з тих прийомів, які вже вивчив, і почав завзято вірити. На мені виступив піт.

Хвилину, мабуть, за десять я кивнув іще раз.

Бен відпустив камінь. Він упав.

У мене почався головний біль.

Він підняв камінь.

– Ти віриш, що він поплив?

- Ні! - Я надувся, потираючи скроні.

- Добре. Він не поплив. Ніколи не обманюй себе, думаючи, ніби відчув те, чого не існує. Межа тут тонка, але симпатія - мистецтво не для слабкодушх.

Він простягнув камінь знову.

- Ти віриш, що він попливе?

- Він же не поплив!

- Байдуже. Спробуй ще. - Він потрусив каменем. - Алар - наріжний камінь симпатії. Якщо хочеш нав'язувати свою волю світові, то мусиш керувати своєю вірою.

Я старався і старався. Я ніколи не робив нічого настільки складного. Я займався цим від обіду майже до вечора.

Нарешті Бен зміг упустити камінь, а я зберіг тверду віру в те, що він не впаде, попри докази на користь протилежного.

Я почув, як камінь гепнув, і поглянув на Бена.

- Є, - спокійно промовив я, неабияк задоволений собою.

Він зиркнув на мене краєчком ока, наче зовсім мені не вірив, але не хотів у цьому зізнаватися. Він байдужо потицяв у камінь нігтем одного пальця, а тоді знизав плечима та підняв його знову.

- Я хочу, щоб ти повірив, що, коли я відпущу камінь, він упаде й не упаде.

Він усміхнувся на весь рот.

Тієї ночі я ліг спати пізно. З носа мені потекла кров, а вуста вдоволено всміхались. Я сьак-так утримав у голові два окремі переконання й дозволив їхній співучій суперечності заколисати себе до безтями.

Здатність одночасно думати про дві дуже різні речі не лише була дивовижно продуктивною, а й чимось скидалася на спів на кілька голосів із самим собою. Це стало моєю улюбленою грою. За два дні тренувань я навчився співати тріо. Невдовзі я все одно що ховав у рукавах карти та жонглював ножами.

Було й багато інших уроків, хоча жоден з них не був таким важливим, як вивчення алару. Бен навчив мене Кам'яного Серця, розумової вправи, за допомогою якої можна відкинути емоції та упередження і спокійно думати про все що завгодно. Бен казав, що той, хто справді опанував Кам'яне Серце, може піти на похорон рідної сестри й не пролити жодної сльозинки.

Також він навчив мене гри, що називалася «шукай камінь». У цій грі було потрібно зробити так, щоб одна частина розуму гравця сховала уявний камінь в уявній кімнаті. Тоді друга, окрема частина його розуму намагалася його знайти.

З практичної точки зору це навчає важливого розумового самоконтролю. В людини, що справді може грати в «шукай камінь», розвивається твердий, просто залізний алар – саме такий, який потрібен для симпатії.

Однак, хоча вміти думати про дві речі одночасно страшенно зручно, необхідне для цього навчання в найкращому разі дратує, а часом доволі сильно бентежить.

Пам'ятаю, якось я витратив на пошуки каменя майже годину й погодився спитати другу половину себе, де я його сховав, а тоді довідався, що взагалі не ховав каменя. Я просто чекав, щоб дізнатись, як довго я шукатиму, перш ніж здамся. Ви коли-небудь дратували й тишили самі себе одночасно? Це, дуже м'яко кажучи, цікаве почуття.

Іншим разом я попросив якось натякнути і врешті-решт почав глумитися з самого себе. Не дивно, що арканісти часто бувають трохи чудними або й зовсім без клепки в голові. Як казав Бен, симпатія не для слабких розумом.

Розділ одинадцятий

Зв'язування заліза

Я сидів у фургоні Абенті ззаду. Це було чудове місце для мене: там зберігалася сотня пляшечок і згортків, воно було просякнуте тисячею запахів. Моему юному розуму воно зазвичай видавалося цікавішим за візок мідника, але не сьогодні.

Попередньої ночі був сильний дощ, і дорога перетворилася на густе болото. Позаяк конкретного графіка трупа не мала, ми вирішили зачекати день або два, щоб дороги просохли. Таке бувало доволі часто, і саме тоді Бенові випадала ідеальна можливість удосконалити мою освіту. Тож я сидів за дерев'яним робочим столом у задній частині Бенового фургона та мучився через необхідність змарнувати день, слухаючи його лекції про те, що я вже розумію.

Мої думки, напевно, були очевидними, тому що Абенті зітхнув і сів біля мене.

– Не зовсім те, чого ти очікував, еге ж?

Я трохи розслабився, знаючи, що цей його тон віщує тимчасовий перепочинок від лекції. Він зібрав жменьку залізних драбів, які лежали на столі, та задумливо подзеленчав ними, не випускаючи з долоні.

Він поглянув на мене.

– Ти навчився жонглювати одразу? П'ятьма кульками одночасно? І ножами на додачу?

Згадавши, як це було, я трохи зашарівся. Тріп попервах не давав мені спробувати навіть із трьома кульками. Змусив мене жонглювати двома. Я навіть упустив їх кілька разів. Так і сказав Бенові.

– Отож, – відповів Бен. – Опануй цей фокус – і зможеш вивчити інший. – Я гадав, що він підведеться та повернеться до уроку, але цього не сталося.

Натомість він простягнув ту жменьку залізних драбів.

– Що ти про них знаєш? – Він побрязчав ними, тримаючи в руці.

– В якому розумінні? – запитав я. – З погляду фізики, хімії, історії...

– З погляду історії, – широко всміхнувся він. – Приголомши мене своїм розумінням історичних подробиць, Е'ліре. – Я вже якось питав його, що означає «Е'лір». Він заявив, що це означає «мудрий», але я в цьому сумнівався, бо бачив, як при цьому скривились його уста.

– Колись давно люди, які...

– Наскільки давно?

Я з удаваною суворістю насупився на нього.

– Близько двох тисяч років тому. Кочовий народ, який блукав неподалік від гір Шалду, згуртувався під владою одного вождя.

– Як його звали?

– Гелдред. Його синами були Гелдім і Гелдар. Тобі зачитати весь його родовід чи переходити до суті? – Я гнівно подивився на нього.

– Вибачте, пане. – Бен випрямився та зобразив таку захоплену уважність, що ми обидва мимоволі всміхнулися на весь рот.

Я почав знову.

– Гелдред врешті-решт узяв під контроль передгір'я Шалду. Це означало, що він узяв під контроль і самі гори. Народ почав засівати землю, його кочовий спосіб життя був забутий, і він потроху почав...

– Близьче до суті, – попросив Абенті. Він кинув драби на стіл переді мною.

Я проігнорував його як зумів.

– Він контролював єдине велике та легкодоступне джерело металу на великій території, і невдовзі його представники також навчилися найбільш вправно обробляти ці метали. Вони скористалися цією перевагою та здобули чималі статки і владу.

До цього часу найпоширенішим способом торгівлі був бартер. Деякі великі міста створювали власну валюту, але за межами цих міст їхні гроші оцінювалися лише на вагу металу, з якого були зроблені. Металеві зливки краще підходили для бартеру, але цілі металеві зливки було незручно носити.

Бен блискучо зобразив вираз обличчя змученого учня. Ефект трішечки псувало лише те, що він днів зо два тому знову спалив собі брови.

– Ти, сподіваюся, не будеш розводитися про переваги репрезентативної валюти?

Я глибоко вдихнув і вирішив не мучити Бена так сильно під час його лекцій.

– Колишні кочівники, які тепер звалися шалдим, першими запровадили стандартизовану валюту. Якщо порізати один невеличкий зливочок на п'ять шматочків, виходять п'ять драбів. – Я заходився складати драби до купи – у два ряди по п'ять штук, – щоб унаочнити сказане. Вони скидалися на маленькі металеві зливки. – Десять драбів дорівнюють мідному йоту; десять йотів...

– Непогано, – втрутився Бен, сполохнувши мене. – Отже, ці два драби. – Він простягнув мені парочку драбів для огляду. – Вони могли б походити з одного зливка, так?

– Насправді їх, мабуть, викарбували окремо... – відчуваючи на собі сердитий погляд, я поступово замовк. – Звісно.

– Отже, їх і досі щось поєднує, так? – Він зиркнув на мене ще раз.

Я з цим не дуже погоджувався, але розумів, що його краще не перебивати.

– Так.

Він поклав обидві монети на стіл.

– Отже, якщо посунути один, має ворухнутись і другий, так?

Я погодився суто для годиться, а тоді простягнув руку, щоб посунути один. Але Бен перехопив мою руку й хитнув головою.

– Їм спершу треба нагадати. Власне кажучи, їх треба переконати.

Він дістав миску та вилив у неї тягучий згусток соснової живиці. Занурив у живицю один з драбів і приліпив до нього інший, вимовив кілька слів, які я не розпізнав, і поволі розділив монети; між ними потягнулися ниточки живиці.

Одну монету він поклав на стіл, а другу залишив у руці. Тоді пробурмотів щось іще та розслабився.

Він підняв руку, і драб на столі повторив його рух. Він покрутив рукою навсідч, і брунатна залізничка заскакала в повітрі.

Він перевів погляд із мене на монету.

– Закон симпатії – один із найосновніших складників магії. Він твердить: що більше подібності між двома предметами, то сильніший симпатичний зв'язок. Що сильніший зв'язок, то легше їм впливати один на одного.

– Твое визначення тавтологічне.

Він поклав монету. Спробував витерти живицю з рук ганчіркою, майже безуспішно, і його лекторська маска поступилася місцем широкій усмішці. Він замислився.

– Здавалося б, від цього жодної користі, чи не так?

Я невпевнено кивнув; каверзні запитання під час уроків аж ніяк не були рідкістю.

– Ти б волів замість цього навчитися кликати вітер? – Він хитро позирнув на мене. Пробурмотів якесь слово, і довкола нас зашурхотіла полотняна стеља фургона.

Я відчув, як по моему обличчю розповзається хижий усміх.

– Кепсько, Е'ліре. – Його усміх теж був хижим і диким. – Перш ніж навчитися писати, треба завчити алфавіт. Перш ніж грати та співати, треба вивчити положення пальців на струнах.

Він дістав папірець і начеркав на ньому кілька слів.

– Штука в тому, щоб міцно тримати в голові алар. У їхній зв'язок потрібно вірити. Про їхній зв'язок потрібно знати. – Він передав папірець мені. – Ось фонетичний запис. Це називається «Симпатичне зв'язування паралельного руху». Попрактикуйся. – Старий, сивий, безбровий, він став нагадувати вовка ще більше, ніж до цього.

Він пішов мити руки. Я очистив розум за допомогою Кам'яного Серця. Невдовзі я дрейфував у морі безпристрасного спокою. Два шматочки металу я склеїв сосною живицею. Закріпив у думках алар, віру в батіг, стосовно зв'язку між двома драбами. Проказав слова, розділив монети, промовив останнє слово і став чекати.

Ніякого припливу сили. Ніякого вибуху жару чи холоду. Мене не осяяв ясний промінь світла.

Я серйозно засмутився. Ну, наскільки можна було засмутитись у стані Кам'яного Серця. Я підняв монету, яку тримав у руці, а монета на столі піднялася подібно до неї сама собою. Це була магія – жодних сумнівів. Але я почувався доволі розчарованим. Я очікував... не знаю чого. Але не цього.

Решта того дня минула в експериментах із простим симпатичним зв'язуванням, якого навчив мене Абенті. Я дізнався, що пов'язати між собою можна майже все. Залізний драб і срібний талант, камінь і шматочок плоду, дві цеглини, грудку землі та одного з віслюків. Години за дві я зрозумів, що можна обійтись і без соснової живиці. Коли я запитав про це Бена, він зізнався,

що вона – лише допоміжний засіб для концентрації. Здається, його здивувало те, що я здогадався про це сам.

Дозвольте мені дуже швидко розповісти про симпатію в загальних рисах, оскільки вам, напевно, знадобиться лише приблизне розуміння цих механізмів.

По-перше, енергію не можна створювати чи знищувати. Коли людина піднімає один драб, а другий здіймається зі столу, той, що в руці, здається таким важким, ніби людина підіймає обидва, тому що, у принципі, так і є.

Це теоретично. На практиці ж людині здається, що вона підіймає три драби. Ідеального симпатичного зв'язку не існує. Що більше несхожості між предметами, то більші втрати енергії. Вважайте, що це – все одно що акведук із течей, який тягнеться до водяного колеса. Добрий симпатичний зв'язок протікає дуже мало, і в ньому використовується більша частина енергії. У поганому зв'язку безліч дірок; дуже мало з тих сил, які на нього витрачають, ідуть на бажаний ефект.

Наприклад, я спробував пов'язати шматочок крейди зі склянкою пляшкою води. Подібності між ними було дуже мало, тож, хоча пляшка води важила фунти зо два, коли я спробував підняти крейду, здалося, ніби я піднімаю шістдесят фунтів. Найкращий зв'язок на моїй пам'яті був між половинками гілки дерева, яку я переламав надвое.

Після того як я досягнув цю маленьку часточку симпатії, Бен навчив мене інших. Десятка десятків симпатичних зв'язувань. Сотні маленьких хитрощів для направлення сили. Кожне з них було окремим словом у величезному словнику, який я тільки почав опановувати. Це доволі часто втомлювало, і це я ще не розповідаю вам про найскладніше.

Бен і надалі потроху навчав мене інших галузей знань – історії, арифметики та хімії. Проте я хапався за все, чого він міг навчити мене про симпатію. Своїми таємницями він ділився потроху, змушуючи мене довести, що я опанував одну, перш ніж розкрити мені іншу. Але я, здається, мав до цього хист, який значно перевершував мою природну схильність до засвоєння знань, тож чекати ніколи не доводилося довго.

Я не намагаюся натякнути, буцімто мій шлях завжди був рівним. Та ж цікавість, яка диктувала мені пристрасне бажання вчитися, також цілком регулярно доводила мене до біди.

Якось увечері, коли я розпалював батьківське багаття для готування їжі, мати помітила, що я наспівую віршик, який почув напередодні. Я не знав, що вона стоїть позаду мене, і вона підслухала, як я, стукаючи поліном об поліно, з відсутнім виглядом бубоню:

– Леді Леклесс сім надбань
Сховала в сукні без вагань:
Перстеник, що не вдягають,
Слово зле, що не вживають.
Там, де мужа її свічка,

Двері є, без ручки вічно.
Без замків і кришки скриня,
Де лежить його каміння.
Має леді таємницю:
Їй без сну усяке сниться,
Дивину знайдеш таку
На непрохіднім шляху.

Перед цим я чув, як це наспівувала маленька дівчинка, граючись у скакалки. Ці рядки я чув лише двічі, але вони врізалися мені в пам'ять. Як і більшість дитячих віршиків, вони добре запам'ятовувалися.

Проте мати почула мене й підійшла до вогню.

– Що ти зараз сказав, сонечко? – Голос у неї був не гнівний, але я здогадувався, що вона все ж не була задоволена.

– Чув це у Фолловс, – спробував викрутитись я. Бігати кудись із міськими дітьми, як правило, було заборонено. «Недовіра швидко перетворюється на нелюбов, – казав мій батько новачкам нашої трупи, – тож у місті тримайтеся разом і будьте ввічливими». Я доклав у багаття кілька важеньких хворостин і дав полум'ю їх облизати.

Мати якийсь час помовчала, і в мене вже з'явилася надія, що вона махне на це рукою, аж тут вона сказала:

– Негарно таке співати. Ти не замислювався, про що ця пісенька?

Насправді ні. У цілому цей віршик здавався абсурдним. Але подумки розібравши його, я помітив доволі очевидні сексуальні натяки.

– Оце зараз замислився. Раніше я про це не думав.

Її обличчя стало трохи лагіднішим, і вона опустила руку, щоб пригладити мені волосся:

– Завжди думай, що співаєш, сонечко.

Я начебто був у безпеці, але не втримався й запитав:

– А чим це відрізняється від деяких уривків «Хоч скільки він ждав»? Скажімо, того, де Фейн питає леді Періаль про її капелюх? «Я чув про нього від стількох чоловіків, що захотів його побачити і примірити». Цілком ясно, про що він говорить насправді.

Її вуста стиснулися в мене на очах; вона не гнівалася, проте й задоволеною не була. Тоді у виразі її обличчя щось змінилося.

– Скажи-но мені сам, у чому відмінність, – попросила вона.

Я ненавидів провокаційні запитання. Відмінність була очевидною: одне доведе мене до біди, а інше – ні. Я трохи зачекав, показуючи, що як слід замислився над цим питанням, а тоді хитнув головою.

Мати спритно опустила на коліна перед вогнем, щоб зігріти руки.

– Відмінність у... принеси-но мені, будь ласка, триногу. – Вона м'яко мене підштовхнула, і я чкурнув до задка фургона, щоб дістати триногу, а вона тим часом вела далі: – Відмінність тут між словами, зверненими до людини, та словами про людину. Перші можуть бути нечемними, але друге – це завжди плітки.

Я приніс триногу й допоміг матері поставити її над вогнем.

– До того ж леді Періаль – лише персонаж. Леді Леклесс – реальна людина, з почуттями, які можна образити. – Вона підняла на мене погляд.

– Я не знав, – винувано оборонився я.

Мабуть, я набув достатньо жалюгідного вигляду, оскільки вона згребла мене в обійми й поцілувала:

– Не треба над цим плакати, сонечко. Просто ніколи не забувай обдумати свої дії. – Вона погладила мене по голові і сонячно всміхнулася. – Гадаю, ти міг би загладити провину як перед леді Леклесс, так і переді мною, якби знайшов трохи солодкої кропиви для сьогоднішньої печені.

Я був радий будь-якій можливості уникнути осуду та погратися в заростях дерев на узбіччі. Не встигла вона доказати, як я вже зник.

Також мені слід пояснити, що здебільшого я проводив з Абенті свій вільний час.

Від звичних обов'язків у трупі мене ніхто не звільняв. Я за потреби грав роль юного пажа. Допомігав розмальовувати декорації й шити костюми. Чистив коней увечері та гримів бляшаним листом за сценою, коли на сцені виникала потреба в гromі.

Проте я не сумував за втраченим дозвіллям. Завдяки властивій усім дітям нескінченній енергії та властивій особисто мені невситимій жадобі знань наступний рік став чи не найщасливішим часом на моїй пам'яті.

Розділ дванадцятий

Головоломка складається до купи

Наприкінці літа я випадково підслухав розмову, яка вивела мене зі стану блаженного незнання. У дитинстві ми рідко думаємо про майбутнє. Ця невинність дозволяє нам насолоджуватися життям так, як це вміє мало хто з дорослих. Того дня, коли ми починаємо бентежитися через майбутнє, ми прощаємося з дитинством.

Був вечір, і трупа отаборилася край дороги. Абенті дав мені повправлятися в новому прийомі симпатії, що звався «Максима переведення змінного тепла в постійний рух» – чи якось так, словом, якось пафосно.

Було складно, але все стало на свої місця, наче в головоломці. Я витратив на нього хвилин із п'ятнадцять; Абенті ж, як я здогадався з його тону, розраховував, що я витрачу щонайменше три-чотири години.

Тож я пішов його шукати. Почасти для того, щоб отримати наступний урок, а почасти, щоб просто трішечки погнути кирпу.

Я знайшов його біля фургона своїх батьків. Я почув їх, усіх трьох, задовго до того, як побачив. Їхні голоси були геть нерозбірливими, були далекою музикою, на яку перетворюється розмова, коли слів не розібрати. Але я, наближаючись, чітко почув одне слово: «чандріяни».

Почувши його, я різко зупинився. Уся трупа знала, що мій батько працює над піснею. Він уже рік із таким хитро виманював із містян давні перекази та віршики щоразу, коли ми зупинялися десь пограти.

Кілька місяців його цікавили перекази про Ланре. Далі він також почав збирати старі історії про фей, легенди про домовиків і блукальців. Потім він заходився розпитувати про чандріян...

Це було кілька місяців тому. Останні півроку він питав більше про чандріян і менше про Ланре, Ліру та всіх інших. Здебільшого пісні, за які брався мій батько, створювалися за один сезон, тим часом як робота над цією тривала вже другий рік.

Вам варто знати й таке: мій батько ніколи не розголошував ані словечка з пісні, поки її не можна було зіграти. Доступ до його творчої кухні був лише в моєї матері, позаяк вона докладала рук до будь-якої пісні, яку він створював. Талановита музика належала йому. Найкращі слова належали їй.

Коли на те, щоб почути готову пісню, чекаєш кілька витків чи місяць, очікування додає гостроти. Але за рік захват починає затьмарюватися. На той час минуло вже півтора року, і люди аж нетямилися з цікавості. Це часом доводило до сварки, якщо когось ловили надто близько від фургона, коли мої батько з матір'ю працювали.

Тож я тихо підійшов до батьківського вогнища. Звичка підслуховувати ганебна, але в мене відтоді з'явилися й гірші.

– ...про них багато, – почув я Бенові слова. – Але я готовий.

– Я радий поговорити на цю тему з освіченою людиною. – Сильний баритон мого батька контрастував із Беновим тенором. – Мені обридли ці забобонні селяни, а...

Хтось підкинув хмизу до вогню, і його тріск заглушив для мене батькові слова. Ступаючи якнайшвидше, я перейшов у довгу тінь батьківського фургона.

- ...наче я з цією піснею ганяюся за примарами. Намагатися зібрати цю історію до купи - марна справа. Якби ж то я так за це й не взявся.

- Дурниці, - сказала моя мати. - Це буде твоєю найкращою роботою, і ти це знаєш.

- То ти вважаєш, що є якась початкова історія, від якої походять усі інші?
- запитав Бен. - Ланре має історичну основу?

- На це все вказує, - відповів батько. - Це все одно що поглянути на дванадцятьох онуків і побачити, що в десятих із них блакитні очі. Зрозуміло, що їхня бабуса теж мала блакитні очі. Я вже цим займався, це в мене добре виходить. «Під стінами» я написав у цей же спосіб. Але... - Я почув, як він зітхнув.

- То в чому проблема?

- Історія старша, - пояснила мати. - Він швидше дивиться на праправнуків.

- І вони розсіяні по всьому світу, - пробурчав батько. - А ще, коли я нарешті знаходжу одного з них, виявляється, що в нього п'ять очей - два зелені, одне блакитне, одне каре, а одне - зелено-жовтувате. У наступного ж лише одне око, і воно змінює колір. Як мені робити з цього якісь висновки?

Бен прокашлявся.

- Неприємна аналогія, - промовив він. - Але можеш розпитувати мене про чандріян скільки завгодно. За багато років я почув безліч історій.

- Передусім мені необхідно знати, скільки їх насправді, - сказав батько. - У більшості історій їх семеро, але навіть це сумнівно. Дехто каже, що їх троє, інші - що їх п'ятеро, а в «Падінні Феліора» їх аж тринадцятеро - по одному на кожен понтифет Атуру та ще один для столиці.

- На це я можу відповісти, - запевнив Бен. - Семеро. У цьому можна бути цілком упевненим. Це, власне кажучи, міститься в їхній назві. «Чен» означає «сім». «Чен-діан» означає «їх семеро». Чандріяни.

- Я цього не знав, - зізнався батько. - «Чен». Це з якої мови? Іллійської?

- Звучить схоже на темську, - сказала мати.

- У тебе добрий слух, - сказав їй Бен. - Насправді це - темічна. Вона існувала десь за тисячу років до темської.

- Ну, це все спростує, - почув я батьків голос. - Шкода, що я не спитав тебе місяць тому. Ти, мабуть, не знаєш, чому вони займаються тим, чим займаються? - з батькового тону мені було зрозуміло, що відповіді він насправді не очікує.

- У цьому й полягає таємниця, чи не так? - захихотів Бен. - Гадаю, саме через це вони лякають більше за будь-яких інших страховищ, про яких можна почути в переказах. Примара бажає помсти, демон хоче забрати душу,

блукальцеві дошкуляють голод і холод. Це робить їх не такими грізними. Якщо ми щось розуміємо, то можемо спробувати це контролювати. Але чандріяни приходять, як грім з ясного неба. Звичайна руйнація. Без приводу й без причини.

– У моїй пісні буде і те, й інше, – сказав мій батько з похмурою рішучістю. – Здається, я нарешті довідався, яка в них причина. Виснував її з різних подробиць історії. Ось що дратує в цій ситуації: найскладніше вже зроблено, а голова мені болить через усякі дрібні деталі.

– Думаєш, ти знаєш? – зацікавився Бен. – Яка твоя теорія?

Батько притишено засміявся.

– О, ні, Бене, доведеться тобі почекати разом з іншими. Я надто довго мучився над цією піснею, щоб розголошувати її суть, коли вона ще не завершена.

У Беновому голосі відчувалося незадоволення.

– Не сумніваюся, що все це – лише хитрий обман для того, щоб я й далі їздив із вами, – пробурчав він. – Я не зможу піти, доки не почую цю пісню, хай вона горить.

– То допоможи нам її закінчити, – попросила мати. – Ще одна дуже важлива деталь, яку ми не можемо визначити точно, – це ознаки чандріян. Усі погоджуються з тим, що про їхню присутність попереджають певні знаки, але стосовно того, які вони, однастайності немає.

– Дайте-но подумати... – заговорив Бен. – Сине полум'я, звісно, очевидне. Але я б не став однозначно приписувати це саме чандріянам. У деяких переказах це – ознака демонів. У інших – ознака фейрі або якоїсь магії.

– Також воно вказує на забруднене повітря в шахтах, – зауважила мати.

– Та невже? – перепитав батько.

Вона кивнула.

– Якщо лампа горить каламутним синім полум'ям, очевидно, що в повітрі є копальневий газ.

– Господи милосердний, копальневий газ у вугільній шахті, – сказав батько.
– Або загасити світло й загубитися в чорноті, або залишити його й рознести все довкола на друзки. Це страшніше за будь-якого демона.

– Також зізнаюся, що окремі арканісти періодично послуговуються обробленими свічками або смолоскипами, щоб справити враження на наївних містян, – заявив Бен і соромливо прокашлявся.

Мати засміялася.

– Не забувай, з ким ти говориш, Бене. Ми б ніколи не поставили комусь на карб невеличке фіглярство. Власне, коли ми наступного разу покажемо

«Деоніку», сині свічки можуть виявитися дуже доречними. Ну, тобто, якби ти раптом знайшов парочку десь у сховку.

– Я подивлюся, що можу зробити, – сказав Бен із втіхою в голосі. – Інші ж ознаки... Один з них повинен чи то мати козячі очі, чи то не мати очей, чи то бути чорнооким. Про це я чув чимало. Я чув, що в присутності чандріян гинуть рослини. Дерево гние, метал іржавіє, цегла кришиться... – Він зупинився. – Щоправда, я не знаю, чи це кілька знаків, чи лише один.

– Ти починаєш розуміти мої проблеми, – понуро сказав батько. – І все одно лишається запитання: про них усіх сповіщають однакові знаки чи в них по парочці знаків на кожного?

– Я ж тобі казала, – роздратовано промовила мати. – По одному знаку на кожного. Це найлогічніше.

– Улюблена теорія моєї дружини, – сказав батько. – Але тут щось не сходиться. У деяких переказах єдина ознака – це сине полум'я. В інших казяться тварини, а синього полум'я немає. У третіх є і чорноокий чоловік, і тварини, що казяться, і сине полум'я.

– Я ж тобі казала, як це можна пояснити, – відповіла вона; її роздратований тон вказував на те, що вони вже обговорювали цю тему. – Вони не конче мають бути разом. Вони можуть ходити по троє або четверо. Якщо з появою одного з них тьмяніє вогонь, то здаватиметься, ніби вогонь тьмяніє в присутності їх усіх. Це пояснювало б розбіжності в переказах. Розбіжності в кількості та ознаках залежно від того, якими групами вони ходять.

Батько щось пробурчав.

– Розумна в тебе дружина, Арле, – заговорив Бен і зняв напругу. – За скільки віддаси?

– На жаль, вона мені потрібна для роботи. Але якщо тебе цікавить короткострокова оренда, не сумніваюся, що ми могли б домовитися про роз... – Пролунав м'ясистий удар, а тоді – трохи болісний смішок батьковим баритоном. – Не спадають на думку ще якісь ознаки?

– Вони начебто холодні на дотик. Щоправда, я поняття не маю, як про це можна довідатися. Чув, що біля них не горять вогні. Хоча це безпосередньо суперечить синьому полум'ю. Можливо...

Здійнявся вітер, який потривожив дерева. Беніві слова заглушив шурхіт листя. Я скористався цим шумом, підібравшись іще на кілька кроків.

– ...«прип'яті до тіні», хоч що це означає, – почув я батькові слова, коли вітер стих.

Бен забурчав.

– Я теж не знаю точно. Чув один переказ, в якому їх виказали власні тіні, які падали не в той бік, до світла. А в іншому одного з них називали

«уярмлений тінню». «Хтось там уярмлений тінню» – так там було. От тільки ніяк не згадаю те ім'я, хай йому грець...

– До речі, про імена – з цим у мене теж клопіт, – зізнався батько. – Я зібрав зо два десятки імен, щодо яких був би радий почути твою думку. Най...

– Властиво, Арле, – втрутився Бен, – я був би радий, якби ти не вимовляв їх уголос. Тобто не вимовляв імена. Можеш, якщо хочеш, нашкрябати їх в багні, або я міг би принести табличку, але мені було б спокійніше, якби ти не вимовляв жодного з них. Як то кажуть, береженого Бог береже.

Запала глибока тиша. Я зупинився посеред кроку, затримавши одну ногу над землею: боявся, що мене почують.

– От тільки не дивіться на мене так, ви обое, – пробурчав Бен.

– Ми просто здивовані, Бене, – пролунав лагідний материн голос. – Ти ж наче не забобонний.

– Я не забобонний, – відповів Бен. – Я обережний. Це інше.

– Звісно, – сказав батько. – Я б ніколи...

– Прибережи це для клієнтів, які платять, Арле, – урвав його Бен з явним роздратуванням у голосі. – Ти надто добрий актор, щоб це показати, але я чудово розумію, коли хтось має мене за дурника.

– Я цього просто не очікував, Бене, – винувато промовив батько. – Ти освічений, а мені страх як обридли люди, які мацають залізо та виливають своє пиво, варто мені лише згадати чандріян. Я просто реконструюю історію, а не лізу в темні мистецтва.

– Ну, вислухайте мене. Я надто прихильний до вас обох, щоб дозволити вам вважати мене старим дурнем, – сказав Бен. – До того ж мені треба обговорити дещо з вами згодом, а тоді мені буде потрібно, щоб ви сприймали мене всерйоз.

Вітер ставав дедалі сильнішим, і я, скориставшись його шумом, зробив останні кроки. Я тихцем зайшов за ріг батьківського фургона та глянув крізь запону з листя. Вони сиділи втрюх довкола ватри. Бен сидів на пеньку, закутавшись у свій потертий брунатний плащ. Мої батьки були навпроти нього; вони накрилися ковдрою, і мати спиралася на батька.

Бен налив щось із глиняного глека в шкіряний кухлик і передав його матері. Коли він заговорив, його дихання заклубочилося парю.

– Як ставляться до демонів в Атурі? – спитав він.

– Боятися. – Батько постукав по скроні. – У них там від релігії мізки розм'якають.

– А як щодо Вінтасу? – запитав Бен. – Там чимало тейлінців. Там ставлення таке ж?

Мати хитнула головою.

– Там вважають, що це трохи дурнувато. Звикли до демонів у переносному значенні.

– Чого ж тоді бояться вночі у Вінтасі?

– Фейрі, – сказала мати.

Батько заговорив одночасно з нею.

– Драугарів.

– Ви обое маєте рацію, залежно від того, про яку частину країни йдеться, – сказав Бен. – А тут, у Союзі, люди тихенько посміюються й з того, і з іншого. – Він показав на навколишні дерева. – Але тут, щойно починається осінь, починають поводитись обачно, щоб не привернути уваги блукальців.

– Таке життя, – відповів батько. – Для доброго мандрівного артиста половина діла – знати, до чого схильні його глядачі.

– Ти й досі вважаєш, що в мене вавка в голові, – весело промовив Бен. – Послухай, якби ми завтра приїхали до Бірена та хтось сказав тобі, що в лісах водяться блукальці, ти б йому повірив? – Батько хитнув головою. – А якби сказали двоє? – Він хитнув головою знову.

Бен нахилився вперед, не встаючи з пенька.

– А якби десяток людей цілком серйозно сказав тобі, що блукальці гуляють полями та ідять...

– Звісно, я б їм не повірив, – сердито відповів батько. – Це просто смішно.

– Безперечно, – погодився Бен, піднявши палець. – Але насправді питання ось у чому: чи пішов би ти в ліси?

Батько на мить зачепив у глибокій задумі.

Бен кивнув.

– Ти був би дурнем, якби не звернув уваги на те, про що попереджає півміста, навіть не поділяючи вірувань місцевих. Чого ти боїшся, якщо не боїшся блукальців?

– Ведмедів.

– Розбійників.

– Гарні, розумні страхи для мандрівного артиста, – сказав Бен. – Містянам такі страхи не близькі. Усюди є свої маленькі забобони, і всі сміються з того, що думає народ на другому березі річки. – Він серйозно на них глянув. – Але чи чули ви коли-небудь кумедну пісню чи історію про чандріян? Ставлю гріш на те, що не чули.

Подумавши якусь мить, мати хитнула головою. Батько добряче випив, а тоді хитнув головою й собі.

– Я зараз не кажу, ніби чандріяни десь поруч і з'являються, наче грім серед ясного неба. Але їх усюди бояться. Зазвичай так буває неспроста.

Бен усміхнувся на весь рот і перекинув свій глиняний кухоль, виливаючи останні краплини пива на землю.

– А імена – це дивна штука. Небезпечна. – Він пильно на них глянув. – Це я знаю напевне, тому що я – людина освічена. Якщо ж я ще й трішечки забобонний... – Він знизав плечима. – То що ж, це мій вибір. Я старий. Змиріться зі мною.

Мій батько задумливо кивнув.

– Дивно, що я ніколи не помічав, що до чандріян усі ставляться однаково. Я мав це побачити. – Він потрусив головою, наче приводячи думки до ладу. – Гадаю, до імен ми можемо повернутися згодом. Про що ти хотів поговорити?

Я приготувався нищечком утекти, доки мене не спіймали, але через наступні Бенові слова завмер, не ступивши й кроку.

– Це, мабуть, важко помітити – ви ж його батьки і все таке. Але ваш малий Квоут доволі кмітливий. – Бен знову наповнив собі кухлик і простягнув глек батькові, а той від нього відмовився. – Якщо чесно, «кмітливий» – це ще м'яко сказано, дуже м'яко.

Мати дивилася на Бена з-за вінця свого кухля.

– Це помічають усі, хто проводить трохи часу з хлопчиком, Бене. Не розумію, навіщо зосереджувати на цьому увагу. Тим паче тобі.

– Здається, ви не розумієте ситуації, – відповів Бен, витягнувши ноги аж до вогню. – Наскільки легко йому було опанувати лютню?

Батько, здається, трохи здивувався зміні теми.

– Доволі легко, а що?

– Скільки йому було?

Батько якусь мить задумливо посмикав себе за бороду. Материн голос пролунав у тиші, наче флейта.

– Вісім.

– Згадайте, як ви навчалися грати. Пам'ятаєте, скільки було вам? Пам'ятаєте, з чим вам було важко? – Мій батько досі смикав себе за бороду, але тепер його обличчя стало задумливішим, а погляд – відстороненим.

Абенті повів далі.

– Б'юсь об заклад, що він вивчив усі акорди, усі аплікатури, побачивши їх лише раз, не запинаючись і не жаліючись. А якщо він і помилявся, то більше не повторював цю помилку, так?

Мій батько неначе трохи збентежився.

– Зазвичай так, але труднощі в нього таки були, так само, як і в усіх інших. Акорд для «мі». У нього були великі проблеми зі збільшеним і зменшеним «мі».

Неголосно втрутилася мати.

– Я теж це пам'ятаю, любий, але гадаю, що то в нього просто були невеличкі ручки. Він був надто малий...

– Б'юсь об заклад, що це затримало його ненадовго, – тихо сказав Бен. – Руки в нього й справді дивовижні; моя мати сказала б, що в нього пальці чарівника.

Батько всміхнувся.

– Вони в нього від матері – тендітні, але сильні. Чудово підходять для чищення горщиків, еге ж, жінко?

Мати ляснула його, а тоді спіймала одну його долоню та розправила перед Беном.

– Вони в нього від батька, граційні й лагідні. Чудово підходять для зваблення юних шляхетських дочок. – Батько запротестував, але вона не звернула на нього уваги. – У нього такі очі й руки, що жодна жінка на світі не буде в безпеці, коли він почне бігати за дамами.

– Залицятися, любя, – лагідно виправив батько.

– Не будь буквоїдом. – Вона знизала плечима. – Це – лови, і шкода мені вродливиць, яких не дожене повік мисливець. – Вона сперлася на мого батька, тримаючи його руку в себе на колінах. Вона злегка схилила голову, і він зрозумів її натяк – нагнувся й поцілував кутик її вуст.

– Амінь, – проголосив Бен, шанобливо піднявши кухоль.

Батько обняв її другою рукою і міцно стиснув в обіймах.

– Я досі не розумію, на що ти натякаєш, Бене.

– Він усе так робить, блискавично, майже без помилок. Б'юсь об заклад, що він знає всі пісні, які ви йому хоч раз заспівали. Він знає про вміст мого фургона більше, ніж я.

Він нахилив глека.

– Утім, річ тут не лише в запам'ятовуванні. Він розуміє. Половину з того, що я хотів йому показати, він допетрав самотужки.

Бен знову наповнив материн кухлик.

– Йому одинадцять. Ви знали хоч одного хлопчика його віку, який би так розмовляв? Значною мірою це пов'язано з тим, що він живе в такій просвіченій атмосфері. – Бен змахнув рукою, показавши на фургони. – Але більшість одинадцятирічних дітей думає щонайбільше про те, як пускати камінці по воді чи як розкрутити kota, узявши його за хвіст.

Мати дзвінко розсміялася, проте обличчя Абенті було серйозним.

– Це справді так, пані. Я мав старших за нього учнів, які були б раді й половині його успіхів. – Він усміхнувся на весь рот. – Якби мені його руки та чверть його кмітливості, я б менш ніж за рік почав їсти зі срібних тарілок.

Ненадовго запала тиша. Мати неголосно промовила:

– Пам'ятаю, як він був зовсім малим і дибав туди-сюди. Він спостерігав, постійно спостерігав. Чистими, ясними очима, які неначе хотіли ввібрати весь світ. – Її голос злегка тремтів. Батько обняв її однією рукою, а вона поклала голову йому на груди.

Тиша, що запала опісля, була довшою. Я вже замислився, чи не втекти нищечком, аж тут батько порушив цю тишу.

– І як ти думаєш, що нам робити? – в його голосі легка тривога змішалася з батьківською гордістю.

Бен лагідно всміхнувся.

– Нічого – тільки подумайте, який вибір ви зможете йому запропонувати, коли настане час. Він увійде в історію, як один із найкращих.

– Найкращих кого? – пробурчав батько.

– Кого він захоче. Не сумніваюся: якщо він залишиться тут, то стане новим Ілліеном.

Батько всміхнувся. Ілліен – герой мандрівних артистів. Єдиний дійсно знаменитий едема ру в усій історії. Усі наші найстаріші та найкращі пісні створив він.

Ба більше: якщо вірити переказам, Ілліен за своє життя заново винайшов лютню. Ілліен майстерно виготовляв струнні інструменти й перетворив давню, крихку, громіздку придворну лютню на ту чудову, різнопланову семиструнну артистичну лютню, якою ми користуємося зараз. Ті ж таки перекази стверджують, що лютня самого Іллієна мала аж вісім струн.

– Ілліен. Ця думка мені до вподоби, – сказала мати. – Королі долають багато миль, щоб послухати, як грає мій маленький Квоут.

– Його музика зупиняє бійки в шинках і прикордонні війни, – усміхнувся Бен.

- Дикунки сидять у нього на колінах, - з ентузіазмом промовив батько, - і кладуть перста йому на голову.

На мить запала приголомшена тиша. Тоді повільно, з загрозою в голосі заговорила мати.

- Здається, ти хотів сказати «дикі звірі кладуть голови йому на коліна».

- Та невже?

Бен кашлянув і продовжив.

- Якщо він вирішить стати арканістом, б'юсь об заклад, що він здобуде королівське призначення раніше, ніж йому виповниться двадцять чотири. Якщо йому закортить стати купцем, то я не сумніваюся, що до кінця життя він заволодіє половиною світу.

Батько звів брови до купи. Бен усміхнувся й сказав:

- Щодо останнього не хвилюйтеся. Він надто допитливий, щоби бути купцем.

Бен ненадовго замовк, ніби дуже обережно обдумуючи наступні свої слова.

- Знаєте, його прийняли б до Університету. Звісно, лише за кілька років. Раніше сімнадцяти туди не вступають, але я не маю сумнівів у...

Решту Бенових слів я пропустив повз вуха. Університет! Я вже звик думати про нього так, як більшість дітей думає про двір фейрі, легендарне місце, яким можна тільки марити. Навчальний заклад завбільшки з маленьке містечко. Десять разів по десять тисяч книжок. Люди, які знають відповіді на будь-яке запитання, яке я тільки можу поставити...

Коли я знову звернув на них увагу, уже було тихо.

Батько дивився згори вниз на матір, яка зручно вмостилася під його рукою.

- Що думаєш, жінко? Чи не довелося тобі лягти в ліжку з якимось мандрівним богом років із дванадцять тому? Тут, можливо, і криється розгадка нашої маленької таємниці.

Вона грайливо його вдарила, а на її обличчі промайнула задума.

- Якщо подумати, то була така ніч років із дванадцять тому, коли до мене прийшов чоловік. Він поневолив мене цілунками й путами гармонійної пісні. Він украв у мене честь, а тоді умикнув мене. - Вона ненадовго спинилася. - Тільки волосся в нього було не руде. Це точно був не він.

Вона пустотливо всміхнулася моему батькові, який, здається, трохи знітився. Потім вона його поцілувала. Він поцілував її у відповідь.

Ось такими я й волію згадувати їх сьогодні. Я тихенько втік із повною головою думок про Університет.

Розділ тринадцятий

Інтерлюдія: Плоть, а під нею – кров

У шинку «Путь-камінь» запала тиша. Вона оточувала двох чоловіків, які сиділи на самоті за столом у залі. Квоут перестав говорити, і хоча здавалося, ніби він пильно дивиться вниз, на свої складені руки, насправді його погляд був спрямований кудись далеко. Нарешті він підняв очі і, здавалося, мало не здивувався, побачивши, що по той бік столу сидить Хроніст, який заніс перо над каламарем.

Квоут присоромлено видихнув і жестом наказав Хроністові опустити перо. За мить Хроніст виконав наказ – витер кінчик пера об чисту ганчірку, а тоді поклав його.

– Мені б випити, – раптом, неначе здивувавшись, оголосив Квоут. – Я мало що розповідав останнім часом, і в мене все несподівано пересохло. – Він легко встав із-за столу та попетляв лабіринтом порожніх столів до вільного шинквасу. – Можу запропонувати вам майже будь-який напій: темний ель, світле вино, сидр зі спеціями, шоколад, каву...

Хроніст підняв брову.

– Шоколад був би дуже доречним, якщо він у вас є. Я б не очікував чогось подібного так далеко від... – Він гречно прокашлявся. – Ну, взагалі так далеко.

– У нас у «Путь-камені» є все, – заявив Квоут, обвівши змахом руки порожню залу. – Безперечно, крім клієнтів. – Він дістав із-під шинквасу глиняний глек, а тоді, злегка стукнувши, поставив його на шинквас. Зітхнув, а тоді гукнув: – Басте! Принеси, будь ласка, сидру!

Із дверей у віддаленому кінці зали долинула нерозбірлива відповідь.

– Басте, – докірливо промовив Квоут – здавалося б, надто тихо, щоб його почули.

– Чапай сюди та візьми його сам, халявнику! – гукнув голос із підвалу. – Я саме дечим зайнятий.

– Наймит? – поцікавився Хроніст.

Квоут сперся ліктями на шинквас і поблажливо всміхнувся.

За мить із дверей залунали кроки: хтось підіймався дерев'яними сходами в черевиках із твердими підошвами. До зали ввійшов Баст, який бурмотів щось собі під ніс.

Одягнений він був просто: чорна сорочка з довгими рукавами, заправлена в чорні штани, та чорні штани, заправлені в м'які чорні черевики. Обличчя в

нього було гостре й тендітне, майже красиве, з неймовірними блакитними очима.

Він доніс до шинквасу глек, ідучи з дивною й доволі приємною грацією.

– Один клієнт? – сказав він із докором у голосі. – А самі ви його взяти не могли? Ви мене відірвали від «Целум Тінтуре». Ви ж уже майже місяць мене гризете: почитай її та почитай.

– Басте, ти знаєш, що в Університеті роблять зі студентами, які підслуховують розмови викладачів? – лукаво запитав Квоут.

Баст приклав руку до грудей і почав доводити свою невинуватість.

– Басте... – Квоут суворо на нього глянув.

Баст закрив рота й на мить набув такого вигляду, наче він ось-ось спробує озвучити якесь пояснення, а тоді в нього згорбилися плечі.

– Як ви здогадалися?

Квоут гикнув.

– Ти цілу вічність уникав цієї книги. Ти або раптом перетворився на неймовірно сумлінного учня, або займався чимось негарним.

– А що роблять в Університеті зі студентами, які підслуховують? – з інтересом запитав Баст.

– Поняття зеленого не маю. Мене жодного разу не зловили. Гадаю, тобі вистачить такої кари: я тебе посаджу й змушу дослухати мою історію до кінця. Утім, я забуваюся, – промовив Квоут, показавши на загальну залу. – Ми занедбали свого гостя.

Хроніст, судячи з вигляду, аж ніяк не нудьгував. Щойно Баст увійшов до зали, Хроніст почав із цікавістю за ним стежити. Поки розмова тривала, Хроністове обличчя ставало дедалі більш спантеличеним і напруженим.

Взагалі-то, про Баста треба дещо сказати. На перший погляд він здавався звичайним молодиком, нехай і привабливим. Але в ньому щось було не так. Наприклад, він носив чоботи з м'якої чорної шкіри. Принаймні саме це можна було побачити, глянувши на нього. Але якщо зуміти зиркнути на нього краєчком ока, у тому разі, якщо він стояв у потрібній тіні, можна було побачити дещо зовсім інше.

А маючи відповідний склад розуму, такий, що розум справді бачить те, що споглядає, можна було б помітити, що в нього дивні очі. Якщо ж цей розум має рідкісний дар не дозволяти туманити себе власним очікуванням, можна було б помітити в них іще дещо – дещо незвичне й дивовижне.

Тому Хроніст пильно дивився на юного учня Квоута, намагаючись зрозуміти, що в ньому не так. Хроністів погляд ще до закінчення їхньої розмови можна було б вважати щонайменше напруженим, а швидше – нечемним. Коли Баст

нарешті відвернувся від шинквасу, у Хроніста помітно округлились очі, а його обличчя, і без того бліде, геть побіліло.

Хроніст сьгнув рукою під сорочку і стягнув якийсь предмет, який висів у нього на шиї. Поклав його на стіл на відстані витягнутої руки між собою й Бастом. Усе це відбулося за півсекунди, і при цьому він не зводив очей із темноволосого молодика біля шинквасу. Хроніст зі спокійним обличчям міцно притиснув металевий диск до столу двома пальцями.

– Залізо, – сказав він. Голос у нього був напрочуд звучний, неначе це був наказ, якому слід було підкоритися.

Баст зігнувся так, неначе його вдарили в живіт, показавши зуби й чи то загарчавши, чи то скрикнувши. Рухаючись із неприродною легкою швидкістю, він підніс одну руку до скроні й напружився, приготувавшись до стрибка.

Усе це сталося за час, протягом якого можна хіба що один раз уривчасто вдихнути. Однак Квоутові довгі пальці якимось робом схопили Баста за зап'ясток. Баст, чи то не усвідомлюючи цього, чи то не переймаючись цим, кинувся до Хроніста, але тут його різко зупинили – так, неначе Квоутова долоня була наручником. Баст шалено запручався, намагаючись звільнитись, але Квоут стояв за шинквасом, витягнувши руку, нерухомий, як сталь або камінь.

– Стійте! – владно пролунав Квоутів голос, запала тиша, і в ній його слова зазвучали різко й гнівно. – Я не допущу бійок між моїми друзями. Я й без того втратив їх удосталь. – Він поглянув на Хроніста. – Скасуй це, бо інакше я зламаю цю штуку.

Хроніст вражено завмер. Тоді його вуста беззвучно заворушились, і він із легким тремтінням відвів руку від кружала з тьмяного металу, що лежало на столі.

Баст розслабився і на мить безвільно, наче ганчір'яна лялька, повис на зап'ястку, який Квоут досі не відпускав, стоячи за шинквасом. Баст здобувся на кілька непевних кроків і сперся на шинквас. Квоут зміряв його довгим поглядом, а тоді відпустив зап'ясток.

Баст повалився на табурет, не зводячи очей із Хроніста. Рухався він обережно, як людина з незагоєною раню.

А ще він змінився. Очі, що стежили за Хроністом, не втратили своєї приголомшливої морської блакиті, але тепер вони були забарвлені рівномірно, як коштовне каміння або глибокі лісові озерця, а на місці його м'яких шкіряних чобіт з'явилися елегантні роздвоєні копита.

Квоут жестом наказав Хроністові вийти вперед, а тоді повернувся й ніби навмання взяв два гранчаки й пляшку. Він поставив склянки, а тим часом Баст і Хроніст тривожно розглядали один одного.

– Отже, – розгнівано заговорив Квоут, – можна зрозуміти, чому ви обидва повелися саме так, але це аж ніяк не означає, що хтось із вас повівся добре. Тож ми цілком можемо почати заново.

Він глибоко вдихнув.

– Басте, дозволь мені відрекомендувати тебе Деванові Локісу, також відомому як Хроніст. Він, як визнають усі, чудовий оповідач, запам'ятовувач і записувач історій. А ще, якщо я раптом не з'їхав з глузду, успішний член Аркануму, щонайменше ре'лар, і один із, мабуть, сорока людей на світі, які знають ім'я заліза.

– Однак, – продовжив Квоут, – попри ці досягнення він, здається, не надто добре розуміється на житейських справах. Це показує те, що він украй нерозважливо здійснив майже безнадійний для себе напад на, як я здогадуюся, першого представника народу, якого йому пощастило побачити в житті.

Хроніст незворушно вистояв це представлення, дивлячись на Баста, як на змію.

– Хроністе, прошу вас познайомитися з Бастасом, сином Реммена, принцом Сутінків і Телвіт Мел. Найрозумнішим, себто єдиним учнем, якого я мав нещастя вчити. Чародієм, працівником шинку і, не в останню чергу, моїм другом.

За сто п'ятдесят років свого життя, якщо не згадувати про майже два роки під моєю особистою опікою, він примудрився не дізнатися кілька важливих речей. Ось перша з них: напад на члена Аркануму, якому вистачає майстерності зв'язати залізо, – це глупство.

– Він на мене напав! – із запалом промовив Баст.

Квоут холодно на нього поглянув.

– Я не казав, що це було без причини. Я сказав, що це було глупством.

– Я б переміг.

– Цілком можливо. Але ти постраждав би, а він би або постраждав, або загинув. Ти не забув, що я відрекомендував його як свого гостя?

Баст мовчав. Його обличчя залишилося агресивним.

– Отже, – заговорив Квоут із холодною веселістю. – Ви представлені один одному.

– Радий знайомству, – дуже холодно сказав Баст.

– Навзаєм, – відповів Хроніст.

– Ви просто не можете не бути друзями, – повів далі Квоут; у його голосі з'явилися загрозливі нотки. – А друзі так не вітаються.

Баст і Хроніст витріщились один на одного; жоден з них не ворухнувся.

Квоутів голос стих.

– Якщо ви не припините це глупство, можете негайно йти, обидва. Одному з вас залишиться маленький кавалок історії, а другий зможе пошукати собі нового вчителя. Я геть не терплю хіба що одного – примх свавільної гордині.

У стишеній напрузі Квоутового голосу було щось таке, що змусило їх відвести погляди один від одного. А коли вони повернулися до нього, за шинквасом уже наче стояла зовсім інша людина. Життерадісний шинкар зник, а на його місці стояв хтось похмурий і лютий.

«Він такий молодий, – зачудувався Хроніст. – Явно не старший за двадцять п'ять років. Чому я не помітив цього раніше? Він міг би зламати мене голіруч, наче хворостинку. Як так сталося, що я прийняв його за шинкаря, хай навіть і на мить?»

Тоді він побачив Квоутові очі. Їхня зелень потьмяніла настільки, що вони були майже чорними. «Ось кого я прийшов побачити, – мовчки подумав Хроніст, – ось той, хто був радником королів і ходив старими шляхами, керуючись лише власним розумом. Ось той, чие ім'я в Університеті стало і похвалою, і прокляттям».

Квоут пильно глянув спершу на Хроніста, а потім на Баста; обидва дивились йому у вічі не надто довго. Після ніякової паузи Баст простягнув руку. Хроніст трохи завагався, а тоді швидко потягнувся, неначе суху руку в багаття.

Нічого не сталося. Обидва, здавалося, були помірно здивовані.

– Неймовірно, чи не так? – ущипливо звернувся до них Квоут. – П'ять пальців, плоть, а під нею – кров. Так можна й повірити, що на іншому кінці цієї руки перебуває якась особистість.

Обличчя в обох набули винуватого виразу. Вони відпустили руки один одного.

Квоут налив у склянки рідини з зеленої пляшки. З цим простим жестом він змінився. Неначе поступово обернувся на самого себе, так, що від темноокого чоловіка, який секунду тому стояв за шинквасом, не лишилося майже нічого. Дивлячись на шинкаря, який сховав одну руку в шматку полотна, Хроніст із болем відчув, що щось втратив.

– Отже. – Квоут підсунув склянки до них. – Візьміть оце, сядьте за той стіл і поговоріть. Коли я повернуся, жоден із вас не має бути мертвим, а шинок не має горіти. Гаразд?

Баст знічено всміхнувся, а Хроніст підняв склянки та повернувся до столу. Баст пішов за ним і мало не сів, а тоді повернувся й узяв пляшку.

– Не перепийте, – попередив Квоут, зайшовши до підсобки. – Я не хочу, щоб ви прохихотіли до кінця моєї історії.

Парочка за столом, запинаючись, розпочала напружену розмову, тим часом як Квоут перейшов до кухні. Він вийшов кілька хвилин по тому, винісши сир і буханець темного хліба, холодну курку й ковбасу, масло й мед.

Вони пересіли за більший стіл, а Квоут тим часом виніс тарелі; він метушився як справжнісінький шинкар. Хроніст крадькома стежив за ним – йому ледве вірилося, що ця людина, яка мугикає собі під носа й ріже ковбасу, і той, хто стояв за шинквасом якихось кілька хвилин тому, темноокий і страхітливий, можуть бути однією й тією ж особою.

Поки Хроніст збирав свій папір і перо, Квоут із задумливим виразом обличчя дивився у вікно, оцінюючи висоту сонця над обрієм. Урешті-решт він повернувся до Баста.

– Скільки тобі вдалося підслухати?

– Більшу частину, Реші, – усміхнувся Баст. – У мене гарний слух.

– Це добре. У нас немає часу на повернення до вже сказаного. – Він глибоко вдихнув. – Тоді повернімося до історії. Готуйтеся, зараз буде сюжетний поворот. Падіння. Історія стане похмурішою. На обрії збираються хмари.

Розділ чотирнадцятий

Ім'я вітру

Для мандрівної трупи зима тягнеться повільно, але Абенті правильно нею скористався й нарешті заходився навчати мене симпатії всерйоз. Однак, як це часто буває, особливо в дітей, очікування виявилось незмірно захопливішим за реальність.

Було б неправильно сказати, що симпатія мене розчарувала. Але я, якщо чесно, таки був розчарований. Я не очікував, що магія буде такою.

Вона була корисною. Це було незаперечно. За допомогою симпатії Бен забезпечував освітлення для наших вистав. Симпатією можна було запалити вогонь без кресала чи підняти щось важке без громіздких канатів і блоків.

Але коли я побачив Бена вперше, він якимось робом прикликав вітер. Це була не проста симпатія. Це була магія, така, як у книжках казок. Цю таємницю я хотів розгадати найбільше.

Відлига вже давно минула, і трупа їхала лісами й полями західного Союзу. Я, як це зазвичай і бувало, їхав на передку Бенового фургона. Літо тільки лаштувалося заявити про себе знов, і все зеленіло й росло.

Десь із годину було тихо. Бен дрімав, неміцно тримаючи віжки однією рукою, аж тут фургон наскочив на камінь і грубо висмикнув нас обох із мрій.

Бен випрямився й звернувся до мене тоном, який я подумки називав «у мене є для тебе головоломка».

- Як би ти довів до кипіння казан із водою?

Роззирнувшись навкруги, я побачив край дороги велику брилу. Показав на неї.

- Цей камінь, певно, нагрівся, лежачи на сонці. Я прив'язав би його до води в казані, а теплом каменя довів би воду до кипіння.

- Зв'язок каменю з водою не надто дієвий, - закинув мені Бен. - На нагрівання води піде лише близько однієї п'ятнадцятої тепла.

- Це спрацювало б.

- Тут я погоджуся. Але це неохайно. Ти здатен на більше, Е'ліре.

Далі він нагримав на Альфу з Бетою; це свідчило про те, що він у справді гарному настрої. Вони ж сприйняли це, як завжди, спокійно, попри те, що він звинуватив їх у такому, до чого б, я певен, не вдався з власної волі жоден віслук, а тим паче Бета, яка відзначалася бездоганною мораллю.

Зупинившись посеред тиради, він спитав:

- Як би ти збив того птаха? - Він показав на яструба, що летів над пшеничним полем обіч дороги.

- Мабуть, ніяк. Він мені нічого не зробив.

- Гіпотетично.

- То я й кажу: гіпотетично я б цього не робив.

Бен захихотів.

- Гарно сказано, Е'ліре. Як саме ти б цього не робив? Будь ласка, детальніше.

- Я попросив би Терена його застрелити.

Він задумливо кивнув.

- Добре, добре. Однак це ваша особиста справа - твоя і птаха. Цей яструб, - він обурено змахнув рукою, - сказав дещо нечемне про твою матір.

- А. Тоді честь вимагає від мене особисто захистити її добре ім'я.

- Так, справді.

- Чи є в мене пір'іна?

- Ні.

- Хай Тейлу милує і... - помітивши його несхвальний погляд, я притримав при собі решту того, що збирався сказати. - Ти постійно все ускладнюєш.

– Це неприємна звичка, якої я навчився від одного учня, що був надто розумним для власного добра. – Він усміхнувся. – Що ти міг би зробити, навіть маючи пір'їну?

– Я прив'язав би її до птаха й намилив би лужним милом.

Бен наморщив безброве чоло.

– Яким зв'язуванням?

– Хімічним. Мабуть, другим каталітичним.

Задумлива пауза.

– Другим каталітичним... – Він почухав підборіддя. – Щоб розчинити жир, завдяки якому пір'я стає гладеньким?

Я кивнув.

Він глянув на птаха.

– Я ніколи про це не думав, – зізнався він зі своєю рідною негласною пошаною в голосі. Я сприйняв це як комплімент.

– Однак, – він знову глянув на мене, – пір'їни в тебе немає. Як ти його зіб'єш?

Я думав кілька хвилин, але нічого не зміг придумати. Я вирішив спробувати змінити тему уроку.

– Я просто, – невимушено промовив я, – прикликав би вітер і примусив би його збити птаха з неба.

Бен зміряв мене розважливим поглядом, який показав мені: він чудово розуміє, куди я хилю.

– А як би ти це зробив, Е'ліре?

Я відчув, що зараз, можливо, настав час нарешті розкрити для мене таємницю, яку він беріг усі зимові місяці. Водночас мене раптово осінило.

Я глибоко вдихнув і вимовив слова, потрібні для того, щоб прив'язати повітря в моїх легенях до повітря назовні. Твердо закріпив алар у голові, приклав до стиснених губ великий і вказівний пальці та подув між ними.

Мені в спину повіяв легкий вітерець, який скуйовдив мені волосся й напнув на мить брезент, яким був накритий фургон.

Можливо, це був звичайнісінький збіг, але я все ж відчув, як мое обличчя розтягується в триумфальній усмішці. Якусь мить я тільки шкірився, мов божевільний, на Бена, який спохмурнів від недовіри.

Тоді я відчув, як щось стиснуло мені груди, неначе я був глибоко під водою.

Я спробував вдихнути, але не зміг. Трохи спантеличений, я пробував знову й знову. Я неначе щойно впав на спину так, що мені вибило дух.

Раптом я усвідомив, що накоїв. Мое тіло вкрилося холодним потом, і я знавісніло схопився за Бенову сорочку, показуючи на свої груди, свою шию, свої розтулені уста.

Бен подивився на мене, і його вражене обличчя аж побіліло.

Я зрозумів, як довкола спокійно. Не ворушилася жодна травинка. Навіть звук фургона здавався притишеним, неначе він долинав десь іздалеку.

Усі мої думки заглушив панічний жах. Я задряпав собі горло, розірвав на собі сорочку. Серце в мене гупало так, що було чутно крізь дзвін у вухах. Я силкувався вдихнути повітря, а мої напружені груди пройняв різкий біль.

Рухаючись так швидко, як він іще не рухався на моїй пам'яті, Бен схопив мене за розідрану сорочку та зіскочив зі свого місця у фургоні. Приземлившись у траві обіч дороги, він жбурнув мене на землю з такою силою, що, якби в моїх легенях було хоч трохи повітря, воно б вилетіло з мене.

Я метався наосліп, а по моему обличчю текли сльози. Я знав, що скоро помру. Очі в мене запалали й почервоніли. Я шалено грібся в землі руками, які заціпили й були холодними як лід.

Я чув, як хтось кричить, але здавалося, що це десь дуже далеко. Бен став навколівши наді мною, але небо в нього за спиною тьмяніло. Він, здавалося, майже не зважав на мене, неначе прислухався до чогось нечутного мені.

Тоді він подивився на мене; з тієї миті я запам'ятав лише його очі – вони здавалися далекими й сповненими грізної сили, байдужої й холодної.

Він подивився на мене. Його уста заворушилися. Він покликав вітер.

Я затрусився, наче листочок у світлі блискавки. Пролунав грім, і все почорніло.

Далі я пам'ятаю, як Бен допоміг мені зіп'ятися на ноги. Я неясно усвідомлював, що інші фургони зупиняються, а на нас дивляться зацікавлені обличчя. Моя мати відійшла від нашого фургона, а Бен перехопив її на півдорозі, захихотів і сказав щось підбадьорливе. Слів я розібрати не міг, оскільки зосередився на глибокому диханні: вдих – видих.

Інші фургони посунули далі, і я мовчки пішов з Беном назад до його фургона. Він демонстративно заходився вовтузитися, перевіряючи шнури, які підтримували натяг брезенту. Я оговтався та взявся допомагати як міг, аж тут нас проминув останній фургон трупи.

Піднявши очі, я побачив лютий погляд Бена.

– Що ти собі думав? – прошипів він. – Ну? Що? Що ти собі думав?

Я ще ніколи не бачив його таким: усе його тіло обернулося на тугий вузол гніву. Він аж трусився від нього. Він заніс руку, щоб мене вдарити... а тоді зупинився. За мить рука безвільно опустилася.

Він методичними рухами перевіряв останню пару канатів і заліз назад у фургон. Не знаючи, що ще робити, я поліз за ним.

Бен смикнув за віжки, й Альфа з Бетою потягнули фургон уперед. Тепер ми були останніми у валці. Бен дивився просто вперед. Я обмацував розірваний перед сорочки. Запала напружена тиша.

Тепер я розумію: те, що я зробив, було відвертою дурістю. Прив'язавши своє дихання до повітря назовні, я позбавив себе можливості дихати. Моїм легеням не ставало сил пересунути стільки повітря. Для цього мої груди мали б бути як залізні міхи. Я досяг би такого ж успіху, спробувавши випити річку чи підняти гору.

Години зо дві ми їхали в ніяковому мовчанні. Коли сонце злегка торкнулося вершечків дерев, Бен нарешті глибоко вдихнув й оглушливо зітхнув. Передав віжки мені.

Глянувши на нього, я вперше усвідомив, наскільки він старий. Я завжди знав, що йому вже майже шістдесят, але я ще ніколи не бачив, щоб він виглядав на цей вік.

– Там я збрехав твоїй матері, Квоуте. Вона бачила, як закінчилося те, що сталося, і хвилювалася за тебе. – Говорячи, він не зводив очей із фургона попереду нашого. – Я сказав їй, що ми працюємо над дечим для вистави. Вона – хороша жінка. Вона заслуговує на дещо краще за брехню.

Далі ми їхали в нескінченних муках мовчання, але ще за кілька годин до заходу сонця я почув на віддалі голоси, які гукали:

– Сірокамінь!

Наш фургон трусонуло від переходу на траву, і Бен різко вийшов зі своїх роздумів.

Він роззирнувся довкола й побачив, що сонце досі в небі.

– Чому ми так рано зупиняємося? Дерево поперек дороги?

– Сірокамінь. – Я показав уперед, на кам'яну брилу, яка височіла над дахами фургонів попереду нас.

– Що?

– Час від часу ми натрапляємо на такий край дороги. – Я знову показав на сірокамінь, який виглядав над вершечками невеликих дерев на узбіччі. Як і більшість сірокаменів, він був грубо обтесаним прямокутником десь із дюжину футів заввишки. Порівняно з масивним каменем, фургони, що скупчувалися довкола нього, здавалися доволі крихкими. – Я чув, як їх

називали стоячими каменями, але бачив дуже багато таких, які не стояли, а тільки лежали на боці. Знайшовши один такий, ми не зупиняємося до кінця дня, хіба тільки тоді, коли страшенно поспішаємо.

Усвідомивши, що верзу казна-що, я зупинився.

– Я знав їх під іншою назвою. Путь-камені, – тихо промовив Бен. При цьому він здавався старим і втомленим. За мить він спитав: – Чому ви зупиняєтесь, знайшовши такий камінь?

– Ми просто завжди так робимо. Це перепочинок від дороги. – Я замислився на мить. – Гадаю, вони мають приносити удачу. – Я шкодував, що не можу сказати більш нічого, щоб підтримати розмову, бо він зацікавився, але мені більш нічого не спадало на думку.

– Гадаю, це можливо. – Бен відвів Альфу та Бету в місце з віддаленого боку каменя, на віддалі від більшості інших фургонів. – Повернися на вечерю або невдовзі після вечері. Нам треба поговорити. – Він повернувся, не глянувши на мене, і заходився розпрягати Альфу.

Я ще ніколи не бачив Бена в такому настрої. Побоюючись, що я зіпсував наші стосунки, я повернувся й побіг до батьківського фургона.

Я побачив, що моя мати сидить перед щойно розпаленим багаттям і неквапливо підкладає туди галузки. Батько сидів за нею й потирав їй шию та плечі. Почувши, як я біжу до них, вони обое підняли очі.

– Можна я сьогодні істиму з Беном?

Мати поглянула на батька, а тоді знову на мене.

– Не докучай йому, сонечко.

– Він мене запросив. Якщо я піду зараз, я зможу допомогти йому влаштуватися на ніч.

Вона знизала плечима, а батько знову почав їх терти. Вона всміхнулася мені.

– Добре, але не позбавляй його сну до світання. – Вона всміхнулася мені. – Поцілуй мене. – Мати витягнула руки, і я обняв і поцілував її.

Батько теж мене поцілував.

– Давай сюди свою сорочку. Так мені буде що робити, поки твоя мати дбатиме про вечерю. – Він здер з мене сорочку та обмацав рвані краї. – На ній купа дірок, більше, ніж має бути.

Я почав виправдовуватися, затинаячись, але він відмахнувся від цього.

– Знаю, знаю, це все було заради вищого блага. Постарайся бути обережнішим, бо інакше зашиватимеш її сам. У твоїй скрині є чиста. Заразом принеси мені, будь ласка, голку й нитку.

Я метнувся в задню частину фургона й натягнув на себе чисту сорочку. Порпаючись у пошуках голки з ниткою, я почув материн спів:

– Надвечір, коли сонцю час іти,
Я пильнуватиму тебе
З небес, бо, хоч і не вернувся ти,
Мое кохання не помре.

Мій батько відповів:

– Як світло навкруги згасає,
Домів нарешті я вертаю,
У вербах вітерець зітхає,
Молю, нехай тепло в хаті не зникає.

Коли я виліз із фургона, він цілував її, театральні нахиливши. Я поклав голку з ниткою біля своєї сорочки й зачекав. Поцілунок, здається, був добрий. Я спостерігав за ним оцінним поглядом, неясно усвідомлюючи, що колись, можливо, настане така мить, коли мені закортить поцілувати даму. Тоді ж мені хотілося впоратися з цим як слід.

За мить батько помітив мене й поставив матір на ноги.

– З вас півгріш за виставу, пане Підглядайку, – засміявся він. – Чому ти досі тут, хлопче? Ставлю той-таки півгріш на те, що тебе загальмувало якесь запитання.

– Чому ми зупиняємося біля сірокаменів?

– Така традиція, мій хлопчику, – пафосно сказав він, широко розкинувши руки. – І забобон. Утім, це – одне й те саме. Ми зупиняємося заради удачі, а ще – тому що неочікувані вихідні до вподоби всім.

Він ненадовго замовк.

– Колись я знав про них один віршик. Як же там було?..

Як тягни-камінь, навіть уві сні,
Стоячий камінь там, де битий шлях,
Жене у Фей, і йде за ним усяк.
Ляж-камінь – у яру чи на горі,
А сірокамінь нас веде до... чогось там на «рі».

Батько постояв мить чи дві, дивлячись кудись уперед і потягуючи нижню губу. Нарешті він хитнув головою.

– Ніяк не згадаю кінець того останнього рядка. Господи, страх як не люблю поезії. І як його запам'ятовувати слова, не покладені на музику? – Він вимовив ці слова про себе, самими губами, і його чоло зморщилося від зосередження.

– Що таке тягни-камінь? – запитав я.

- Це стара назва приваб-каменів, - пояснила мати. - Це шматки зоряного заліза, що притягують до себе все інше залізо. Я бачила один такий багато років тому в кабінеті див. - Вона поглянула на батька, який і досі мугикав собі під ніс. - Ми ж бачили приваб-камінь у Пелересіні, так?

- Гм-м-м... Що? - запитання висмикнуло його з мрій. - Так. У Пелересіні. - Він знову потягнув за губу та насупився. - Пам'ятай це, сину, навіть як забудеш усе інше. Поет - це музикант, який не вміє співати. Перш ніж торкнутися серця, слова мають дістатися розуму, а в деяких людей розум - це до прикrostі маленька мішень. Музика безпосередньо торкається їхніх сердець, хоч який маленький чи впертий розум у того, хто її слухає.

Мати дещо нежіночно пирхнула.

- Сноб. Ти просто старієш. - Вона театральнo зітхнула. - Справді, це ще трагічніше: другою людину полишає пам'ять.

Батько прибрав обурену позу, але мати проігнорувала його та сказала мені:

- До того ж єдина традиція, що затримує трупи біля сірокамeня - це лiнь. Цей віршик має бути таким:

«В усякую днину,
Коли я в дорозі,
Шукаю причину,
Лежачу чи сіру,
Спочити по змозі».

Батько зайшов їй за спину, похмурo виблискуючи очима.

- Я? Старію? - Він стишено заговорив, знову почавши терти їй плечі. - Жінко, я збираюся показати тобі, що ти помиляєшся.

Вона сухо всміхнулася.

- А я, шановний, збираюся дозволити це вам.

Я вирішив їх залишити - хай собі сперечаються - і дременував до Бенового фургона, аж раптом почув, як батько гукає в мене за спиною:

- Гами завтра після обіду? І другий акт «Тінбертіна»?

- Гаразд. - Я побіг підтюпцем.

Коли я повернувся до Бенового фургона, він уже розпріг Альфу з Бетою та чистив їх. Я заходився ладнати багаття, викладаючи довкола сухого листя піраміду з чимраз більших сучків і гілля. Закінчивши, я повернувся до того місця, де сидів Бен.

Знову мовчання. Коли він заговорив, я чудово відчув, як він добирає слова.

- Як багато тобі відомо про нову пісню твого батька?

- Ту, що про Ланре? - спитав я. - Небагато. Ти ж знаєш, що він за людина. Її ніхто не почує, поки вона не буде готова. Навіть я.

- Я не про саму пісню, - відповів Бен. - Я про історію в її основі. Історію Ланре.

Я згадав десятки історій, які мій батько, як я чув, зібрав за останній рік, намагаючись знайти спільні мотиви.

- Ланре був князем, - заговорив я. - Чи королем. Кимось важливим. Він хотів бути могутнішим за всіх на світі. Він продав душу за владу, але потім щось пішло не так, а опісля він, здається, чи то з'їхав з глузду, чи то втратив здатність спати, чи то... - побачивши, як Бен хитає головою, я зупинився.

- Він не продавав душі, - заперечив Бен. - Це просто нісенітниця. - Він тяжко зітхнув і неначе здувся від цього зітхання. - Тут я дію зовсім не так, як треба. Забудьмо про пісню твого батька. Поговоримо про неї після того, як він її завершить. Знання історії Ланре могло б забезпечити тобі певний контекст.

Бен глибоко вдихнув і спробував ще раз.

- Уявімо собі, що з тобою - необачний шестирічний хлопчик. Якої шкоди він може наробити?

Я помовчав, не знаючи напевне, якої відповіді він хоче. Мабуть, найкраще буде відповісти прямо.

- Не надто великої.

- Уявімо собі, що йому двадцять, а він і досі необачний. Наскільки він небезпечний?

Я вирішив триматися очевидних відповідей.

- Усе одно не надто небезпечний, але значно небезпечніший, ніж раніше.

- А якщо дати йому меч?

До мене почало доходити, і я заплющив очі.

- Небезпечніший, значно небезпечніший. Я розумію, Бене. Справді розумію. Сила - це нормально, а дурість зазвичай нешкідлива. Поеднання сили з дурістю небезпечне.

- Я взагалі не говорив про дурість, - виправив мене Бен. - Ти розумний. Ми обидва це знаємо. Але ти буваєш необачним. Немає майже нічого страшнішого за розумну необачну людину. Що ще гірше, я навчав тебе чогось небезпечного.

Бен поглянув на багаття, яке я виклав, тоді підняв листочок, пробурмотів кілька слів і подивився, як посеред гілочок і хмизу спалахнув невеличкий вогник. Тоді повернувся до мене.

– Ти міг би вбитися, займаючись чимось настільки ж простим. – Він кволо всміхнувся. – Або шукаючи ім'я вітру.

Він почав вимовляти щось інше, а тоді зупинився й потер обличчя руками. Тяжко зітхнув і неначе здувся. Коли він прибрав руки, його обличчя було стомленим.

– Нагадай-но: скільки тобі років?

– Наступного місяця буде дванадцять.

Він хитнув головою.

– Це так легко забувається. Ти поводишся не на свій вік. – Він потицяв у багаття хворостою. – Коли я вступив до Університету, мені було вісімнадцять, – розповів він. – Коли я знав стільки, скільки ти зараз, мені вже минуло двадцять. – Він витріщився на багаття. – Вибач, Квоуте. Мені сьогодні треба побути на самоті. Треба подумати.

Я мовчки кивнув. Пішов до його фургона, узяв триногу й казан, води та чаю. Приніс їх і тихенько поставив неподалік від Бена. Коли я відвернувся, він іще вдивлявся у вогонь.

Знаючи, що батьки не чекатимуть на мене ще доволі довго, я попрямував до лісу. Мені самому треба було подумати. Я мусив зробити для Бена бодай це. Було шкода, що я не міг зробити більше.

Бен повернувся до своєї звичної життєрадісності аж за виток. Але навіть тоді наші стосунки вже не були такими, як раніше. Наша дружба лишалася міцною, але між нами щось стояло, і я здогадувався, що він свідомо тримається на віддалі.

Уроки практично застрягли. Він припинив навчати мене алхімії, за яку я нещодавно взявся, натомість обмеживши мене хімією. Навчати мене сигалдрії він узагалі відмовився, а на додачу до всього цього почав навчати мене симпатії лише потроху, у дозах, які вважав для мене безпечними.

Ці затримки були мені глибоко неприємні, але я зберігав спокій, бо вірив: якщо я продемонструю відповідальність і обережність навіть у дрібницях, він врешті-решт розслабиться, і все стане як зазвичай. Ми були рідні один одному, і я знав, що будь-які проблеми в наших стосунках рано чи пізно владнаються. Мені потрібен лише час.

Я й гадки не мав, що наш час швидко збігав.

Розділ п'ятнадцятий

Розваги та прощання

Те містечко називалося Геллофелл. Ми зупинилися на кілька днів, оскільки там був добрий стельмах, а майже всі наші фуртони потребували якогось обслуговування чи ремонту. Поки ми чекали, Бен одержав пропозицію, від якої не міг відмовитися.

Вона була вдовою, доволі заможною, доволі молодою, а моїм недосвідченим очам здавалася доволі привабливою. За офіційною версією вона потребувала вчителя для свого маленького сина. Однак усякий, хто бачив, як вони ходять разом, здогадувався, яку правду приховує ця версія.

Вона була дружиною броваря, але бровар потонув за два роки до цього. Вона як могла старалася керувати броварнею, але насправді не мала знань, потрібних для того, щоб добре це робити...

Як ви бачите, я вважаю, що вигадати кращу пастку на Бена було б неможливо.

Плани змінилися, і трупа залишилась у Геллофеллі ще на кілька днів. Мій дванадцятий день народження перенесли на день урочистого прощання з Беном.

Щоб дійсно зрозуміти, як це було, потрібно усвідомити, що на світі немає нічого величнішого за артистів у трупі, що хизуються одне перед одним. Добрі артисти стараються, щоб кожна вистава здавалась особливою, але не треба забувати, що ту виставу, яку вони показують для вас, вони вже сотні разів показали іншим глядачам. Навіть найпрацьовитіші трупи вряди-годи виступають мляво, особливо тоді, коли знають, що їм за це нічого не буде.

Маленькі містечка, сільські шинки – там не вміють відрізнати добрі розваги від поганих. Зате вміють ваші товариші за сценою.

Тоді подумайте: як розважити людей, які вже тисячу разів бачили ваш номер? Згадуйте колишні трюки. Випробовуйте нові. Сподівайтесь на найкраще. А великі провали, звісно, розважають так само, як і блискучі успіхи.

Той вечір запам'ятався мені прекрасною мішаниною теплих почуттів з гірким присмаком. Скрипки, лютні, барабани, усі грали, танцювали й співали як хотіли. Насмілюся сказати, що в нас було не гірше, ніж на будь-якому гулянні фей, яке можна собі уявити.

Мені дісталися подарунки. Тріп подарував мені ножа зі шкіряним чохлам для носіння на поясі, заявивши, що всім хлопчикам потрібен якийсь предмет, яким можна собі нашкодити. Шанді подарувала мені гарний плащ, який зшила сама, всіяний кишеньками для хлопчачих скарбів. Батьки подарували мені прекрасну лютню з гладенького темного дерева. Звісно, я мусив зіграти якусь пісню, а Бен заспівав зі мною. На струнах незнайомого інструмента в мене трохи ковзали пальці, а Бен раз чи два збився з нот, але вийшло незле.

Бен відкрив невеличке барильце меду, яке беріг «якраз на такий випадок». Пам'ятаю, що його смак, солодкий, гіркий і похмурий, відповідав моїм почуттям.

Кілька людей разом попрацювали над створенням «Балади про Бена, незрівнянного броваря». Мій батько зачитав її з такою серйозністю, наче це був модеганський королівський родовід, акомпануючи собі на напіварфі. Усі сміялися до колько, а Бен – удвічі сильніше за всіх інших.

Якось тієї ночі мати підхопила мене й закружляла у величезному колі танцю. Вона мелодійно сміялася – наче то вітер доносив якусь музику. Вона кружляла, а її волосся та спідниця крутилися довкола мене. Пахла вона втішно, так, як пахнуть тільки матері. Цей запах, а також те, що вона швидко поцілувала мене, сміючись, утамувало тупий біль від прощання з Беном більшою мірою, ніж усі розваги разом узяті.

Шанді запропонувала виконати особливий танок для Бена, але тільки за умови, що він для цього прийде до її намету. До цього я ще ніколи не бачив, щоб Бен шарівся, але зашарівся він гарно. Він завагався, а коли відмовився, було очевидно: йому чи не легше було б вирвати з себе душу. Шанді запротестувала й гарненько набурмосилася, сказавши, що довго його репетирувала. Нарешті вона затягнула його в намет; коли вони зникли, уся трупа підбадьорливо загукала.

Тріп і Терен поставили вдаваний двобій на мечах, який рівною мірою складався з приголомшливого фехтування, драматичного монологу (виголошеного Тереном) і буфонади, до якої Тріп, як я не сумніваюся, додумався експромтом. Двобій пройшов увесь табір. Під час двобою Тріп примудрився зламати собі меч, сховатися під сукнею однієї жіночки, пофехтувати ковбасою та показати таку фантастичну акробатику, що серйозних ушкоджень він уникнув лише дивом. Утім, у нього таки порвалися ззаду штани.

Дакс підпалив себе, намагаючись показати видовищний трюк із диханням вогнем, і його довелося гасити. Відбувся він дешево: у нього була трохи обпалена борода й дещо постраждала гордість. Він швидко відновився завдяки лагідній турботі Бена, кухлю меду та нагадуванню про те, що не всім на роду написано мати брови.

Мої батьки заспівали «Пісню про сера Сав'ена Траліярда». «Сера Сав'ена», як і більшість чудових пісень, написав Ілліен, і цю пісню зазвичай вважали його вершинним твором.

Це прекрасна пісня, а те, що я чув її до цього в батьковому виконанні всього кілька разів, робило її ще прекраснішою. Вона збіса складна, а з усієї трупи віддати їй належне, мабуть, міг тільки мій батько. Хоч він особливо цього не показував, я знав: навіть йому з нею важко. Моя мати тихим мелодійним голосом проспівала контр-гармонію. Коли вони зупинилися, щоб перепочити, здавалося, ніби навіть вогонь пригас. Я відчув, як на серці в мене полегшало, а тоді стало тяжко. Я рівною мірою ридав через розкіш двох голосів, які так досконало переплелися, і через трагізм пісні.

Так, наприкінці пісні я плакав. Плакав тоді й плакав відтоді шоразу. Мені на очі навертаються сльози, навіть якщо цю історію просто зачитують уголос. Як на мене, усякий, кого вона не зворушує, всередині не зовсім людина.

Після того як вони закінчили, на мить запала тиша, в якій усі витирали собі очі та сякалися. Потім, коли минув належний для відновлення час, хтось гукнув:

– Ланре! Ланре!

Крик підхопило ще кілька людей.

– Так, Ланре!

Батько сухо всміхнувся й хитнув головою. Він ніколи не виконував пісню частково, поки вона не була готова.

– Ну ж бо, Арле! – гукнула Шанді. – Вона вже давненько готується на твоїй творчій кухні. Принеси вже звідти дещицю.

Він знову захитав головою, досі усміхнений.

– Вона ще не готова. – Він нагнувся та обережно вклав лютню у футляр.

– Скуштуймо її, Арлідене, – це вже заговорив Терен.

– Так, заради Бена. Несправедливо, що він має так довго слухати, як ти щось про неї мимриш, і не почути...

– ...думаю: що ж ти там робиш із дружиною у своєму фургоні, як не...

– Заспівай!

– Ланре!

Тріп хутко згуртував усю труп, перетворивши її на величезний натовп, який скандував і ревів; батько витримав майже хвилину, а тоді нахилився та взяв лютню з футляра. Усі радо загукали.

Щойно він сів назад, юрба припинила. Він настроїв одну чи дві струни, хоч і щойно поклав інструмент на місце. Розім'яв пальці та взяв кілька тихих нот на пробу, а тоді перейшов до пісні з такою обережністю, що я зрозумів, що слухаю її, ще навіть не усвідомивши, що вона почалася. Тоді під музику, яка здійснювалась та опускалась, залунав голос мого батька.

– Послухайте, бо проспівую я
Вам оповідку зі старих часів
Про чоловіка, що в часи ті жив.
Був Ланре гордий, сильний, як весна,
Мечем із легкістю він завжди бив.
Ось яким був кінець його борінь –
Упав він, як його накрила тінь.
Надміру батьківщину він любив
І жінку Ліру, за чиїм бажанням,
Із того світу, кажуть, він прийшов
І враз згадав її, свою любов.

Батько вдихнув і зупинився, не закриваючи рота – так, наче він був готовий продовжити. Тоді його обличчям розпливлася широка капосна посмішка, він нахилився та сховав лютню. Здійнявся галас, багато хто почав виражати незадоволення, проте всі знали, що почути навіть стільки – вже удача. Хтось інший заграв пісню до танців, і протести поступово вщухли.

Мої батьки танцювали разом; мати поклала голову батькові на груди. Обое заплющили очі. Вони здавались абсолютно задоволеними. Якщо ви зможете знайти таку людину, яку можна обняти, заплющивши очі на весь світ разом з нею, то вам пощастило. Навіть якщо так триватиме лише хвилину або день. Навіть тепер, коли минуло стільки років, думаючи про кохання, я уявляю собі, як вони злегка погойдуються під музику.

Опісля з матір'ю потанцював Бен; його рухи були впевненими й величними. Мене вразило, який гарний вигляд вони мали разом. Бен, старий, сивий, підтоптаний, зі зморшкуватим обличчям і наполовину спаленими бровами. Моя мати, струнка, свіжа та яскрава, з блідою гладенькою шкірою у світлі вогню. Вони доповнювали одне одного завдяки контрасту. Від усвідомлення того, що я, можливо, більш ніколи не побачу їх разом, мені було боляче.

На той час небо на сході вже почало світлішати. Усі зібралися для остаточного прощання.

Не пам'ятаю, що я сказав йому, перш ніж ми пішли. Я знаю, що здавалося, ніби цього до болю мало, але я знав, що він усе розуміє. Він змусив мене пообіцяти не лізти ні в яку шкоду, граючись із тим, чого він мене навчив.

Він трохи зігнувся та обняв мене, а тоді скуйовдив мені волосся. Я навіть не заперечував. Ніби на знак помсти я спробував пригладити йому брови (мені завжди хотілося спробувати це зробити).

Бенове здивоване обличчя було просто чарівне. Він ще раз загриб мене в обійми. А тоді пішов геть.

Мої батьки пообіцяли повести трупу в бік містечка, коли ми знову опинимось в цій місцині. Усі артисти сказали, що їх і вести особливо не доведеться. Але я, попри свою юність, знав правду. Нагоди побачити його знову мені доведеться чекати ще дуже довго. Роками.

Я не пам'ятаю, як ми поїхали того ранку, але пам'ятаю, як намагався заснути й почувався зовсім самотнім – моїм єдиним супутником був тупий гірко-солодкий біль.

Прокинувшись згодом, по обіді, я побачив, що біля мене лежить пакунок. Він був загорнутий у мішковину та перев'язаний шпагатом, а вгорі до нього був прикріплений яскравий папірець з моїм іменем, який майорів на вітрі маленьким прапорцем.

Розгорнувши його, я побачив палітурку знайомої книжки. Це була «Риторика і логіка», книжка, за якою Бен навчав мене аргументації. Це була єдина книжка в його маленькій, на десяток книжок, бібліотеці, яку я не прочитав від початку до кінця. Я її ненавидів.

Я розгорнув її й помітив на форзаці якийсь напис. Ось що там було написано:

Квоуте!

Добре захищайся в Університеті. Зроби так, щоб я тобою пишався.

Пам'ятай батькову пісню. Стережися примх.

Твій друг
Абенті

Ми з Беном ніколи не обговорювали мое навчання в Університеті. Звісно, я мріяв коли-небудь туди вступити. Але розповісти про ці мрії своїм батькам я побоювався. Для того, щоб навчатися в Університеті, потрібно було залишити батьків, труп, усіх і все, кого та що я коли-небудь знав.

Буду відвертим: ця думка мене жахала. Як це – осісти в одному місці, не всього на вечір чи на виток, а на кілька місяців? На кілька років? Більше не виступати? Не виконувати кульбیتів разом із Тріпом і не грати вередливого шляхетського сінка в «Трьох грошах за бажання»? Забути про фургони? Не мати з ким заспівати?

Я жодного разу не говорив про це вголос, але Бен, певно, здогадувався. Я перечитав його дедикацію, трохи поплакав і пообіцяв йому, що постараюся з усіх сил.

Розділ шістнадцятий

Надія

Наступні кілька місяців мої батьки докладали всіх зусиль, аби заповнити порожнечу, що залишилася від Бена, залучаючи інших артистів для того, щоб заповнити мій час чимось корисним і щоб я не киснув.

Розумієте, у трупі вік майже ні на що не впливав. Якщо людині вистачало сил на сідлання коней, то вона сідлала коней. Хто мав достатньо спритні руки, той жонглював. Хто був гладенько поголений і влізав у сукню, той грав леді Рейтіель у «Свинопасі й соловейку». Отак просто все загалом було.

Отже, Тріп навчив мене блазнювання й акробатики. Шанді показала мені придворні танці півдесятка країн. Терен виміряв мене руків'ям меча й вирішив, що я достатньо виріс, щоб узятися за основи фехтування. Не в достатньому обсязі, щоб битися насправжнє, підкреслив він. Але в достатньому, щоб добре зображати це на сцені.

О цій порі року дороги були добрі, тож ми їхали Союзом на північ, шукаючи містечок, в яких ще не виступали, в чудовому темпі – долаючи по п'ятнадцять-двадцять миль на день. Тепер, коли Бена вже не було, я частіше їздив з батьком, і він почав офіційно готувати мене до сцени.

Звісно, я вже знав чимало. Але те, чого я на той час навчився, було безладною мішаниною. Батько ж крок за кроком показував мені справжню механіку акторського ремесла. Як, трохи змінивши акцент або позу, видатися грубим, хитрим або дурним.

А мати почала вчити мене поводитись у пристойному товаристві. Я знав дешицю завдяки нашим нечастим гостинам у барона Грейфоллов і гадав, що вже достатньо вихований, щоб не мати потреби запам'ятовувати форми звертання, правила поведження за столом і розлогу, заплутану ієрархію знаті. Врешті-решт я так і сказав матері.

– Кого цікавить, чи вищий модеганський віконт за вінтського спара-тана? – обурився я. – І кого цікавить, чи треба до одного звертатися «ваша світлосте», а до іншого – «мій пане»?

– Їх цікавить, – твердо відповіла мати. – Виступаючи для них, ти маєш поводитися з гідністю й уміти не лізти ліктями в суп.

– Батька не обходить, якою виделкою користуватись і хто кого вищий, – пробурчав я.

Мати насупилася, примруживши очі.

– Хто за кого вищий, – з неохотою виправився я.

– Твій батько знає більше, ніж показує, – сказала мати. – А якщо він чогось не знає, то це сходить йому з рук завдяки чималій харизмі. Отак він і тримається на плаву. – Вона взяла мене за підборіддя й повернула мое обличчя до свого. Очі в неї були зелені, з золотистими обідками довкола зіниць. – Ти хочеш просто триматися на плаву? Чи хочеш, щоб я тобою пишалася?

Відповідь була тільки одна. Варто мені було лише як слід взятися за вивчення цього, як це стало просто ще одним різновидом акторської майстерності. Черговим сценарієм. Мати складала віршики, щоб допомогти мені запам'ятати найбезглуздіші компоненти етикету. А ще ми разом написали досить непристойну пісеньку під назвою «Понтифік завжди нижчий за королеву». Ми сміялися над нею щонайменше місяць, і мати суворо заборонила мені співати її перед батьком, щоб він, бува, не зіграв її якось перед тими, хто не мав її почути, і не довів нас усіх до серйозної біди.

– Дерево! – пронісся стиснений крик валкою. – Триваговий дуб!

Мій батько зупинився посеред монологу, який декламував мені, і роздратовано зітхнув.

– Тоді ми сьогодні далі не проїдемо, – буркнув він, звівши очі до неба.

- Ми зупиняємося? - гукнула моя мати зсередини фургона.

- Знову дерево поперек дороги, - пояснив я.

- На Бога, - промовив батько, вивівши фургон на порожнє місце край дороги.

- Це королівська дорога чи як?! Можна подумати, ніби нею, крім нас, більш ніхто не їздить. Скільки часу минуло від тієї бурі? Два витки?

- Менше, - сказав я. - Шістнадцять днів.

- А дорогу їй досі перегороджують дерева! Я думаю, чи не надіслати консульству рахунок за всі дерева, які нам довелося порубати їй відтягнути з дороги. Тепер ми відстанемо від графіка ще на три години. - Фургон зупинився, і батько зіскочив на землю.

- Як на мене, це непогано, - заявила мати, обійшовши фургон ззаду. - Хоч якась надія на дещо гаряче, - вона багатозначно поглянула на батька, - на вечерю. Аж зло бере, як задовольняєшся абичим наприкінці дня. Тіло бажає більшого.

Батьків настрій, здається, серйозно поліпшився.

- А їй справді, - промовив він.

- Сонечко, - звернулася до мене мати. - Не можеш знайти мені трохи шавлії?

- Я не знаю, чи росте вона тут, - сказав я з належною невпевненістю в голосі.

- Можна їй подивитися, - розсудливо зауважила вона. Поглянула краєчком ока на батька. - Якщо зможеш знайти достатньо, принеси цілий оберемок. Засушимо її про запас.

Зазвичай те, вдавалося мені знайти те, чого я шукав, чи ні, не мало великого значення.

Увечері я часто відходив від трупи. Зазвичай я мусив виконувати якесь доручення, поки мої батьки готувалися до вечері. Але це було лише приводом для нас відпочити одне від одного. У дорозі з особистим простором стужно, а їм він був потрібен не менше, ніж мені. Тож вони не дратувалися, якщо я цілу годину збирав оберемок хмизу. А якщо, коли я повертався, виявлялося, що вони ще не бралися за вечерю, то це було тільки справедливо, чи не так?

Сподіваюся, що ті останні кілька годин вони провели добре. Сподіваюся, що вони не згаяли їх на всілякі дурниці - на розпалювання вечірнього багаття та різання овочів на вечерю. Сподіваюся, вони поспівали разом, як це дуже часто бувало. Сподіваюся, вони пішли до нашого фургона і побували в обіймах одне одного. Сподіваюся, вони опісля полежали поруч і тихенько поговорили про які-небудь дрібнички. Сподіваюся, вони були разом, зайняті любов'ю одне до одного, поки не настав кінець.

Надія невелика, та їй насправді безглузда. Вони ж усе одно мертві, як не крути.

Однак я сподіваюся.

Пропустімо час, який я провів сам у лісах того вечора, граючи в такі ігри, які діти вигадують задля власної розваги. Останні безтурботні години мого життя. Останні миттєвості мого дитинства.

Пропустімо мое повернення до табору тоді, коли сонце тільки почало сідати. Видиво, що являли собою тіла, розкидані довкола, наче поламані ляльки. Запах крові та горілого волосся. Те, як я безцільно валандався туди-сюди, надто розгублений для повноцінної паніки, отетерілий від потрясіння й жаху.

Власне, я пропустив би весь той вечір. Я зовсім не став би обтяжувати вас ним, якби одна його часточка не була необхідною для історії. Вона вкрай необхідна. Це петля, на якій історія повертається, наче двері, коли їх відчиняють. У певному розумінні історія починається саме тут.

Тож покінчімо з цим.

У нерухомому вечірньому повітрі зависли окремі латки диму. Було тихо, неначе вся трупа до чогось прислухалася. Неначе вся трупа затримала дихання. Лінивий вітерець поворушив листя на деревах і повіяв на мене латкою диму, схожою на низьку хмаринку. Я вийшов з лісу та пройшов крізь дим, попрямувавши до табору.

Я вийшов з димової хмари та потер очі, які від цього стало менше пощипувати. Роззирнувшись довкола, я побачив, що намет Тріпа лежить, наполовину розвалившись, у його багатті та тліє. Оброблене полотно уривчасто горіло, а ідкий сірий дим у тихому вечірньому повітрі низько повиснув над землею.

Я побачив, що труп Терена лежить біля його фургона, а в руці в нього – зламаний меч. Його звична зелено-сіра одіж була мокрою та червоною від крові. Одна нога в нього була неприродно зігнута, а з-під шкіри визирала розколота кістка – дуже-дуже біла.

Я стояв і не міг відвести погляд від Терена, від сірої сорочки, від червоної крові, від білої кістки. Я витріщився так, наче це була схема в книжці, яку я намагався зрозуміти. У мене застигло все тіло. Думки неначе пробивалися до мене.

Якась маленька розважлива частинка мого «я» усвідомила, що я глибоко вражений. Вона нагадувала мені про це знов і знов. Мені ледь вистачило всього, чого навчив мене Бен, щоб перестати про неї думати. Я не хотів думати про побачене. Я не хотів знати, що тут сталося. Я не хотів знати, що це означає.

Не знаю, скільки часу минуло, але зрештою в мене просто перед очима протягнулася цівка диму. Я, ошелешений, сів біля найближчого багаття. Воно

належало Шанді, і над ним висів, киплячи, невеличкий казанок, в якому варилося картопля; посеред цього хаосу він здавався дивовижно знайомим.

Я зосередився на казані. Хоч щось нормальне. Потіцяв паличкою в його вміст і побачив, що картопля вже зварилася. Нормально. Я зняв казан з вогню та поставив його на землю поруч із трупом Шанді. Одяг висів на ній клаптями. Я спробував прибрати волосся з її обличчя, і моя рука стала липкою від крові. У її скляних порожніх очах відбивалося світло від багаття.

Я стояв і безцільно дивився навсібіч. Тепер Тріпів намет уже був повністю охоплений полум'ям, а фургон Шанді одним колесом стояв у Маріонівій ватрі. Усе полум'я мало синюватий відтінок, через що пейзаж видавався фантастичним, наче уві сні.

Я почув голоси. Зазирнувши за ріг фургона Шанді, я побачив кількох незнайомих чоловіків і жінок, які сиділи довкола багаття. Багаття моїх батьків. Мені запаморочилося в голові, і я потягнувся до колеса фургона, щоб не впасти. Коли я схопився за нього, залізні смуги, що надавали колесу міцності, покритишилися від мого дотику, відпадаючи жорсткими шматками брунатної іржі. Коли я прибрав руку, колесо зарипіло й почало тріскатися. Я відступив, а воно тим часом не витримало, і фургон розколовся так, неначе дерево, з якого він був зроблений, було гнилим, як старий пеня.

Тепер мені було чудово видно багаття. Один із чоловіків перекинувся назад і підвівся з оголеним мечем. Дивлячись, як він рухається, я згадав, як ртуть викочується з банки на стільницю – невимушено та м'яко. Обличчя в нього було напружене, а тіло, навпаки, розслаблене, ніби він щойно підвівся й потягнувся.

Меч у нього був світлий і вишуканий. Рухаючись, він розсікав повітря з різким звуком. Я мимоволі згадав тишу, яка западає в найхолодніші дні зими, коли дихати боляче і все завмирає.

Він стояв за два десятки футів від мене, але мені чудово було його видно в дедалі тьмянішому світлі призахідного сонця. Я пам'ятаю його не менш чітко, ніж рідну матір, а часом навіть краще. Обличчя в нього було вузьке й гостре, відзначалося бездоганною порцеляною красою. Волосся сягало його пліч та обрамляло лице вільними кучерями кольору інію. Він був блідий, як зима. Усе в ньому було холодним, гострим і білим.

Окрім очей. Вони були чорні, як у козла, але без райдужних оболонок. Його очі були схожими на його меч, і ні вони, ні меч не відбивали світла призахідного сонця.

Побачивши мене, він розслабився. Опустив кінець меча й усміхнувся, показавши бездоганні зуби кольору слонової кістки. Це було обличчя нічного кошмару. Я відчув, як крізь розгубленість, в яку я загорнувся, наче в товсту ковдру для захисту, проникло гостре відчуття. Щось глибоко занурило обидві руки мені в груди і вчепилося. Можливо, тоді я вперше в житті посправжньому злякався.

Біля багаття захихотів лисий чолов'яга з сивою бородою.

– Здається, ми впустили кроленятко. Обережно, Попеле, у нього можуть бути гострі зубки.

Чоловік, який звався Попелом, повернув меч у піхви зі звуком, з яким тріскається дерево під вагою зимового льоду. Тримаячись на відстані, він став на коліна. Мені знову згадалось, як рухається ртуть. Тепер, коли він дивився мені просто у вічі, у його матово-чорних очах з'явилася тривога.

– Як тебе звати, хлопче?

Я стояв і нічого не казав. Застиг, як наполохана олениця.

Попіл зітхнув і на мить опустив погляд на землю. Коли він поглянув на мене знову, я побачив, як на мене порожніми очима пильно дивиться жаль.

– Юначе, – промовив він, – де ваші батьки? – Якусь мить він дивився мені у вічі, а тоді озирнувся за плече на багаття, коло якого сиділи інші.

– Хтось знає, де його батьки?

Дехто з них усміхнувся, жорстоко й холодно, ніби втішившись особливо добрим жартом. Один чи двоє розсміялися вголос. Попіл знову повернувся до мене, і жаль спав із його обличчя, наче тріснута маска, залишивши по собі тільки кошмарну усмішку.

– Це багаття твоїх батьків? – запитав він із жахливою насолодою в голосі.

Я отетеріло кивнув.

Його усмішка поволі стухла. Він незворушно зазирнув углиб мене. Голос у нього був тихий, холодний і різкий.

– Чиїсь батьки, – промовив він, – співали дуже поганих пісень.

– Попеле, – долинув спокійний голос від багаття.

Він роздратовано примружив чорні очі.

– Що? – прошипів він.

– Ти ось-ось спровокуєш мое невдоволення. Цей не зробив нічого. Накрий його м'якою, безболісною ковдрою сну. – На останньому слові спокійний голос трохи здригнувся, неначе його важко було вимовити.

Цей голос належав чоловікові, який сидів осторонь від решти, оповитий тінню, край багаття. Хоча небо ще осявав захід сонця й між багаттям і місцем, де сидів він, не було нічого, тінь зібралася довкола нього густою олією. Вогонь тріщав і танцював, жвавий і теплий, трохи синюватий, але жоден спалах його світла не наближався до цього чоловіка. Біля його голови тінь була густішою. Мені було трохи видно глибокий каптур, як у деяких священнослужителів, але під ним тіні були настільки густими, що вдивлялись у них було все одно що зазирати до криниці опівночі.

Попіл глянув на затіненого, а тоді відвернувся.

- А ти, можна сказати, спостерігач, Галіаксе, - огризнувся він.

- А ти, здається, забуваєш нашу мету, - сказав темний; його спокійний голос набув різкості. - Чи твоя мета просто не збігається з моєю? - Останні слова він вимовив обережно, неначе вони були особливо значущими.

Нахабство Попела негайно зникло, як вилита з відра вода.

- Ні, - заперечив він, знову повернувшись до вогню. - Ні, звісно, що ні.

- Це добре. Мені дуже не хочеться думати, що наше тривале знайомство добігло кінця.

- Мені теж.

- Нагадай-но мені ще раз, який характер мають наші стосунки, Попеле, - мовив затінений; у його терплячому голосі пролунала відчутна нотка гніву.

- Я... я служу вам... - Попіл зробив заспокійливий жест.

- Ти - знаряддя в моїй руці, - лагідно урвав його затінений. - Не більше.

На Попеловому обличчі відобразилося щось схоже на непокору. Він замовк.

- Я не...

М'який голос став твердим, наче прут з рамстонської сталі.

- Ферула.

Попелова ртутна грація зникла. Він заточився, його тіло раптово задерев'яніло від болю.

- Ти - знаряддя в моїй руці, - повторив спокійний голос. - Скажи це.

Попіл на мить гнівно зціпив зуби, а тоді його зсудомило, і він закричав, швидше як поранена тварина, ніж як людина.

- Я - знаряддя у вашій руці, - видихнув він.

- Пане Галіаксе.

- Я - знаряддя у вашій руці, пане Галіаксе, - виправився Попіл і повалився, тремтячи, на коліна.

- Хто знає твоє ім'я зсередини, Попеле? - Ці слова він вимовляв із неспішною терплячістю, наче шкільний учитель, який читає забутий школярем урок.

Попіл обхопив себе за стан тремтливими руками і скоцюбився, заплющивши очі.

- Ви, пане Галіаксе.

– Хто оберігає тебе від амірів? Співців? Сітів? Від усіх на світі, хто готовий тобі нашкодити? – Галіакс питав зі спокійною гречністю, неначе йому й справді було цікаво, якою може бути відповідь.

– Ви, пане Галіаксе, – Попелів голос був тихим, змученим і зболеним.

– А чиїм цілям ти служиш?

– Вашим цілям, пане Галіаксе. – Ці слова він видушив із себе. – Вашим. І більше нічим, – напруга в повітрі зникла, і Попелове тіло раптом обм’якло. Він повалився вперед, на руки, і з його обличчя на землю дощем закрапав піт. Біле волосся мляво повисло довкола його обличчя. – Дякую, пане, – задихаючись, широко промовив він. – Я більше не забуду.

– Забудеш. Тобі надто милі твої маленькі жорстокості. Слухайте всі, – Галіаксове обличчя, приховане каптуром, рвучко роззирнулося довкола, подивившись на кожну з постатей, які сиділи довкола багаття. Вони ніяково заворушилися. – Я радий, що вирішив піти з вами сьогодні. Ви збиваєтеся зі шляху, потураєте своїм примхам. Дехто з вас неначе забув, чого саме ми шукаємо, чого бажано досягти. – Інші постаті, що сиділи довкола багаття, тривожно заворушилися.

Каптур знову повернувся до Попела.

– Проте я тобі прощаю. Можливо, якби не ці нагадування, я забувся б сам. – Останні слова він вимовив якимсь різко. – А тепер закінчи те... – Його спокійний голос затих, а затінений каптур повільно нахилився: він поглянув на небо. Запала вичікувальна тиша.

Ті, хто сиділи круг багаття, заціпеніли з напруженими обличчями.

Усі одночасно схилили голови набік, ніби дивлячись в одну точку на присмерковому небі. Вони ніби силкувалися занюхати щось на вітрі.

Я раптом усвідомив, що почуваюся так, ніби за мною стежать. Відчув якусь напруженість, ледь помітну зміну в повітрі. Зосередився на ній, радіючи можливості переключити увагу, радіючи будь-якій можливості не думати чітко ще якихось кілька секунд.

– Вони йдуть, – тихо промовив Галіакс. Він підвівся, і від нього наче розійшлася темною імлою кипуча тінь. – Хутко. До мене.

Інші підвелися зі своїх місць довкола багаття. Попіл незграбно звівся на ноги та зробив півдесятка непевних кроків до вогню.

Галіакс розкинув руки, і тінь довкола нього розпустилася, наче квітка, що розкривається. Потім кожен з інших повернувся з вишуканою невимушеністю й наблизився на крок до Галіакса, входячи в тіні довкола нього. Але коли їхні стопи опускалися на землю, вони сповільнювалися і мало-помалу розпливалися, неначе були зроблені з піску, а на них віяв вітер. Озирнувся тільки Попіл, у кошмарних очах якого можна було помітити гнів.

Тоді вони зникли.

Не буду обтяжувати вас подальшими подіями. Не буду розповідати, як я бігав від трупа до трупа, гарячково шукаючи ознак життя, як навчив мене Бен. Про свою марну спробу викопати могилу. Про те, як я рився в землі, доки не роздер собі пальці до крові. Про те, як я знайшов батьків..

Наш фургон я знайшов у найтемніші години ночі. Наш кінь протягнув його дорогою майже сто ярдів, а тоді помер. Усередині все здавалося цілком звичним, було дуже чисто і спокійно. Мене вразило, наскільки сильно в задній частині фургона пахло батьками.

Я запалив усі лампи та свічки у фургоні. Світло мене не втішало, але воно палало чесним золотом справжнього життя, без синяви. Я зняв батьків футляр із лютнею. Ліг у батьківське ліжко, поклавши лютню біля себе. Материна подушка пахла її волоссям, обіймами. Я не збирався спати, але мене зборов сон.

Прокинувся я з кашлем; усе довкола мене горіло. Звісно, винні були свічки. Досі отетерілий від потрясіння, я закинув у торбу кілька речей. Діючи повільно й безцільно, без страху витягнув Бенову книжку з-під свого матраца, хоч він і палав. Чим мене тепер міг налякати простий вогонь?

Батькову лютню я поклав у футляр. Здавалося, ніби я краду, але я не знав, що ще могло б мені про них нагадувати. Вони обое торкалися її дерева тисячу тисяч разів.

Тоді я пішов. Зайшов до лісу й пішов, не зупиняючись, доки на східному краю неба не зажеврив світанок. Коли заспівали птахи, я зупинився та поклав торбу. Дістав батькову лютню та притиснув її до себе. Потім заграв.

Пальці мені боліли, але я все одно грав. Грав, доки з моїх пальців не потекла на струни кров. Грав, доки крізь дерева не пробилось сонячне світло. Грав, доки мені не заболіли руки. Я грав, намагаючись нічого не згадувати, доки не заснув.

Розділ сімнадцятий

Інтерлюдія: Осінь

Квоут простягнув руку Хроністові, а тоді, насупившись, повернувся до свого учня.

– Перестань так на мене дивитися, Басте.

Баст, здавалося, був готовий заплакати.

– Ох, Реші, – видушив із себе він. – Я ж і гадки не мав.

Квоут змахнув рукою, неначе ріжучи повітря долонею.

– А ти й не мусив, Басте, і не треба робити з цього проблеми.

– Але ж, Реші...

Квоут суворо поглянув на учня.

– Що, Басте? Я повинен ридати та рвати на собі волосся? Проклинати Тейлу і його янголів? Бити себе в груди? Ні. Це дешева театральщина. – Його обличчя дещо пом'якшало. – Я високо ціную твою турботу, але це – лише частинка історії, навіть не найгірша, і я розповідаю її не для того, щоб домогтися співчуття.

Квоут відсунув стілець від столу та звівся на ноги.

– До того ж усе це сталося давно. – Він змахнув рукою – мовляв, дрібниці.

– Час – видатний цілитель і таке інше.

Він потер руки.

– Зараз я принесу дров – стільки, щоб нам вистачило на ніч. Якщо я хоч трохи розуміюся на погоді, буде зимно. Можеш поставити пектися кілька буханців хліба, поки я буду надворі, і спробувати опанувати себе. Я не стану розповідати цю історію до кінця, якщо ти дивитимешся на мене крізь сльози.

Після цього Квоут зайшов за шинквас і пішов через кухню до чорного ходу шинку.

Баст грубо потер собі очі, а тоді провів поглядом свого господаря.

– Поки він чимось зайнятий, він у порядку, – тихо промовив Баст.

– Прощу? – задумливо перепитав Хроніст. Він збентежено посунувся на стільці, неначе хотів звестись на ноги, але не знав, який привід вигадати, щоб це було гречно.

Баст тепло йому всміхнувся; його очі знову стали по-людськи блакитними.

– Я так зрадів, почувши, хто ви такий і що він розповість свою історію. Останнім часом він був у дуже похмурому настрої, і цей настрій нічим не розвіяти, бо робити нічого – можна лише сидіти й роздумувати. Я не сумніваюся, що, згадавши добрі часи, він... – Баст скривився. – У мене не надто добре виходить це висловити. Вибачте за те, що сталося. Я не думав як слід.

– Н... ні, – поспіхом, затинаючись, відповів Хроніст. – Це я... це я винен, вибачте.

Баст хитнув головою.

– Ви просто були заскочені зненацька, але всього-на-всього спробували мене зв'язати. – Його обличчя набуло дещо зболеного виразу. – Зауважте, це було

аж ніяк не приємно. Це наче удар між ногами, але по всьому тілу. Від цього стає зле, знаходить слабкість, але це – лише біль. Ви ж мене не поранили насправді. – Баст, судячи з вигляду, зникнув. – Я ж хотів не просто зробити вам боляче. Можливо, я убив би вас, навіть не замислившись.

Поки не запала ніякова тиша, Хроніст промовив:

– Чому б нам не повірити йому на слово, що ми обидва були засліплені ідіотизмом, і не закрити тему на цьому? – Хроніст вичавив із себе кволу усмішку, ширшу попри обставини. – Мир? – Він простягнув руку.

– Мир. – Вони потиснули один одному руки зі значно більшою широкою теплотою, ніж раніше. Коли Баст витягнув руку над столом, у нього задерся рукав і відкрив свіжий синець довкруг його зап'ястка.

Баст присоромлено повернув манжет на місце.

– Це він мене схопив, – швидко пояснив він. – Він сильніший, ніж здається. Не кажіть йому про це. Йому тільки соромно стане.

Квоут вийшов з кухні й зачинив за собою двері. Роззираючись навкруги, він ненавчез здивувався тому, що довкола – м'яка осінь, а не весняний ліс із його історії. Він узявся за ручки тачки й покотив її в ліс за шинком; під його ногами захрустіло опале листя.

Неподалік від дерев лежав запас дров на зиму. В'язки дуба та ясеня були складені між стовбурами дерев у високі нерівні стіни. Квоут вкинув два поліна в тачку, і вони вдарили по її дну наче по приглушеному барабану. За ними впали ще два. Його рухи були точними, обличчя – порожнім, а очі – відстороненими.

Продовжуючи навантажувати тачку, він рухався чимраз повільніше, наче машина, що поступово вимикається. Врешті-решт він остаточно зупинився та простояв одну довгу хвилину, нерухомий, мов камінь.

Лише тоді його покинуло самовладання. І хоча там цього не міг побачити ніхто, він закрив обличчя руками й тихо заривав. Його тіло розбивали все нові й нові хвилі тяжких мовчазних схлипів.

Розділ вісімнадцятий

Дороги до безпеки

Можливо, найвидатніше вміння нашого розуму – це здатність долати біль. Класичні вчення розповідають нам про четверо дверей розуму, крізь які проходять усі відповідно до своїх потреб.

Першими є двері сну. Сон надає нам схованку від світу та всього його болю. Сон допомагає скоротати час, віддаляючи нас від того, що завдало нам болю. Діставши поранення, людина часто-густо падає непритомна. Так само й людина, що чує звістку, яка травмує, часто-густо мліє чи непритомніє. Так розум захищає сам себе від болю, проходячи крізь перші двері.

Другими є двері забуття. Деякі рани надто глибокі, щоб загоїтись, або ж надто глибокі, щоб загоїтися швидко. До того ж багато спогадів просто болючі, і гоїтися нема чому. Прислів'я «час лікує всі рани» хибне. Час лікує більшість ран. Усі решта сховані за цими дверима.

Третіми є двері божевілля. Бувають випадки, коли розум зазнає такого удару, що ховається в безумстві. Хоча це може й не видаватися корисним, це корисно. Бувають випадки, коли реальність – це самий тільки біль, а щоб урятуватися від цього болю, розум має покинути реальність.

Останніми є двері смерті. Це – крайній засіб. Після того як ми помираємо, нам не може завдати болю ніщо – чи принаймні нам так казали.

Після того як мою родину було перебито, я забрів углиб лісу й заснув. Цього вимагало моє тіло, а мій розум скористався першими дверима, щоб притлумити біль. Рану було прикрито тимчасово – доки не настане слухний час для загоєння. Захищаючись, чимала частина мого розуму просто припинила роботу – лягла спати, якщо хочете.

Доки мій розум спав, чимало болючих деталей попереднього дня було виведено крізь другі двері. Не остаточно. Я не забув, що сталося, проте цей спогад потьмянів; я ніби бачив його крізь щільну марлю. За бажання я міг би пригадати обличчя загиблих, згадати чоловіка з чорними очима. Проте я не хотів згадувати. Я відштовхнув ці думки – хай припадають пилом у тому куточку мого розуму, який використовується нечасто.

Я снів – не про кров, скляні очі та запах горілого волосся, а про дещо ніжніше. І поволі рана почала німіти...

Мені наснилося, що я йду лісом з негарним із лица Лаклітом, мисливцем, який подорожував із нашою трупю, коли я був менший. Він ішов крізь підлісок тихо, тим часом як я здіймав більше шуму, ніж поранений віл, який тягне перекинутого воза.

Після тривалого приемного мовчання я зупинився, щоб поглянути на одну рослину. Він тихенько підійшов до мене ззаду.

– Борода мудреця, – пояснив. – Це видно по його краю. – Він потягнувся за мене і злегка погладив відповідну частину листка. Вона дійсно скидалася на бороду. Я кивнув.

– Це – верба. Її кору можна жувати, щоб притлумлювати біль. – Вона була гіркою і дещо жорсткою. – Це – черемиця, не торкайся її листків. – Я не став їх торкатися. – Це – воронець, його маленькі плоди спокійно можна

істи, поки вони червоні, але в жодному разі – коли вони зелено-жовто-помаранчеві.

– Ось так треба ступати, як хочеш іти тихо. – Тут мені заболіли литки. – Ось так тихо розсувають куші, нічим не виказуючи свій шлях. Отут можна знайти сухе дерево. Отак ховаються від дощу, не маючи полотна. Це – отець-корінь. Їсти його можна, але смак у нього кепський. Це, – він показав рукою, – прямопрут, рижкосмуг, ніколи їх не їж. Той, що з маленькими шишечками, – це реп'яшець. Їсти його варто лише тоді, як ти щойно з'їв щось подібне до прямопруса. Від нього виблювують усе, що є в шлунку.

– Отак треба ставити пастку, яка не вб'є кролика. А ця пастка його вб'є. – Він скрутив зі шпагату петлю – спершу в один спосіб, а потім в інший.

Дивлячись, як його руки орудують шпагатом, я усвідомив, що він – уже не Лакліт, а Абенті. Ми їхали фургоном, і він навчав мене зав'язувати морські вузли.

– Вузли – цікава штука, – говорив Бен, працюючи. – Вузол – це або найміцніша частина мотузки, або найслабша. Це залежить виключно від того, наскільки добре впоратися зі зв'язуванням. – Він підняв руки, розтягнувши переді мною між пальцями неймовірно складний візерунок.

Його очі виблискували.

– Запитання є?

– Запитання є? – сказав мій батько. Ми зупинилися на вечір зарано через сірокамінь. Він сидів, налаштовував лютню та нарешті збирався зіграти матері й мені свою пісню. Ми так довго на це чекали.

– Якісь запитання є? – повторив він, сидячи й притулившись спиною до великого сірокаменя.

– Чому ми зупиняємося біля сірокаменів?

– Здебільшого за традицією. Але дехто каже, що вони позначали старі дороги... – батьків голос змінився й перетворився на голос Бена, – ...безпечні дороги. Часом – дороги до безпеки, часом – безпечні дороги, що вели до небезпеки. – Бен витягнув до нього одну руку, неначе відчуваючи тепло багаття. – Але вони мають певну силу. Це став би заперечувати лише дурень.

Тут Бен зник, а стоячий камінь уже був не один – їх було багато. Більше, ніж я бачив до цього в одному місці. Вони оточували мене подвійним колом. Один камінь лежав на двох інших, утворюючи величезну арку, під якою залягла густа тінь. Я потягнувся, щоб до неї доторкнутись...

І прокинувся. Мій розум прикрив свіжий біль назвами сотні коренів і ягід, чотирма способами запалити вогонь, дев'ятьма пастками, для яких достатньо лише молодого деревця та шпагату, і місцями, де можна знайти прісну воду.

Про інші теми сну я майже не думав. Бен ніколи не навчав мене зав'язувати морські вузли. Мій батько так і не закінчив своєї пісні.

Я переглянув речі, які мав при собі: полотняна торба, невеличкий ніжик, клубок шпагату, трохи воску, мідний гріш, два залізні шими, а також «Риторика і логіка», книжка, яку мені подарував Бен. Окрім одягу та батькової лютні, я не мав більше нічого.

Я пішов шукати питну воду. «Вода понад усе, – казав мені Лакліт. – Без будь-чого іншого можна обходитися по кілька днів». Я вивчив рельєф місцевості й походив звіриними стежками. Перш ніж знайти сховане посеред беріз невеличке озерце, що живилося з джерела, я помітив, як небо за деревами багряніє: наставали сутінки. Мені страшенно хотілося пити, але обачність перемогла, і я випив лише трішки.

Затим я назбирав сухого хмизу під деякими деревами. Прилаштував просту пастку. Пошукав і знайшов кілька стеблин ньєколиста й намазав їхнім соком пальці в тих місцях, де вони були скривавлені й подерті. Пощипування дещо відвернуло мою увагу від спогадів про те, як я їх пошкодив.

Чекаючи, доки сік засохне, я вперше спокійно роззирнувся довкола. Дуби й берези воювали між собою за простір. З їхніх стовбурів під запоною з гілок утворювалися візерунки, в яких світло чергувалося з пільмою. З озерця біг камінням на схід невеличкий струмочок. Може, це й було гарно, але я цього не помітив. Не міг помітити. Для мене дерева були прихистком, підлісок – джерелом харчування, а озерце, яке відбивало місячне світло, лише нагадувало мені про власну спрагу.

Ще біля озерця лежав на боці великий прямокутний камінь. За кілька днів до цього я впізнав би в ньому сірокамінь. Тепер я бачив у ньому зручний вітролом, до якого можна притулятися спиною під час сну.

Крізь крони дерев я побачив, що зірки згасли. Це означало, що я скуштував води кілька годин тому. Оскільки мені не стало від неї зле, я вирішив, що вона, напевно, безпечна, і попив.

Попивши, я не освіжився, а лише усвідомив силу власного голоду. Я сів на камінь край озерця. Зірвав листя зі стеблин ньєколиста та з'їв один листок. Він був грубий, схожий на папір і гіркий. Я з'їв усі інші, але це не допомогло. Я попив води ще раз, а тоді ліг спати, не переймаючись тим, що камінь холодний і твердий, чи принаймні вдаючи, що мені байдуже.

Я прокинувся, попив і пішов глянути на пастку, яку поставив. Здивувався, побачивши, що там уже силкується звільнитися від шнура кролик. Дістав маленький ніжик і згадав, як Лакліт показав мені, як оббілювати кролика. Тоді подумав про кров і про те, якою відчуватиму її в себе на руках. Мені стало зле, і я виблював. Звільнив кролика й повернувся до озерця.

Я ще раз попив води та сів на камінь. Відчув легке запаморочення й замислився: чи, бува, не від голоду?

За мить мені прояснилося в голові, і я вилаяв себе за дурість. Знайшов трохи чаги, що росла на мертвому дереві, і з'їв її, помивши в озерці. Вона була жорсткою і на смак нагадувала грязюку. Я з'їв усі гриби, які спромігся знайти.

Я поставив нову пастку, таку, що вб'є. Потім, занюхавши у повітрі дощ, повернувся до сірокамня, щоб зробити схованку для своєї лютні.

Розділ дев'ятнадцятий

Пальці та струни

Спершу я був майже як машина – бездумно виконував дії, що збережуть мені життя.

Я з'їв другого кролика з тих, яких упіймав, а також третього. Знайшов ягідник із суницями. Порився в пошуках корінців. Наприкінці четвертого дня я мав усе, чого потребував для виживання: обгороджене камінням кострище, схованку для лютні. Я навіть зібрав невеличкий запас харчів, на який міг покластись у надзвичайній ситуації.

А ще я мав те, чого не потребував, – час. Подбавши про нагальні потреби, я усвідомив, що мені нічого робити. Гадаю, саме тоді почала пробуджуватися маленька часточка мого розуму.

Не сумнівайтеся: я був сам не свій. Принаймні я вже був не тим, ким був за виток до цього. Я повністю зосереджувався на всьому, що робив, не залишаючи вільною для спогадів жодну частину себе.

Я ставав дедалі худішим та обірванішим. Спав під дощем або на сонці, на м'якій травичці, вологій землі або гострому камінні з такою глибокою байдужістю, яку може викликати лише скорбота. На своє оточення я зважав лише тоді, коли йшов дощ, оскільки тоді я не міг дістати лютню, щоб пограти, і від цього мені було боляче.

Звісно, я грав. Це було моєю єдиною втіхою.

До кінця першого місяця на моїх пальцях утворилися тверді, мов каміння, мозолі, і я міг грати годину за годиною. Я грав і перегравав усі пісні, які знав напам'ять. Потім грав іще й ті пісні, які знав сьак-так, по змозі заповнюючи забуті уривки.

Зрештою я навчився грати від пробудження до сну. Я кинув грати пісні, які знав, і почав придумувати нові. Я вже придумував пісні, навіть допоміг батькові скласти куплет чи два. Але тепер я приділяв увагу лише цьому. Деякі з тих пісень залишаються зі мною до сьогодні.

Невдовзі я почав грати... як це мені пояснити?

Я почав грати дещо відмінне від пісень. Коли сонце зігріває траву, а вітерець вас обвіває, це викликає певні відчуття. Я грав доти, доки не передавав ці відчуття правильно. Грав, поки звуки музики не починали нагадувати про теплу траву й прохолодний вітерець.

Грав лише для себе, але я був суворим слухачем. Пам'ятаю, як я витратив майже три дні на спроби передати, як вітер перевертає листок.

До кінця другого місяця я навчився грати подібні речі майже з такою легкістю, з якою бачив і відчував їх: «Сонце заходить за хмари», «Пташка п'є», «Роса в орляку».

Десь на третій місяць я перестав визирати назовні й почав шукати теми для гри всередині. Я навчився грати «Подорожі у фургоні з Беном», «Співи з батьком біля вогню», «Спостереження за танцями Шанді», «Розтирання листя за гарної погоди надворі», «Усмішку матері»...

Безумовно, грати це мені було боляче, але це був такий біль, який виникає тоді, коли торкаєшся струн лютні незагоєними пальцями. З мене витекло трохи крові, і я став сподіватися, що скоро загрубею.

Наприкінці літа одна зі струн порвалася так, що полагодити її було неможливо. Більшу частину того дня я провів у німому заціпенінні, не знаючи напевне, що робити. Розум мій досі був заціпенілий, і більша частина його спала. Я зосередився на своїй проблемі з примарною тінню колишньої тямущості.

Усвідомивши, що я не можу ні виготовити струну, ні придбати нову, я знову сів і заходився навчатися гри всього на шести струнах.

За один виток я навчився давати раду шістьом струнам майже так само добре, як колись сімом. За три витки я вже намагався грати «Очікування під час дощу», аж тут порвалася друга струна.

Цього разу я не став вагатись – я прибрав непотрібну струну й почав учитися знову.

Третя струна порвалася в середині жнив. Витративши на спроби майже півдня, я усвідомив, що три порвані струни – це забагато. Тож я поклав у обтіпану полотняну торбу невеличкий тьмянний ніжик, півклубка шпагату та Бенову книжку. Тоді закинув на плечі батькову лютню й пішов.

Я пробував мугикати «Снігопад під час листопаду пізньої осені», «Зашкарублі пальці та лютню з чотирма струнами», але це було не те саме, що грати ці речі.

Мій план був таким: знайти дорогу та дійти нею до якогось містечка. Я й гадки не мав, наскільки далеко мені до першої чи до другого, в якому напрямку вони можуть бути розташовані та як вони можуть називатись. Я знав, що перебуваю десь на півдні Союзу, але точне місце забулося, переплівшись із іншими спогадами, які мені не надто хотілося розкопувати.

Визначитися мені допомогла погода. Прохолодна осінь перетворювалася на зимову стужу. Я знав, що південніше погода тепліша. Тож я, не маючи

кращого плану, став так, щоб сонце було ліворуч від мене, і спробував подолати якнайбільшу відстань.

Наступний виток був справжнім випробуванням. Невеликий запас їжі, який я взяв із собою, невдовзі закінчився, і мені, коли я відчував голод, доводилося зупинитись і щось збирати. Бували дні, коли я не міг знайти воду, а коли я її знаходив, у мене не було в чому її нести. Невеличка колія від фургона вливалась у більшу дорогу, яка вливалась у ще більшу. Моїм ногам було тісно в черевиках, і вони вкривалися пухирями. Часом уночі стояв лютий холод.

Шинки траплялись, але я зазвичай оминав їх десятою дорогою й тільки іноді крадькома пив із корит для коней. Було й кілька малих містечок, але я потребував чогось більшого. Фермерам не потрібні струни для лютні.

Спершу, почувши, що наближається фургон або кінь, я мимохіть кульгав убік і ховався край дороги. Я жодного разу не говорив з якоюсь іншою людиною від того вечора, коли перебили мою родину. Я був подібнішим до дикого звіра, ніж до дванадцятирічного хлопчика. Але врешті-решт дорога стала завеликою, на ній стало забагато мандрівників, і мені доводилося більше часу ховатися, ніж іти. А тому я вирішив кинути виклик дорожньому руху, а тоді з полегшенням усвідомив, що на мене практично не звертають уваги.

Якось уранці, не пройшовши ще й годину, я почув, що до мене ззаду наближається віз. Дорога була достатньо широкою, щоб на ній могли проїхати бік у бік два фурғони, але я все одно відійшов на траву на узбіччі.

– Агов, хлопче! – крикнув грубий чоловічий голос за мною. Я не повернувся.
– Здоров, хлопако!

Я, не озираючись, відійшов від дороги в траву ще далі. Не зводив очей із землі в себе під ногами.

Віз повільно їхав поруч зі мною. Голос заревів удвічі гучніше, ніж до цього:

– Хлопче! Хлопче!

Я підняв очі й побачив обвітреного старого, який мружився на сонці. Йому могло бути як сорок років, так і всі сімдесят. Біля нього на возі сидів плечистий юнак із негарним обличчям. Я здогадався, що це – батько та син.

– Ти шо, глухий, хлопче? – у старого вийшло «глуфий».

Я хитнув головою.

– А шо, німий?

Я знову хитнув головою.

– Ні, – розмовляти з кимось було дивно. Мій голос звучав чудно – загрубів і заіржавів через брак використання.

Він примружено поглянув на мене.

– До города чешеш?

Я кивнув: говорити знову не хотілося.

– То лізь сюди. – Він кивнув на задок воза. – Сем спокійно потягне такого задохлика, як оце ти. – Він погладив свого мула по крупу.

Погодитися було легше, ніж утекти. А пухирі в мене на ногах пощипувало від поту в черевиках. Я пішов до задньої частини відкритого воза й поліз, затагнувши за собою лютню. Ззаду відкритий віз був десь на три чверті заповнений великими полотняними мішками. З одного з них викотилося кілька круглих вузлуватих гарбузів, які безцільно перекочувалися дном.

Старий трусонув віжками.

– Вйо! – І мул знехотя набрав швидкість. Я підняв кілька випалих гарбузів і заправ їх у розв'язаний мішок. Старий фермер усміхнувся мені через плече.

– Дякую, хлопче. Я – Сет, а це – Джейк. Мо, тобі присісти? Як сильно трусоне, можеш вивалиця. – Я сів на один з мішків, напружившись не знати з якої причини та не знаючи, чого очікувати.

Старий фермер передав віжки синові й дістав із торби між ними великий темний буханець хліба. Невимушено відірвав чималий шмат, щедро намазав його маслом і передав мені.

Від цієї несподіваної доброти мені заболіло в грудях. Я вже півроку не їв хліба. Він був м'який і теплий, а масло було солодке. Я залишив шматочок на потім, сховавши його у свою полотняну торбину.

Провівши чверть години в тиші, старий напівобернувся.

– Граеш на цій штуці, хлопче? – показав на футляр із лютнею.

Я притиснув його до себе.

– Вона зламана.

– А, – розчаровано промовив він. Я думав, він скаже мені злізти, але він замість цього всміхнувся й кивнув чоловікові поруч із собою. – Тоді нам просто доведеться тебе розважати.

Він заспівав «Мідника-гарбаря», застільну пісню, старшу за самого Бога. За мить до нього долучився син, і їхні грубі голоси утворили просту гармонію, від якої в мене всередині щось заболіло: згадалися інші вози, інші пісні, напівзабута домівка.

Розділ двадцятий

На руках – кров, кулаки пече

Десь опівдні віз звернув на іншу дорогу, тепер уже широку, мов річка, і вимощену бруківкою. Попервах там було зовсім трохи подорожніх й один-два фургони, але мені після такої тривалої самотності це здавалося величезним натовпом.

Ми заглибились у місто, і низькі будівлі поступилися місцем вищим крамницям і шинкам. На зміну деревам і садкам прийшли провулки та продавці з возиками. На величезній річці-дорозі ставало чимраз тісніше від усякої всячини, яку несло її течією, – сотень возів і пішоходів, десятків фур і фургонів, а також поодиноких вершників.

Було чути стукіт кінських копит і людські крики, одгонило пивом, потом, сміттям і дьогтем. Я замислився, що це за місто та чи не був я тут раніше, перш...

Я зціпив зуби й змусив себе думати про інше.

– Майже приїхали, – перекричав гамір Сет. Врешті-решт дорога вийшла на ринок. Фургони котилися бруківкою, видаючи звук, схожий на віддалений грім. Торгувалися та сварилися чиїсь голоси. Десь удалині пронизливим високим голосом плакала дитина. Ми поїздили трохи туди-сюди, поки він не знайшов вільний куток перед книгарнею.

Сет зупинив воза, і я вистрибнув, тим часом як вони розтягувалися, засидівшись у дорозі. Далі я за своерідною мовчазною домовленістю допоміг їм зняти з задньої частини воза гулясті мішки та скласти їх з одного боку.

Півгодини по тому ми вже спочивали посеред куп мішків. Сет поглянув на мене, прикривши очі рукою.

– Що будеш сьогодні робить у городі, хлопче?

– Мені потрібні струни для лютні, – сказав я. Лише тоді до мене дійшло, що я не знаю, де батькова лютня. Я дико роззирнувся навкруги. Вона не була у возі там, де я її залишив, не тулилася до стіни й не лежала на купах гарбузів. У мене всередині все аж стиснулося, поки я не помітив її серед розкритих полотняних мішків. Підійшов до неї та взяв тремтливими руками.

Старший фермер усміхнувся мені й простягнув пару вузлуватих гарбузів, які ми перед цим вивантажували.

– Що подумала б твоя матуся, якби ти приніс додому парочку найчудовіших жовтогарячих масляних гарбузів по цей бік Елду?

– Ні, я не можу, – затинаючись, відмовився я і водночас відігнав від себе спогад про роздерті пальці, що риються в землі, та запах горілого волосся.
– Т... тобто ви вже... – Я поступово замовк, ще дужче притиснувши лютню до грудей і відійшовши на пару кроків.

Він придивився до мене так, наче бачив уперше. Раптом знітившись, я уявив, який вигляд, напевне, маю – обідраний і замучений голодом. Я обняв лютню й відступився ще далі. Фермер опустив руки, а його усмішка згасла.

– Ех, хлопче, – тихо промовив він.

Він поклав гарбуз, а тоді знову повернувся до мене й заговорив з лагідною серйозністю:

– Ми з Джейком тут торгуватимемо десь до смеркання. Як знайдеш до того часу те, що шукаєш, можеш їхати з нами на ферму. Бувають дні, коли нам із жінкою точно не завадить підмога. Ми будемо тобі дуже раді. Так, Джейку?

Джейк теж дивився на мене; його чесне обличчя виражало жаль.

– Та звісно, тату. Вона ж так сказала тоді, як ми їхали.

Старий фермер не зводив з мене серйозних очей.

– Це – Приморська площа, – сказав він, показавши на свої ступні. – Ми тут будемо дотемна, може, ще трохи побудемо, як стемніє. Як хочеш проїхатися, вертайся. – Його погляд став збентеженим. – Чуєш? Можеш поїхати з нами.

Я крок за кроком задкував далі, не знаючи напевне, чому це роблю. Лише знаючи, що, поїхавши з ним, я буду змушений пояснювати, буду змушений згадувати. Що завгодно, аби не відчиняти ті двері...

– Ні. Ні, дякую, – затинаючись, відповів я. – Ви мені дуже допомогли. Я буду в порядку. – Мене штурхнув ззаду чоловік у шкіряному фартуху. Переполохавшись, я розвернувся й побіг.

Я чув, як один з них гукнув у мене за спиною, але їхні голоси заглушив натовп. Я побіг, а серце обтяжувало мені груди.

Тарбіен настільки великий, що пройти його з кінця в кінець за один день неможливо. Навіть якщо не губитись і до вас не чіплятимуться в заплутаному павутинні звивистих вулиць і глухих провулків.

Власне кажучи, він був надто великий. Він був величезний, безмежний. Людські моря, ліси з будівель, широкі, як річки, дороги. Він відгонив сечею, потом, вугільним димом і дьогтем. Якби я був при своєму розумі, то туди б не подався.

З часом я заблукав. Звернув чи то зарано, чи то запізно, а тоді спробував компенсувати це, пішовши навпростець провулком, який скидався на вузьке провалля між двома високими будівлями. Він звивався, наче яр, який залишився після річки, що перейшла до чистішого русла. Сміття злітало вгору уздовж стін і заповнювало щілини між будівлями й дверима в нішах. Після кількох поворотів я відчув згірклий запах мертвечини.

Я завернув за ріг і хитнувся до стіни, осліпнувши від зірочок болю в очах. Відчув, як мене хапають за зап'ястки якісь грубі руки.

Розплющивши очі, я побачив старшого за себе хлопчину. Він був удвічі більший за мене, мав темне волосся й дикі очі. Через розмазаний по обличчю бруд він здавався бородатим, тому його юне обличчя дивувало жорстокістю.

Ще двоє хлопчаків відірвали мене від стіни. Один з них скрутив мені руку, і я зойкнув. Старший хлопчина, почувши цей звук, усміхнувся й провів рукою крізь волосся.

– Що ти тут робиш, Налте? Загубився? – Його усмішка стала ширшою.

Я спробував відсторонитись, але один із хлопців скрутив мені зап'ясток, і я охнув:

– Ні.

– Здається, він загубився, Піко, – сказав хлопчина праворуч від мене. Той, що був ліворуч, різко вдарив мене ліктем у скроню, і провулок шалено захитався довкола мене.

Піка засміявся.

– Я шукаю теслярню, – промимрив я, трохи приголомшений.

Обличчя Піки набуло кровожерливого виразу. Він схопив мене обома руками за плечі.

– Я тебе питав? – прокричав він. – Я казав, що тобі можна говорити? – Він буцнув мене лобом в обличчя, і я відчув, як щось різко тріснуло, а далі відчув вибух болю.

– Чуеш, Піко. – Голос, здавалося, долинав звідти, звідки долинати не міг. Чиясь нога потицала в мій футляр із лютнею й перекинула його. – Чуеш, Піко, глянь-но на це.

Піка опустил погляд на лунке «гуп». То впав просто на землю футляр із лютнею.

– Що ти вкрав, Налте?

– Я це не крав.

Один із хлопчаків, які тримали мене за руки, засміявся.

– Атож, це тобі дядько дав, щоб ти це продав і купив ліків хворій бабці. – Він засміявся ще раз, тим часом як я намагався, кліпаючи, позбутися сліз на очах.

Я почув, як тричі клацнуло – то відмикали засуви. Далі пролунало характерне гармонійне бренькання – лютню дістали з футляра.

– Ох і сумно буде твоїй бабці, що ти це згубив, Налте. – Піка говорив тихо.

– Побий нас Тейлу! – вибухнув хлопчина праворуч від мене. – Піко, знаєш, скільки коштує така штука? Та за таку золотом платять, Піко!

– Не вимовляй отак ім'я Тейлу, – попросив хлопчина зліва від мене.

– Що?

– «Не поминай Тейлу без наглої потреби, бо він усі думки й діяння судить із неба», – продекламував він.

– Та хай Тейлу з його великою блискучою цюцюркою мене обісчить, якщо ця штука не коштує двадцять талантів. Отже, ми можемо отримати в Дайкена принаймні шість. Знаєш, що можна зробити з такою силою грошей?

– Тобі взагалі не випаде нагода щось із ними зробити, якщо ти не перестанеш так говорити. Тейлу нас глядить, але він мстивий. – Другий хлопчина говорив поштиво й боязко.

– Ти, певно, знову спав у церкві? Релігія до тебе чіпляється, як до мене блохи.

– Я тобі руки у вузол зав'яжу.

– Твоя мамця – курва, віддається за гріш.

– Не говори про мою маму, Ліне.

– Залізний гріш.

На той час я вже зумів, покліпавши, прибрати з очей сльози, і побачив, що Піка сидить у провулку навпочіпки. Здавалося, моя лютня, моя прекрасна лютня, його зачарувала. Він тримав її з замріяними очима, знов і знов обертаючи її брудними руками. Крізь імлу страху та болю до мене неквапом приходив жах.

Коли два голоси в мене за спиною стали гучнішими, я почав відчувати всередині палкий гнів. Я напружився. Битися з ними я не міг, але знав: якщо заволодію своєю лютнею та вирвуся в натовп, я зможу від них відірватись і знову опинитись у безпеці.

– ...та вона все одно трахалася далі. Тільки тепер їй давали всього по півгроша за раз. Тим-то в тебе така м'яка голова. Тобі пощастило, що вм'ятини немає. Тож не журися – ось чому тебе так тягне на релігію, – переможно закінчив перший хлопчина.

Я відчув лише якесь напруження праворуч від себе. Напружився й сам, готовий до стрибка.

– Але дякую, що попередив. Я чув, що Тейлу любить ховатися за великими купами кінського лайна і щ..

Раптом обидві мої руки звільнилися: один хлопчина втиснув іншого в стіну.

Я притьмом подолав три кроки до Піки, схопив лютню за гриф і потягнув.

Але Піка був чи то прудкішим, ніж я очікував, чи то сильнішим. Лютня не пішла мені до рук. Мене різко зупинили, а Піку – зіп'яли на ноги.

Наді мною взяли гору роздратування й гнів. Я відпустив лютню й кинувся на Піку. Скажено задряпав йому обличчя й шию, але він пережив надто багато вуличних бійок, щоб дозволити мені наблизитися до чогось життєво важливого. Одним нігтем я провів по його обличчю криваву риску від вуха до підборіддя. Тоді він кинувся на мене, відтісняючи, поки я не врізався в стіну провулка.

Я вдарився головою об цеглу й не впав лише завдяки тому, що Піка заходився гамселити мною об блаженську стіну. Я судомно вдихнув і лише тоді зрозумів: увесь цей час я репетував.

Від нього відгонило задавненим потом і згіркою олією. Його долоні прип'яли мої руки до боків, і він ще сильніше втиснув мене в стіну. Я нечітко усвідомлював, що він, напевно, впустив мою лютню.

Я знову судомно вдихнув і заходився гамселити наосліп, а тоді ще раз ударився головою об стіну. Зрозумів, що мое обличчя втиснулося йому в плече, і добряче гризонував. Відчув, як його шкіра рветься під моїми зубами, а тоді з'явився смак крові.

Піка закричав і відсахнувся від мене. Я вдихнув і скривився від надривного болю в грудях.

Не встиг я ворухнутися чи подумати, як Піка знову за мене схопився. Він гепнув мною об стіну раз, потім іще раз. Моя голова гойдалася вперед-назад, відскакуючи від стіни. Потім він схопив мене за горло, крутнув мною й кинув на землю.

Саме тоді я почув шум, і все неначе зупинилося.

Після того як мою трупу перебили, бувало так, що мені снилися батьки; вони були живі й співали. У моєму сні їхня смерть була помилкою, непорозумінням, новою п'єсою, яку вони репетирували. А я кілька секунд відпочивав від величезної скорботи, що огортала мене й невпинно чавила. Я обнімав їх, і ми сміялися з моєї дурнуватої тривоги. Я співав з ними, і якусь мить усе було чудово. Чудово.

Але я завжди прокидався сам у темряві біля лісового озерця. Що я тут роблю? Де мої батьки?

Тоді я згадував усе – наче відкривалася рана. Вони загинули, а я був страшенно самотній. А та величезна вага, що зникла всього на мить, знову навалювалася на мене, сильніше, ніж до цього, бо я не був до неї готовий. Тоді я лежав на спині, вдивляючись у п'тьму з болем у грудях, ледве дихаючи; у глибині душі я розумів: усе вже ніколи не буде гаразд, ніколи.

Коли Піка кинув мене на землю, мое тіло вже заціміло настільки, що я ледве відчув, як піді мною ламається батькова лютня. Вона видала такий звук,

наче то помирала мрія, і з ним до моїх грудей повернувся той-таки нездоровий біль, який спиняв дихання.

Я роззирнувся довкола й побачив, як Піка важко дихає й тримається за плече. Один з хлопчаків поставив коліна на груди іншому. Вони вже не борюкалися: обидва приголомшено дивилися в мій бік.

Я ошелешено витріщився на свої руки, закривавлені в тих місцях, де шкіру прокололи шматки дерева.

– Малий гівнюк мене вкусив, – тихо сказав Піка, ніби йому геть не вірилося в те, що сталося.

– Злізай з мене, – промовив хлопчисько, що лежав на спині.

– Я сказав, що так говорити не можна. І диви, що сталося.

Піка скривився й побагровів на виду.

– Вкусив! – скрикнув він і з усієї сили замахнувся на мою голову ногою.

Я спробував забратися геть, більше не нашкодивши лютні. Його копняк влучив мені в нирку, і я знову полетів на рештки інструмента, розстроївши його ще більше.

– Бачиш, що буває, якщо насміхатися з імені Тейлу?

– Та облиш уже свого Тейлу. Злізай з мене й хапай оту штуку. Може, для Дайкена вона ще буде чогось варта.

– Диви, що ти наробив! – не припиняв вити наді мною Піка. Я дістав копняка в бік і перекотився на інший бік. Мое поле зору почало темніти по краях. Я мало не радів цьому – хоч якась можливість забути. Проте глибший біль нікуди не дівався й залишився неторканим. Я стиснув закривавлені руки в кулаки, і їх аж запекло.

– Ці балабушки наче й досі нічого. Вони якісь сріблясті, б'юсь об заклад, що за них можна щось виручити.

Піка знову відвів ногу назад. Я спробував підняти долоні, щоб захиститися від неї, але мої руки лише засіпались, а Піка копнув мене в живіт.

– Хапай оту дрібничку...

– Піко. Піко!

Піка знову копнув мене в живіт, і я кволо виблював на бруківку.

– Ану стійте! Міська варта! – гукнув іще один голос. Мить тиші, а тоді – шаркання й миготіння швидких ніг. За мить важкі чоботи прогупали повз нас і затихли на віддалі.

Пам'ятаю, як мені боліло в грудях. Я знепритомнів.

Із п'їтми мене витрусила якась людина, що вивертала мені кишені. Я марно спробував розплющити очі.

Почув, як якийсь голос бурмоче собі під носа:

– Оце й усе, що я маю за те, що врятував тобі життя? Мідяк і пару шимів? Випивку на вечір? Нікчемний малий негідник. – Він зайшовся глибоким грудним кашлем, і мене накрило перегаром. – Так волав. Якби не твій дівчачий голос, я б не біг аж сюди.

Я спробував щось сказати, але замість слів із мене вилився стогін.

– Ну, ти живий. Гадаю, це вже щось. – Я почув, як він, підводячись, рикнув, а потім важке гупання його чобіт розчинилося в тиші.

За якийсь час я зрозумів, що можу розплющити очі. У мене перед очима все розпливалось, а ніс видавався більшим за решту голови. Я обережно в нього потицяв. Зламаний. Згадавши Бенову науку, я поставив долоні обабіч носа та вправив його різким рухом. Я зціпив зуби, щоб не закричати від болю, а очі в мене наповнилися слізьми.

Я позбувся їх, покліпавши, і мені відлягло від серця: я побачив вулицю без тієї болісної розмитості, яка була мить тому. Вміст моєї торбинки лежав біля мене на землі: півклубка шпагату, маленький тьмяний ніжик, «Риторика і логіка» та ще залишок того шматка хліба, який дав мені на обід фермер. Здавалося, відтоді минула ціла вічність.

Фермер. Я подумав про Сета і Джейка. М'який хліб із маслом. Пісні під час їзди на возі. Вони запропонували мені безпечне місце, нову домівку...

За раптовим спогадом прийшов раптовий панічний жах, від якого стало зле. Я оглянув провулок; від раптового поруху мені заболіла голова. Перебираючи сміття руками, я знайшов кілька жакливо знайомих скалок дерева. Мовчки витріщився на них, і світ довкола мене непомітно потемнів. Я кинув погляд на тоненьку смужку неба, яку було видно над головою, і побачив, що вона багровіє: настають сутінки.

Котра зараз година? Я квапливо зібрав пожитки, повівшись із Беновою книжкою лагідніше, ніж з усім іншим, і пошкандибав, як я сподівався, у напрямку Приморської площі.

Доки я знайшов площу, на небі остаточно згасли сутінки. Між нечисленними пізними покупцями ліниво котилося кілька фургонів. Я дико шкандибав від одного кута площі до іншого, знавісніло розшукуючи старого фермера, який мене підвіз. Намагаючись знайти якийсь із тих потворних вузлуватих гарбузів.

Коли я нарешті знайшов книгарню, біля якої зупинився Сет, я задихався й хитався. Сета і його воза не було видно ніде. Я опустився на порожнє

місце, що лишилося від його з сином воза, і відчув біль від десятка ушкоджень, який примусив себе ігнорувати.

Я обмацав їх одне за одним. Мені боліли кілька ребер, хоч я й не міг зрозуміти, чи це вони зламані, чи це порвався хрящ. Надто швидко ворухнувши головою, я відчув запаморочення й нудоту – мабуть, через струс мозку. У мене був зламаний ніс, а свої синці та подряпини я взагалі не міг спокійно підрахувати. До того ж я був голодний.

Оскільки я міг щось вдіяти лише з останнім, то взяв залишок отриманого раніше шматка хліба та з'їв його. Цього було недостатньо, але це було краще, ніж нічого. Я попив з корита для коней, а пити мені хотілося досить сильно, щоб не зважати на те, що вода солонувата й кисла.

Я подумав, чи мені, бува, не забратися геть, але в моєму нинішньому стані довелося б іти кілька годин. До того ж на околицях міста на мене не чекало нічого, крім багатьох миль фермерських угідь, на яких уже зібрали врожай. Жодних дерев, які захищали б від вітру. Жодного хмизу, щоб розвести багаття. Жодних кроликів, на яких можна ставити пастки. Жодних корінців, які можна викопувати. Жодного вересу, на якому можна влягтися.

Я був настільки голодний, що мій шлунок перетворився на тугий вузол. Тут я принаймні відчував запах курчати, якого десь готували. Я пішов би на цей запах, але мені паморочилось у голові, а ще боліли ребра. Можливо, завтра хтось дасть мені поїсти. Наразі я був надто втомлений. Найбільше мені хотілося спати.

З бруківки виходили останні залишки тепла від сонця, а вітер посилювався. Я повернувся до дверей книгарні, щоб сховатися від вітру. Я вже мало не заснув, аж тут власник крамниці відчинив двері та копнув мене, сказавши забиратися геть, бо інакше він покличе варту. Я якнайшвидше подався геть.

Опісля я знайшов у провулку кілька порожніх ящиків. Скрутився калачиком під ними, побитий і втомлений. Заплющив очі й постарався не згадувати, як воно – спати в теплі й ситості, серед людей, які тебе люблять.

Це була перша ніч із майже трьох років, які я провів у Тарбієні.

Розділ двадцять перший

Підвал, хліб і відро

Щойно минув обідній час. Правильніше сказати, обідній час щойно минув би, якби я мав що поїсти. Я жебракував у Купецькому кільці й поки що здобув за день два копняки (один від констебля, один від найманця), три стусани (два від фургонників, один від моряка), один новий лайливий вислів про малоймовірну анатомічну конфігурацію (теж від моряка), а також бризки слини від малосимпатичного літнього чоловіка без чітко визначеного заняття.

А ще – один залізний шим. Щоправда, це я більше списував на закони ймовірності, ніж на якусь людську доброту. Навіть сліпа свиня вряди-годи знаходить жолудь.

Я прожив у Тарбієні вже майже місяць і напередодні вперше спробував щось украсти. Це був не бозна-який початок. Мене спіймали тоді, як я запустив руку в кишеню різника. За це я дістав такий сильний удар у скроню, що цього дня відчував запаморочення, коли намагався швидко підводитись або рухатись. Аж ніяк не зацікавившись крадіжками після першої спроби, я вирішив, що цього дня жебракуватиму. У цьому плані день вийшов посереднім.

Мені скрутило живіт від голоду, а черствий хліб, якого можна було б купити на один шим, мене б не порятував. Я вже замислився, чи не піти на іншу вулицю, аж тут побачив, як якийсь хлопчина підбіг до молодшого жебрака на протилежному боці. Вони трохи збуджено поговорили, а тоді дременули.

Звісно, я пішов за ними, продемонструвавши бліду тінь своєї колишньої цікавості. До того ж те, що змусило їх посеред дня покинути людний ріг вулиці, у будь-якому разі мало бути вартим мого часу. Може, тейлінці знову роздають хліб. Або перекинувся віз із фруктами. Або констеблі когось вішають. На це мені варто витратити півгодини часу.

Я йшов звивистими вулицями слідом за хлопчачами, поки не побачив, як вони завернули за ріг і побігли сходами до підвалу згорілої будівлі. Я зупинився: бліду іскру моєї цікавості загасив здоровий глузд.

За мить вони вийшли; кожен ніс по шматку плаского темного хліба. Я подивився, як вони пробрели повз мене, сміючись і штурхаючи один одного. Менший, щонайбільше шестирічний, побачив, що я на них дивлюсь, і помахав рукою.

– Ще є трохи, – гукнув він із повним ротом хліба. – Але краще поквася.

Мій здоровий глузд раптово передумав, і я сторожко попрямував донизу. Там, де сходи закінчувалися, було кілька прогнилих дощок – усе, що лишилося від поламаних дверей. Усередині я побачив короткий коридор, який виходив у тьмяно освітлену кімнату. Повз мене пропхалася, не піднявши очей, маленька дівчинка. Вона теж міцно тримала шматок хліба.

Я переступив через розбиті шматки дверей і опинився в студеній вологій темряві. За десяток кроків я почув тихий стогін, від якого заляк на місці. Звук був майже тваринний, але слух підказував мені, що виходив він з людської горлянки.

Я не знаю, чого очікував, але знайшов я дещо зовсім інше. Горіли дві наповнені риб'ячим жиром старезні лампи, що відкидали на темні кам'яні стіни нечіткі тіні. У кімнаті було шість ліжок, і всі були зайняті. Двоє дітей, ще майже немовлят, лежали під однією ковдрою на кам'яній підлозі, а ще одна дитина скрутилася калачиком у купі ганчір'я. Хлопчина мого віку сидів у темному кутку, притиснувши голову до стіни.

Один із хлопчиків трохи ворухнувся на ліжку, неначе уві сні. Але цей порух був якийсь неправильний. Надто вже натужний, надто вже напружений. Я

придивився й побачив, що там насправді. Він був прив'язаний до ліжка. Вони всі були прив'язані.

Він наліг на мотузки й видав той звук, який я почув у коридорі. Тепер він був чіткішим. Це був протяжний жалісний крик.

- А-а-а-а-а-а-ба-а-а-а-а-а-а.

Якусь мить мені думалося лише про всі почуті в житті історії про герцога Гібеанського. Про те, як він і його люди двадцять років викрадали й мучили людей, поки не втрутилася церква і не поклала цьому край.

- Що, що, - пролунав голос із іншої кімнати. Голос мав дивну інтонацію, наче він насправді нічого не питав.

Хлопчина на ліжку смикнувся, вириваючись зі своїх пут.

- А-а-а-а-бе-е-е-е-е.

Крізь двері пройшов чоловік, який витирав руки об довгу пошарпану одіж.

- Що, що, - повторив він тим самим непитальним тоном. Голос у нього був старий і дещо втомлений, але передусім терплячий. Терплячий, як важкий камінь або мати-кішка в поводженні з кошенятами. Не той голос, якого я чекав від такої людини, як герцог Гібеанський.

- Що, що. Тихо, тихо, Тані. Я нікуди не подівся, просто відійшов. Тепер я тут. - Його ноги тьопали по голій кам'яній підлозі. Він був босий. Я відчув, як мене повільно покидає напруга. Хоч що тут відбувалося, це й близько не видавалося таким моторошним, як я спершу подумав.

Побачивши, що чоловік наближається, хлопчина перестав налягати на мотузки.

- І-і-і-а-а, - промовив він і потягнув за мотузки, які його стримували.

- Що? - тепер це вже було запитанням.

- І-і-і-а-а.

- Гм-м-м? - старий роззирнувся довкола і вперше побачив мене. - Ох. Здоров, - знову поглянув на хлопчика на ліжку. - Ну хіба ти сьогодні не розумничок? Тані покликав мене, бо в нас відвідувач! - обличчя Тані розпливлось у широчезній посмішці, і він різко, тугняво захекав. Хоча звук вийшов зболеним, було ясно, що він сміється.

Повернувшись до мене, босоногий чолов'яга сказав:

- Я тебе не впізнаю. Ти тут уже бував?

Я хитнув головою.

- Ну, у мене є трохи хліба, йому всього два дні. Якщо принесеш мені води, можеш узяти його стільки, скільки можеш з'їсти. - Він подивився на мене. - Все гаразд?

Я кивнув. Окрім ліжок, у кімнаті з урядження були тільки стілець, стіл і відкрита бочка біля одних із дверей. На столі лежали стосом чотири великі круглі хлібини.

Він теж кивнув, а тоді обережно попрямував до стільця. Ішов він боязко, неначе йому було боляче ставити ноги.

Діставшись стільця та опустившись на нього, він показав на бочку біля дверей.

– За дверима є насос і відро. Спішити не тре, тут тобі не перегони. – Говорячи, він із відсутнім виглядом схрестив ноги й заходився терти одну босу стопу.

«Неефективний кровообіг, – подумала та частина мене, яка вже давно лишалася без діла. – Підвищений ризик інфекції та помітний дискомфорт. Ноги треба піднімати, масажувати та обтирати теплою настоянкою вербової кори, камфори та маранти».

– Не набирай у відро забагато. Я не хочу, щоб ти нашкодив собі чи нахлюпав. Там і без того досить мокро. – Він повернув стопу на підлогу та нагнувся, щоб підібрати одного з малих, який неспокійно заворушився на ковдрі.

Наповнюючи бочку, я крадькома поглядав на чолов'ягу. Волосся він мав сиве, але попри це та повільну нездорову ходу, він був не дуже старий. Мав років із сорок, а може, і трохи менше. На ньому була довга одіж, стільки разів перелатана й перештопана, що я й не здогадувався, який колір і фасон вона спершу мала. Він був майже такий само обірваний, як і я, зате чистіший. Тобто не зовсім чистий, а просто чистіший за мене. Це було неважко.

Звали його Трапіс. Він не мав у що вдягнутися, крім тієї латаної одежини. Майже весь час, коли не спав, він проводив у тому вогкому підвалі, доглядаючи безнадійних людей, з якими не хотів мати клопоту більше ніхто. Здебільшого це були маленькі хлопчики. Декому, як-от Тані, доводилося обмежувати рухи, щоб вони не нашкодили собі чи не викотилися з ліжка. Іншим, як-от Джаспінові, який за два роки до цього збожеволів від гарячки, доводилось обмежувати рухи, щоб вони не нашкодили іншим.

Паралітики, каліки, нерухомі, зсудомлені – до всіх них Трапіс виявляв однакову нескінченну терплячість. Я жодного разу не чув, щоб він скаржився, або що, навіть на босі ноги, які завжди були розпухлими і, напевно, постійно завдавали йому болю.

Він по змозі допомагав нам, дітям, давав трохи поїсти, коли мав зайві харчі. Щоб заробити якусь дрібницю, ми носили воду, мили йому підлогу, виконували доручення й тримали немовлят, щоб вони не плакали. Ми робили все, про що він просив, а коли харчів не було, ми завжди могли попити води, побачити втомлену усмішку та зустрітися з тим, хто дивився на нас як на людей, а не тварин у лахмітті.

Часом здавалося, ніби Трапіс сам-один намагався піклуватися про всіх безнадійних створінь у нашому куточку Тарбієна. У відповідь ми любили його

з таким мовчазним завзяттям, дорівнятися до якого можуть хіба що тварини. Якби хтось коли-небудь здійняв руку на Трапіса, його з виттям розірвали б на криваві кавалки посеред вулиці сто дітей.

Ті перші кілька місяців я частенько заходив до його підвалу, а потім, з плином часу, дедалі менше. Трапіс і Тані були чудовим товариством. Жоден з нас не відчував потреби багато говорити, і це чудово мені підходило. Але інші вуличні діти неймовірно діяли мені на нерви, тож заходив я нечасто, лише тоді, коли страшенно потребував допомоги, або тоді, коли мав чим поділитися.

Попри те, що я бував там нечасто, приємно було знати, що в місті є таке місце, де мене не копатимуть, не ганятимуть і не обплюють. Коли я був на дахах сам-один, добре було знати, що на світі є Трапіс і підвал. Це була майже домівка, до якої можна повертатися. Майже.

Розділ двадцять другий

Час демонів

У ті перші місяці в Тарбієні я багато чого дізнався.

Я дізнався, в яких шинках і ресторанах викидають найкращу їжу і наскільки їжа має прогнати, щоб від неї стало зле.

Я дізнався, що обнесений стіною комплекс будівель біля доків – це Храм Тейлу. Тейлінці часом роздавали хліб, змушуючи нас проказувати молитви, а вже потім дозволяючи взяти собі буханець. Я не заперечував. Це було легше, ніж жебракувати. Часом священики в сірих одіннях намагалися заманити мене проказати молитви до церкви, але до мене доходили чутки, і я завжди тікав від таких прохань, незалежно від того, узяв я вже буханець чи ні.

Я дізнався, як треба ховатися. У мене було таємне місце на старій дубильні, де змикалися три дахи, утворюючи прихисток від вітру й дощу. Бенову книжку я заховав під кроквами, загорнувши в полотно. Брався я за неї дуже рідко, як за святую реліквію. Це була остання значна частина мого минулого, і я вживав усіх заходів, щоб тільки вберегти її.

Я дізнався, що Тарбієн не має кінця-краю. Якщо ви не бачили його на власні очі, вам не зрозуміти. Це як з океаном. Я можу розповісти вам про його хвилі й воду, але ви й гадки не матимете про його розмір, поки не опинитеся на березі. Зрозуміти океан по-справжньому можна, лише опинившись посеред нього, коли навколо тільки океан, який нескінченно тягнеться на всі боки. Лише тоді стає зрозуміло, які ви маленькі, які безсилі.

Почасти Тарбієн такий величезний через те, що він поділяється на тисячу невеличких частинок, кожна з яких має власний характер. Були там Низовини, Гуртоправська площа, Мийниця, Середмістя, Жировик, Бочки, Доки, Смоляний шлях, Шовний провулок... Можна було все життя прожити в Тарбієні й так і не вивчити всі його частини.

Але з практичної точки зору Тарбіен зазвичай поділявся на дві частини – Надбережжя та Узвишшя. Надбережжя – це там, де люди бідні. Тому вони – жебраки, злодії та повії. Узвишшя – це там, де люди багаті. Тому вони – повірені, політики та куртизанки.

Провівши в Тарбієні два місяці, я вперше замислився про те, чи не спробувати пожебракувати на Узвишші. Зима міцно вчепилась у місто, а через Маскарад Середзим'я на вулицях стало небезпечніше, ніж зазвичай.

Це мене вразило. Усе мое молоде життя наша трупа щозими організовувала Маскарад Середзим'я для якого-небудь містечка. Надягнувши маски демонів, ми тероризували місцевих сім днів Високої Жалоби, що неабияк усіх радувало. Мій батько грав Енканіса так переконливо, що можна було подумати, ніби ми його прикликали. А найважливішим було те, що він міг бути страхітливим та обачним водночас. Коли всім заправляла наша трупа, ніхто жодного разу не постраждав.

Але в Тарбієні все було інакше. О, складники маскараду були такі ж самі. Люди в кричущо розмальованих масках демонів усе одно вешталися містом, лізучи в шкоду. Був там і Енканіс у традиційній чорній масці, який завдавав серйозніших клопотів. І хоча я його не бачив, я не сумнівався, що кращими районами крокував Тейлу в срібній масці, який грав свою роль. Як я вже сказав, складники карнавалу були такі ж самі.

Але спрацьовували вони інакше. По-перше, Тарбіен був надто великий, щоб одна трупа забезпечила йому достатньо демонів. Тут би не вистачило б і сотні труп. Отож, замість оплачувати послуги професіоналів, що було б розважливо й безпечно, церкви Тарбієна йшли більш прибутковим шляхом продажу масок демонів.

Через це в перший день Високої Жалоби в місті вирвалися на свободу десять тисяч демонів. Десять тисяч демонів-аматорів, яким було дозволено робити будь-які капості, які спадуть на думку.

Може здатися, ніби це – ідеальна ситуація для юного злодюжки, якою той може скористатись, але насправді все було зовсім навпаки. Демонів завжди було найбільше в Надбережжі. І хоча переважна більшість демонів поводитись як годиться, тікала, почувши ім'я Тейлу, і тримала свою чортівню в розумних межах, чимало з них були не такі. У перші кілька днів Високої Жалоби було небезпечно, і я здебільшого коротав час, просто переховуючись від гріха подалі.

Але з наближенням Середзим'я все вляглося. Кількість демонів стабільно зменшувалася: люди губили маски або втомлювалися від цієї гри. Тейлу, безсумнівно, теж знищив чимало – от тільки срібна маска срібною маскою, а він був один. Він навряд чи міг обійти весь Тарбіен усього за сім днів.

Для мандрівки на Узвишшя я обрав останній день Жалоби. У день Середзим'я настрій у всіх завжди гарний, а гарний настрій – це успіх у жебракуванні. Найкращим же було те, що лави демонів помітно порідшали, а це означало, що ходити вулицями знову стало більш-менш безпечно.

Я вийшов невдовзі після полудня, зголоднілий, тому що не зумів знайти, де вкрасти хліба. Пам'ятаю, що, попрямувавши до Узвишся, я відчував легке збудження. Можливо, якась частина мене згадала, яким було Середзим'я в колі родини: тепла їжа, а потім – теплі ліжка. Можливо, мене заразили пахощі вічнозелених гілок, які збирали на купи та підпалювали на честь торжества Тейлу.

Того дня я дізнався дві речі. Я дізнався, чому жебраки тримаються Надбережжя, а ще дізнався, що, хоч що вам там казатимуть церковники, Середзим'я – це час демонів.

Я вийшов із провулка, і мене негайно вразила несхожість атмосфери в цій частині міста й там, звідки я прибув.

У Надбережжі купці підлизувалися й підлещувалися до покупців, сподіваючись заманити їх до своїх крамниць. Якщо в них не виходило, вони не соромилися нападів войовничості – кляли чи навіть відверто залякували покупців.

Тут крамарі нервово заламували руки. Вони кланялися, розшаркувалися й були бездоганно ввічливими. Ніхто ніколи не підвищував голосу. Після жорстокої реальності життя в Надбережжі мені здавалося, ніби я випадково потрапив на офіційний бал. Усі були одягнені в нове вбрання. Усі були чисті, і всі, здавалося, брали участь у якомусь заплутаному соціальному танці.

Але були тут і тіні. Оглядаючи вулицю, я помітив двох чоловіків, які переховувались у провулку навпроти мене. Маски в них були непогані, криваво-червоні й люті. В одного була роззявлена паща, а в другого скалилися гострі білі зуби. Обидва були в традиційному чорному одязі з каптурами, і я це схвалював. Дуже багато демонів у Надбережжі не переймалися правильними костюмами.

Двое тих демонів вислизнули з провулка й подалися за гарно вбраною молодою парою, яка спокійно прогулювалася вулицею попід руку. Демони обережно пройшли за ними назирці майже сотню футів, а тоді один з них схопив капелюх молодика і шпурнув його в сніговий замет неподалік. Другий схопив жінку в грубі обійми та підняв її над землею. Вона зарепетувала, тим часом як чоловік, явно розгубившись через те, що так сталося, почав виривати в демона свій ціпок.

На щастя, його дама не розгубилася.

– Тегус! Тегус! – закричала вона. – Тегус антауса ега!

Почувши ім'я Тейлу, дві постаті з червоними масками зіщулились, а тоді розвернулися й побігли вулицею геть.

Усі радо загукали. Один із крамарів допоміг молодикові повернути собі капелюх. Мене доволі сильно здивувало, як чемно все відбулося. Вочевидь, у гарній частині міста ввічливими були навіть демони.

Осмівшись від побаченого, я оглянув натовп, думаючи, хто тут найперспективніший. Підійшов до однієї молодої жінки. Вона була в пудрово-

блакитній сукні та білому хутряному палантині. Волосся в неї було довге й золотаве та обрамляло її обличчя вміло накрученими кучерями.

Коли я вийшов уперед, вона опустила на мене погляд і зупинилась. Я почув приголомшений вдих; вона піднесла одну руку до вуст.

– Дріб'язку не знайдеться, пані? – Я витягнув руку й змусив її трішечки задрижати. Голос у мене теж дрижав. – Прошу. – Я намагався видаватися таким само малим і безнадійним, як почувався. При цьому я переминався з ноги на ногу в неглибокому сірому сніжку.

– Біднятко, – зітхнула вона так тихо, що я ледве почув. Вона незграбно взялася за гаманець на поясі, не маючи чи то змоги, чи то бажання відвести від мене погляд. За мить вона зазирнула в гаманець і щось дістала. Огорнувши це пальцями, я відчув холодну, надійну вагу монети.

– Дякую, пані, – машинально сказав я. Опустив на мить очі та побачив, як між пальцями в мене виблискує срібло. Розкривши руку, я побачив срібний гріш. Цілий срібний гріш.

Мені відвисла щелепа. Срібний гріш дорівнював десятиом мідним грошам або ж п'ятдесятьом залізним. Ба більше, він дорівнював ситому череву щовечора впродовж половини місяця. За один залізний гріш я міг поспати одну ніч на підлозі в «Червоному оці», за два – поспати біля каміна, неподалік від жаринок, що залишилися від вечірнього вогню. Я міг купити ганчір'яну ковдру, яку сховав би на дахах, і вона зігрівала б мене всю зиму.

Я підняв очі на жінку, яка й досі дивилася на мене знизу вгору з жалем у погляді. Вона не могла знати, що це означає.

– Дякую, пані. – У мене затремтів голос. Я згадав один вираз, який ми вживали ще тоді, як я жив у трупі. – Хай усі ваші історії будуть радісними, а дороги – рівними й короткими.

Вона усміхнулася мені та, мабуть, приготувалася щось сказати, але в мене виникло дивне відчуття біля карку. За мною хтось стежив. На вулиці або стаєш чутливим до певних речей, або живеш нещасливо й недовго.

Я роззірнувся довкола й побачив, як один крамар розмовляє з констеблем і показує в мій бік. Це був не якийсь там надбережний констебль. Він був ретельно поголений і мав рівну поставу. Він був одягнений у чорну шкіряну куртку з металевими заклепками й ніс окутий латунню кийок завдовжки з власну руку. До мене долинула дешиця з крамаревих слів.

– ...покупців. Хто купуватиме шоколад, коли... – він знову змахнув рукою в мій бік і сказав щось, чого я не розібрав. – ...тобі платять? Отож-бо. Може, мені варто згадати...

Констебль повернув голову в мій бік. Я зустрівся з ним поглядом. Повернувся й побіг.

Я взяв курс на перший провулок, який побачив; мої тонкі черевики ковзали по тонкому шару снігу, що вкривав землю. Звернувши в другий провулок, який

відходив від першого, я почув, як у мене за спиною гупають його важкі чоботи.

Я шукав, куди піти, де сховатись, а груди мені горіли від власного дихання. Але цієї частини міста я не знав. Тут не було жодних куп сміття, в які можна було б пробратися, жодних згорілих будівель, якими можна було б пролізти. Я відчув, як тоненьку підшву одного мого черевика прорізають гострі замерзлі камінці. Я змусив себе не припиняти бігу, і мою стопу пройняв лютий біль.

Після третього повороту я опинився в глухому куті. Видершись на одну стіну до половини, я відчув, як чиясь рука хапає мою щиколотку й стягує мене на землю.

Я вдарився головою об бруківку, і світ запаморочливо закрутився довкола мене – констебль підняв мене з землі, схопивши за один зап'ясток і за волосся.

– А ти розумний хлопчик, еге ж? – засапано вимовив він, жарко дихаючи мені в обличчя. Від нього несло вичиненою шкірою й потом. – Ти ж уже дорослий, ти вже маєш знати, що бігти не треба. – Він розгнівано трусонув мене й скрутив мені волосся. Я скрикнув; провулок довкола мене нахилився.

Він грубо притиснув мене до стіни.

– А ще ти маєш розуміти, що не треба йти на Узвишся. – Він трусонув мене.
– Чи ти дурний, хлопче?

– Ні, – ошелешено промовив я, намагаючи холодну стіну вільною рукою. – Ні.

Здається, моя відповідь його розлютила.

– Ні? – слово різко зірвалося з його вуст. – Хлопче, я через тебе вскочив у халепу. На мене, може, заяву напишуть. Якщо ти не дурний, то тебе, певно, треба провчити. – Він крутнув мною й кинув мене. Я впав у брудний сніг провулка. Вдарився ліктем об землю, і в мене зааніміла рука. Долоня, що стискала місячний запас харчів, теплих ковдр і сухих черевиків, розкрилася. Щось дорогоцінне вилетіло і впало, навіть не дзенькнувши з доторком до землі.

Я цього практично не помітив. Повітря загуділо, і кийок констебля врізався мені в ногу. Він вишкірився на мене:

– Не ходи на Узвишся, ясно?! – Кийок влучив по мені знову, цього разу – між лопаток. – Далі Буланой вулиці вам, малим скурвим синам, зась. Ясно? – Він ударив мене по обличчю тильним боком долоні, і я відчув смак крові, а моя голова відскочила від засипаної снігом бруківки.

Я скрутився клубочком, а він засичав на мене.

– А я працюю на Млиновій вулиці та Млиновому ринку, тож ніколи. Більше. Туди. Не. Вертайся. – Кожне слово він супроводжував ударом кийка. – Ясно?

Я лежав там, трусячись, у збуреному снігу і сподівався, що це скінчилося. Сподівався, що він просто піде.

– Ясно? – Він копнув мене в живіт, і я відчув, як у мене всередині щось порвалося.

Я закричав і, напевно, щось пробелькотів. Коли я не встав, він копнув мене знову, а тоді пішов геть.

Здається, я чи то знепритомнів, чи то лежав у заціпенінні. Коли я нарешті очутився, вже сутеніло. Я захолов до самісінького нутра кісток. Я поповзав у брудному снігу та вологому смітті, шукаючи срібний гріш пальцями, які так закоцюбли від холоду, що ледве ворушилися.

Одне око в мене було закрите набряком, і я відчував смак крові, але я шукав, поки не зник останній промінчик вечірнього повітря. Навіть після того, як у провулку стало зовсім темно, я не припиняв просіювати сніг руками, хоч і знав у глибині душі, що пальці в мене надто зааніміли, щоб намацати монету, навіть якщо я на неї натраплю.

Спираючись на стіну, я зіп'явся на ноги й пішов. Через поранену стопу я просувався повільно. З кожним кроком мою ногу пронизував біль, і я намагався користуватися стіною як костуром, аби дещо розвантажити кінцівку.

Я перейшов до Надбережжя, найріднішої мені частини міста. Стопа в мене зааніміла й задерев'яніла від холоду, і хоча це турбувало розважливу частину мого «я», мій практичний бік просто радів, що мені боліло на одну частину тіла менше.

До мого таємного місця була ще не одна миля, а накульгував я повільно. Якоюсь миті я, напевно, впав. Я цього не пам'ятаю, зате пам'ятаю, як лежав у снігу й розумів, наскільки там чудово й затишно. Я відчув, як мене огортає сон, схожий на товсту ковдру, схожий на смерть.

Я заплющив очі. Пам'ятаю глибоку тишу безлюдної вулиці довкола себе. Я надто задубів і втомився, щоб боятись. У своєму маренні я уявив смерть у вигляді великого птаха з крилами з вогню й тіні. Він завис вгорі, терпляче спостерігаючи, очікуючи на мене...

Я спав, а великий птах накрив мене палаючими крилами. Я уявив собі солодке тепло. Потім він вгородив у мене кігті, роздираючи мене...

Ні, це мені просто заболіли потрошені ребра – хтось перекотив мене на спину.

Я розплющив одне око й нечітко побачив, що наді мною стоїть демон. Тоді я був збитий з пантелику й довірливий, а тому, побачивши людину в масці демона, прокинувся від переляку; звабливе тепло, що його я відчував за мить до того, зникло, а мое тіло залишилося слабким і свинцево-важким.

– Так. Я тобі казав. Тут малий у снігу лежить! – демон зіп'яв мене на ноги.

Уже прокинувшись, я помітив, що маска в нього була чисто чорною. Це був Енканіс, Володар Демонів. Він сяк-так поставив мене на ноги й заходився струшувати з мене сніг, яким я вкрився.

Здоровим оком я побачив, що неподалік стоїть постать у синювато-зеленій масці.

– Ну ж бо... – настирливо промовив інший демон, тобто демониця; її голос, який долинав із-за рядів гострих зубів, видавався лунким.

Енканіс на неї не зважав.

– Ти в порядку?

Я не знав, що відповісти, тож зосередився на тому, щоб не втратити рівноваги, тим часом як він продовжив зчищати сніг рукавом своєї темної одежі. Я почув, як на віддалі сурмлять у роги.

Демониця нервово глянула на дорогу.

– Якщо ми не залишимося попереду них, то нам буде непереливки, – нервово просичала вона.

Енканіс прибрав з мого волосся сніг пальцями в темних рукавичках, а тоді зупинився і нагнувся, щоб поглянути на мое обличчя. Позаяк бачив я нечітко, його темна маска якось дивно нависла наді мною.

– Тіло Господне, Голлі, з цього малого хтось мало душу не вибив. Та ще й на Середзим'я.

– Констебль, – ледь проскреготів я. Вимовивши це слово, я відчув смак крові.

– Ти ось-ось замерзнеш, – сказав Енканіс і почав розтирати мені долонями руки й ноги, намагаючись знову запустити кровообіг у моєму тілі. – Доведеться тобі піти з нами.

Роги засурмили ще раз, уже ближче. Вони змішалися з нечітким гамором юрби.

– Не дуркуй, – промовила демониця. – Він не годен побігти містом.

– Йому нема чого залишатися тут, – різко відказав Енканіс. Він продовжив грубо масажувати мені руки й ноги. Вони поступово набували чутливості, передусім відчуваючи жалюче тепло, яке скидалося на болісну насмішку над заспокійливим теплом, яке я відчував хвилину тому, поступово засинаючи. Щоразу, коли він торкався синця, я відчував укол болю, але мое тіло було надто втомлене, щоб від нього сахатися.

Демониця в зеленій масці підійшла ближче та поклала руку другові на плече.

– Нам уже час іти, Герреку! Про нього подбає хтось інший. – Вона спробувала відтягнути друга й нічого не добила. – Якщо нас знайдуть тут, з ним, то подумают, що це наша робота.

Чоловік у чорній масці вилаявся, а тоді кивнув і заходився щось шукати під своєю одіжжю.

– Більше не лягай, – наголосив він, звертаючись до мене. – І зайди кудись. Туди, де можна зігрітися. – Звуки юрби були достатньо близько, щоб я чув окремі голоси, змішані зі стукотом кінських копит і рипінням дерев'яних коліс. Чоловік у чорній масці простягнув руку.

Лише за мить я зосередився на тому, що він тримав. Срібний талант, товщий і важчий за гріш, який я загубив. Таке багатство, що в мене в голові ледве вкладалося.

– Ну ж бо, бери.

Він був уособленням п'яти: чорний плащ із каптуром, чорна маска, чорні рукавички. Енканіс стояв переді мною, тримаючи в простягнутій руці яскравий шматочок срібла, від якого відбивалося місячне світло. Мені згадалася та сцена в «Деоніці», де Тарсус продає душу.

Талант я взяв, але рука в мене так заціпила, що я його не відчував. Мені довелося опустити погляд, щоб упевнитися в тому, що мої пальці його тримають. Я уявив собі, ніби відчуваю, як моєю рукою підіймаються промені тепла; відчув себе сильнішим. Широко всміхнувся чоловікові в чорній масці.

– І рукавички мої бери. – Він стягнув їх і притиснув до моїх грудей. Тоді жінка в зеленій масці демона потягнула мого благодійника геть, перш ніж я встиг якось йому подякувати. Я провів цю пару поглядом. На вугільно-сірому тлі залитих місяцем тарбієнських вулиць вони у своїй темній одежі скидалися на тіні, що відступають.

Не минуло й хвилини, коли я побачив, як світло маскарадних смолоскипів завертає за ріг і наближається до мене. Голоси сотні чоловіків і жінок, які співали й кричали, навалювалися на мене хвилями. Я відступив і зрештою відчув, як моя спина притиснулася до стіни, а тоді кволо поковзав убік, поки не знайшов якісь двері в заглибленні.

За маскарадом я спостерігав зі свого зручного сховку. Люди юрбою йшли повз мене з криками й сміхом. Тейлу гордо височів у задній частині фургона, який тягли четверо білих коней. Його срібна маска виблискувала у світлі смолоскипів. Його біле одіння було бездоганним, а манжети й комір були оздоблені хутром. Священики в сірому чимчикували поряд із фургоном, дзвонячи в дзвоники й співаючи. Багато хто з них був у важких залізних ланцюгах священиків-покаянників. Звуки голосів і дзвіночків, співів і ланцюгів змішувалися у своєрідну музику. Усі дивилися тільки на Тейлу. Ніхто не бачив, як я стою в затінку під дверима.

Поки всі вони пройшли, минуло майже десять хвилин; лише після цього я вийшов та обережно поплентався додому. Йшов я повільно, але почувався сильнішим завдяки монеті, яку тримав. Я поглядав на талант десь кожен десяток кроків, щоб упевнитися в тому, що моя заціпила рука й досі міцно тримає його. Мені хотілося вдягти подаровані рукавички, але я боявся впустити монету й загубити її в снігу.

Не знаю, як довго я вертався назад. Під час переходу я трохи зігрівся, хоча стопи все одно здавалися дерев'яними й заціпенілими. Озирнувшись за плече, я побачив у кожному другому своєму сліді криваву пляму. Це мене якось дивно підбадьорило. Краще нога, що кровоточить, аніж замерзла до невразливості.

Я зупинився біля «Веселуна», першого шинку, який я впізнав. Він був наповнений музикою, співами та святкуванням. Я оминув парадні двері та обійшов будівлю, попрямувавши на задвірок. Там теревенили у дверях кухні, ухиляючись від роботи, двійко молодих дівчат.

Я пошкутильгав до них, спершись на стіну, як на костур. Вони помітили мене аж тоді, коли я мало на них не наскочив. Молодша підняла на мене погляд і охнула.

Я підійшов ще на крок.

– Чи не могла б одна з вас принести мені поїсти й ковдру? Я можу заплатити. – Я витягнув руку і з жахом усвідомив, як сильно вона тремтить. Вона була вимазана кров'ю через те, що я торкнувся обличчя. Рот у мене був неначе роздертий ізсередини. Говорити було боляче. – Прошу.

Вони на мить витріщилися на мене в приголомшеному мовчанні. Тоді перезирнулись, і старша змахнула рукою, наказуючи іншій йти всередину. Молодша дівчина зникла у дверях без жодного слова. Старша дівчина, якій було, мабуть, років шістнадцять, наблизилася до мене й витягнула руку.

Я передав їй монету й відчув, як моя рука важко опустилася. Вона поглянула на гроші і зникла всередині, кинувши на мене ще один довгий погляд.

Крізь відчинені двері я почув теплі жваві звуки, звичні для велелюдного шинку: притишене бурмотіння розмов, у яке час від часу втручався сміх, ясний дзенькіт пляшкового скла та глухий стукіт дерев'яних кухлів об стільниці.

А ще крізь усе це обережно пробиралися звуки лютні, на якій хтось грав на задньому плані. Чути було погано, музику майже заглушували інші звуки, але я почув її так, як мати може вловити плач своєї дитини, коли їх розділяє десяток кімнат. Музика була наче спогадом про родину, про дружбу й теплу близькість. Від неї мені скрутило нутро й заболіли зуби. На мить у руках зник біль від холоду, замість якого з'явилася жага того знайомого відчуття, коли ними проходить музика.

Я зробив один повільний крок, човгнувши ногою. Неквапом, ковзаючи вздовж стіни, відсунувся від дверей, так, щоб більше не чути музики. Тоді зробив ще один крок, а потім мені знову заболіли від холоду руки, а в грудях залишився біль лише від поламаних ребер. Ці болі були простішими, витерпіти їх було легше.

Не знаю, скільки часу минуло, перш ніж дівчата повернулися. Молодша простягнула ковдру, в яку було щось загорнуто. Я притиснув її обома руками до зболілих грудей. Предмет видавався надміру важким як на свій розмір, але руки в мене тремтіли й самі по собі, тож сказати напевно було важко.

Старша дівчина простягнула невеличкий, серйозний на вигляд гаманець. Я взяв і його, схопивши так міцно, що аж заболіли обморожені пальці.

Вона подивилася на мене.

– Якщо хочеш, можеш зайняти тут куток біля вогню.

Молодша дівчина швидко закивала.

– Нетті не заперечуватиме. – Вона зробила один крок і потягнулася до моєї руки.

Я відсахнувся від неї й мало не впав.

– Ні! – захотів крикнути я, але вийшов лише кволий скрегіт. – Не торкайся мене, – голос у мене тремтів, хоч я й не знав напевно, сердився я чи боявся. Я, хитаючись, відступив до стіни. Нечітко почув власний голос. – Зі мною нічого не станеться.

Молодша дівчина заплакала, безсило опустивши руки.

– Мені е куди піти. – У мене зірвався голос, і я відвернувся. Якнайшвидше кинувся геть. Я не знав точно, від чого тікаю – хіба що від людей. Ось іще один урок, який я, можливо, засвоїв надто добре: люди – це біль. Я почув за спиною кілька приглушених схлипів. До рогу я, здавалося, йшов довго.

Я дістався свого сховку, де торкались один одного дахи двох будинків, над якими нависав третій. Не знаю, як мені вдалося туди залізти.

У ковдрі була ціла фляга вина зі спеціями та буханець свіжого хліба, притулений до індичої грудки, більшої за обидва мої стиснені кулаки разом. Я закутався в ковдру та сховався від вітру, тим часом як сніг почав танути просто в повітрі. Цегла комина в мене за спиною була теплою і чудовою.

Перший ковток вина обпалив порізи в моєму роті вогнем. Але другий і близько так не пік. Хліб був м'який, а індичка – досі тепла.

Прокинувся я опівночі, коли задзвонили всі дзвони в місті. Люди на вулицях бігали та кричали. Ми пережили сім днів Великої Жалоби. Середзим'я було позаду. Розпочався новий рік.

Розділ двадцять третій

Охоплене вогнем колесо

Я до кінця тієї ночі сидів у своєму таємному місці, а наступного дня прокинувся пізно і зрозумів, що моє тіло здерев'яніло, ставши тугим вузлом болю. Позаяк у мене ще була іжа і трохи вина, я залишився там, де був, замість того, щоб ризикувати падінням, спробувавши злізти на вулицю.

Стояв день без сонця і з вологим вітром, який, здавалося, віяв без упину. Під покров навислого даху залітав мокрий сніг. Комин за мною був теплий, але цього було не досить, щоб по-справжньому висушити мою ковдру чи знищити студену вологу, якою був просякнута мій одяг.

З вином і хлібом я впорався швидко, а після того більшу частину свого часу обгризав індишкі кістки й намагався зігріти сніг у порожній флязі з-під вина, щоб його можна було пити. Ні те, ні інше особливої користі не принесло, і врешті-решт я наївся брудного снігу, від якого мені залишилися дрижаки й смак дьогтю в роті.

Попри ушкодження я по обіді занурився в сон, а прокинувся пізно ввечері, наповнений пречудовим теплом. Я відсунув ковдру й відкотився від надміру вже розігрітого комина, а тоді прокинувся майже на світанку, з дрижаками й змоклий до нитки. Почувався я дивно – у голові паморочилось, і я неначе сп'янів. Я знову зіщулювався біля комина й до кінця дня то поринав у неспокійний гарячковий сон, то виринав з нього.

Я не пам'ятаю, як зліз із даху, марячи в гарячці, майже скалічений. Не пам'ятаю, як пройшов три чверті милі крізь Жировик і Ящики. Пам'ятаю лише, як полетів сходами, що вели до Трап'євого підвалу, міцно стискаючи в руці свій гаманець із грішми. Лежачи там, тремтячи й пітніючи, я почув негучне тьопання його босих ніг по каменю.

– Що, що, – лагідно промовив він, піднявши мене. – Тихо, тихо.

Трап'є доглядав мене, поки довгі дні моєї гарячки не закінчилися. Він кутає мене в ковдру, годував, а коли стало очевидно, що моя гарячка не мине сама собою, він купив на принесені мною гроші гірко-солодкі ліки. Він пильнував, щоб моє обличчя й руки залишалися вологими й холодними, водночас бурмочучи своє терпляче, лагідне «Що, що. Тихо, тихо», тим часом як я кричав, без упину марячи померлими батьками, чандріями та чоловіком із порожніми очима.

Прокинувся я холодним і з ясною головою.

– А-а-а-аку-у, – голосно промовив прив'язаний до ліжка Тані.

– Що, що. Тихо, тихо, Тані, – озвався Трап'є, поклавши одного з немовлят і взявши іншого. Малий по-совиному роззирався довкола великими темними очима, але, здавалося, не міг тримати голову. У кімнаті було тихо.

– А-а-а-а-а-аку-у, – знову сказав Тані.

Я спробував прокашлятися.

– На підлозі біля тебе стоїть чашка, – сказав Трап'є, погладивши по голівці немовля, яке тримав.

– А-А-А-А-А-А-К-К-К-К-У-У-У-У-Е-Е! – заревів Тані; його крик перемежався дивним напівоханням. Цей гамір збудив кількох інших дітей, які неспокійно завоштузилися в ліжках. Старший хлопчик, який сидів у кутку, притиснув

руки до скронь і застогнав. Він заходився хитатися вперед-назад, попервах несильно, а далі – чимраз енергійніше, так, що, нахилившись уперед, стукався головою об голе каміння стіни.

Трапіс опинився біля хлопчика, перш ніж він устиг заподіяти собі якусь реальну шкоду. Він обняв хлопчину, який хитався, обома руками.

– Тихо, тихо, Лоні. Тихо, тихо. – Хлопчикове хитання сповільнилось, але не припинилось остаточно. – Тані, ти ж надто розумний, щоб так шуміти. – Голос у нього був серйозний, але не суворий. – Чому ти колобродиш? Лоні міг би й нашкодити собі.

– И-и-б-а-а, – тихо вимовив Тані. У його голосі я, здається, вловив нотку жалю.

– Здається, він хоче казку, – сказав я, здивувавшись, що подав голос.

– А-а-а-а, – сказав Тані.

– То ти її хочеш, Тані?

– А-а-а-а.

На мить запала тиша.

– Я не знаю казок, – зізнався він.

Тані вперто мовчав далі.

«Якусь казку знають усі, – подумав я. – Усі знають хоч одну».

– А-а-а-а-а-а-ку-у!

Трапіс оглянув тиху кімнату, неначе шукаючи виправдання.

– Ну, – знехотя промовив він. – Давненько в нас уже не було казочок, чи не так? – Він опустив погляд на хлопчину, якого тримав у обіймах. – Хочеш казку, Лоні?

Лоні відчайдушно закивав на знак згоди, мало не врізавши Трапісові по щоці потилицею.

– Будеш гарно поводитися, посидиш тихенько, щоб я зміг розповісти казку?

Лоні майже негайно перестав гойдатися. Трапіс повільно прибрав руки й відступив. Після довгого погляду на хлопчика, коли він пересвідчувався, що той не нашкодить собі, Трапіс обережно повернувся до свого стільця.

– Ну, – тихенько пробурмотів він собі під носа, зігнувшись і піднявши малого, якого був відклав. – Чи є казка про мене? – говорив він дуже тихо, дивлячись у великі очі дитини. – Ні. Ні, нема. Чи можу я згадати якусь? Гадаю, що мав би.

Якусь довгу мить він посидів, мугикаючи щось дитині, яку тримав на руках, із задумливим виразом обличчя.

– Так, звісно. – Він випрямився, не встаючи зі стільця. – Готові?

Давно те діялося. Ще тоді, як ми всі й не народилися. І наші батьки теж іще не народилися. Давно те діялося. Може... може, чотириста років тому. Ні, більше. Мабуть, тисячу років тому. Але, може, і зовсім не так давно.

У світі були кепські часи. Люди були голодні й недужі. Були голодні мори та великі пошесті. Було в той час багато воєн та іншої погані, бо зупинити це було нікому.

Але найгіршим у ті часи було те, що землею ходили демони. Деякі з них були малі й капосні; ці істоти пошкоджували ноги коням і псували молоко. Але було чимало й гірших.

Були такі демони, які ховалися в людських тілах і доводили людей до хвороби чи божевілля, але й ці були не найстрашніші. Були демони, схожі на великих звірів, які ловили та їли людей живцем, поки ті ще кричали, але й ці були не найстрашніші. Були такі демони, які крали в людей шкури й носили їх як одіж, але навіть вони не були найстрашнішими.

Був один демон, який стояв вище за інших. Енканіс, захланна п'ятьма. Хоч де він ходив, його обличчя приховували тіні, а скорпіони, які його жалили, помирили від зарази, якої торкалися.

А тим часом Тейлу, який створив світ і який над усім панує, стежив за світом людей. Він побачив, що демони з нас потішаються, убивають нас і з'їдають наші тіла. Декого він рятував, але зовсім небагато. Бо Тейлу справедливий і рятує тільки достойних, а в ті часи мало хто робив щось навіть для власного добра, не кажучи вже про добро інших.

Через це Тейлу був нещасний. Бо він створив світ таким, щоб людям було добре на ньому жити. Але його церква прогнила. Церковники крали в бідарів і не жили за законами, які він дав...

Ні, зачекайте. Церкви ще не було, і священників теж не було. Тільки чоловіки й жінки, і дехто з них знав, хто такий Тейлу. Але навіть вони були погані, тож коли вони кликали Господа Тейлу на поміч, він не відчував бажання їм допомагати.

Але за багато років спостережень та очікування Тейлу побачив жінку, чисту серцем і духом. Звалася вона Періаль. Мати виховала її так, що вона знала Тейлу, і вона шанувала його, як тільки дозволяло її жалюгідне становище. Хоч їй самій жилося тяжко, Періаль молилася лише за інших, а за себе – ніколи.

Тейлу довгі роки стежив за нею. Він бачив, що життя в неї важке, сповнене нещастя і мук від рук демонів і лихих людей. Але вона ніколи не проклинала його ім'я й не переставала молитись, а до інших людей ставилася лише з добром і повагою.

Тож якось пізно вночі Тейлу прийшов до неї уві сні. Він став перед нею, весь неначе зроблений з вогню чи сонячного світла. Він прийшов до неї у величі й запитав її, чи знає вона, хто він такий.

– Звісно, – відповіла вона. Розумієте, вона сприймала це дуже спокійно, бо гадала, ніби їй просто сниться щось дивне. – Ти – Господь Тейлу.

Він кивнув і запитав її, чи знає вона, чому він до неї прийшов.

– Ти зробиш щось для моєї сусідки Дебори? – запитала вона. Бо саме за неї Періаль молилася, перш ніж лягти спати. – Ти накладеш руку на її чоловіка Лозеля і зробиш його кращим? Неправильно він з нею поводить. Чоловік ніколи не має знімати руку на жінку – хіба тільки з любові.

Тейлу знав її сусідів. Він знав, що вони – лихі люди, які чинять лихі справи. У тому селі лихими були всі, крім неї. Лихими були всі на світі. Так він їй і сказав.

– Дебора була зі мною дуже люб'язною й доброю, – відказала Періаль. – Та й навіть Лозель, який мені байдужий, усе одно мій сусід.

Тейлу сказав їй, що Дебора проводить час у ліжках багатьох різних чоловіків, а Лозель щодня п'є, навіть у жалобок. Ні, зачекайте – ніяких жалобків іще не було. Але він усе одно пив дуже багато. Часом він розлючувався настільки, що бив жінку так, що вона аж не могла ні стояти, ні хоч закричати.

Якийсь час у своєму сні Періаль мовчала. Вона знала, що Тейлу каже правду, але Періаль була аж ніяк не дурна, хоч і чиста серцем. Вона вже підозрювала, що її сусіди займаються тим, про що розповів Тейлу. Навіть тепер, знаючи напевне, вона все одно переймалася сусідами.

– Ти їй не допоможеш?

Тейлу сказав, що в тій парі чоловік і дружина – гідна кара одне одному. Вони були лихі, а лихих слід карати.

Періаль висловилася чесно, можливо, тому що гадала, ніби вона снить, але, можливо, вона сказала б те саме, якби не спала, бо Періаль говорила від широкого серця.

– Вони не винні, що світ – це постійний важкий вибір, голод і самотність, – мовила вона. – Що можна очікувати від людей, коли з ними сусідять демони?

Але Тейлу, хоч і почув її мудрі слова на власні вуха, сказав їй, що людство лихе, а лихих слід карати.

– Гадаю, ти дуже мало знаєш про те, як воно – бути людиною, – заявила вона. – А я б усе одно допомогла їм, якби могла, – рішучо сказала вона йому.

- І ТИ ЇМ ДОПОМОЖЕШ, - відповів Тейлу, простягнув руку й поклав її Періаль на серце. Коли він її торкнувся, їй здалося, ніби вона - величезний золотий дзвін, який щойно видзвонив свою першу ноту. Розплющила очі й усвідомила, що це - не звичайний сон.

Тим-то вона й не здивувалася, коли довідалася, що вагітна. За три місяці вона народила досконалого темноокого хлопчика. Вона назвала його Менда. Наступного дня після свого народження Менда вже міг повзати. За два дні - ходити. Періаль здивувалась, але не збентежилась, оскільки знала, що це дитя - дар Божий.

Однак Періаль була мудрою. Вона знала, що люди можуть цього не зрозуміти. Тож вона тримала Менду біля себе, а коли до неї приходили в гості друзі й сусіди, завертала їх.

Але так могло тривати зовсім недовго, бо в маленькому містечку таємниць не буває. Народ знав, що Періаль незаміжня. І хоча діти, народжені поза шлюбом, у ті часи були повсюди, дітей, які досягали зрілості менш ніж за два місяці, було небагато. Народ боявся, що вона, може, спала з демоном і що її дитя - це дитя демона. У ті темні часи таке аж ніяк не було нечуваним, і люди боялися.

Тож у перший день сьомого витка всі зібралися до купи й попрямували до крихітної хатинки, де Періаль жила сама з сином. Вів їх місцевий коваль, який звався Ренген.

- Покажи нам хлопця, - заволав він. Але з хати не пролунало жодної відповіді. - Винось хлопця й покажи нам, що він - просто людська дитина.

У хаті все одно було тихо, і хоча їх було багато, ніхто не хотів заходити до оселі, в якій може сидіти демонове дитя. Тож коваль знову прокричав:

- Періаль, винось малого Менду, бо інакше спалимо твою хату разом з тобою.

Двері відчинились, і вийшов чоловік. Жоден із них його не впізнав, бо Менда, хоч і вийшов з утроби всього сім витків тому, на вигляд був як сімнадцятирічний юнак. Був він статечний і високий, із вугільно-чорним волоссям і очима.

- Це я - той, кого ви вважаєте Мендою, - сказав він потужним і водночас глибоким голосом. - Чого ви від мене хочете?

Від звуку його голосу Періаль у хатині аж охнула. Менда не лише вперше в житті заговорив - вона впізнала в його голосі той самий голос, який говорив із нею ввісні кілька місяців тому.

- Це як - ми вважаємо тебе Мендою? - спитав коваль, міцно тримаючи свій молот. Він знав, що бувають демони, які зовні скидаються на людей або носять людські шкури, наче костюми, так, як людина може ховатися під овечою шкурою.

Дитя, що не було дитям, заговорило знову.

- Я - син Періаль, але я не Менда. І я не демон.

– Тоді торкнися заліза мого молота, – сказав Ренген, бо знав, що всі демони бояться двох речей – холодного заліза й чистого вогню. Він простягнув свій важкий ковальський молот. Молот трусився в нього в руках, але ніхто через це не подумав про нього погано.

Той, хто не був Мендою, вийшов уперед і поклав обидві руки на залізну головку молота. Нічого не сталося. Періаль, спостерігаючи за цим у дверях хати, розридалася, бо вона, хоч і довіряла Тейлу, частково по-материнськи турбувалася за сина.

– Я не Менда, хоч мати й назвала мене так. Я – Тейлу, пан над усім. Я прийшов звільнити вас від демонів і від зла у власних серцях. Я – Тейлу, син самого себе. Хай лихі почують мій голос і затремтять.

І вони таки затремтіли. Але дехто з них відмовився повірити. Вони називали його демоном і погрожували йому. Говорили з переляку жорстокі слова. Дехто кидався камінням і проклинав його, та ще й плювався в нього та його матір.

Тоді Тейлу розлютився і, може, повбивав би їх усіх, але Періаль кинулася вперед і поклала руку йому на плече, стримуючи його.

– Чого ще тобі сподіватися? – тихо запитала вона його. – Від людей, які сусідять із демонами? Навіть найкращий пес кусатиметься, як його вдосталь поштурхати.

Тейлу подумав над її словами і зрозумів, що вона мудра. Тож він поглянув з-над своїх рук на Ренгена, зазирнув йому вглиб серця та сказав:

– Ренгене, сину Енгена, ти маєш коханку, якій платиш за те, щоб вона з тобою спала. До тебе приходять працювати, а ти дуриш цих людей або крадеш у них. А ще ти голосно молишся, та не віриш. Я, Тейлу, створив світ і наглядаю за всіма, хто тут живе.

Почувши це, Ренген поблід і впустив молот на землю. Бо те, що сказав Тейлу, було правдою. Тейлу поглянув на всіх чоловіків і жінок, які там були. Зазирнув у їхні серця й заговорив про те, що побачив. Усі вони були лихі, такі лихі, що Ренген був серед них одним із найкращих.

Тоді Тейлу провів у дорожній багнюці лінію – так, щоб вона пролягла між ним і всіма, хто прийшов.

– Ця дорога – як звивистий шлях життя. Є дві стежки, і йдуть вони пліч-о-пліч. Кожен з вас уже мандрує з того боку. Ви мусите обрати. Залишитися на своїй стежці чи перейти на мою.

– Але ж дорога одна й та сама, чи не так? Вона все одно веде до одного місця, – зауважив хтось.

– Так.

– Куди веде дорога?

– До смерті. Усі життя закінчуються смертю, крім одного. Такий порядок.

– То яке тоді значення має, з якого боку людина? – це все питав Ренген. Він був великим чолов'ягою, одним із небагатьох, хто був вищий за темноокого Тейлу. Але все, що він побачив і почув за останні кілька годин, його вразило. – Що з нашого боку дороги?

– Біль, – сказав Тейлу голосом, жорстким і холодним, як камінь. – Кара.

– А з твого боку?

– Зараз – біль, – сказав Тейлу таким самим голосом. – Зараз – кара, за все, що ви накоїли. Цього не уникнути. Але тут є і я, це мій шлях.

– Як мені перейти?

– Пошкодуй, покайся та перейди до мене.

Ренген переступив через ризик і став біля свого Бога. Тоді Тейлу нахилився й підняв молот, який впустив коваль. Але замість віддати його Тейлу вдарив ним Ренгена, наче батоном. Один раз. Другий. Третій. А від третього удару Ренген повалився на коліна, схлипуючи й волаючи від болю. Але після третього удару Тейлу відклав молот і вкляк, поглянувши Ренгенові в обличчя.

– Ти перейшов першим, – сказав він – тихо, так, щоб почув тільки коваль. – Це було сміливо, це було важко. Я тобою пишаюся. Ти вже не Ренген, тепер ти – Верет, творець шляху. – Опісля Тейлу обняв його обома руками, і його дотик забрав у Ренгена, який тепер був Веретом, чимало болю. Але не весь, бо Тейлу не збрехав, коли сказав, що карі не уникнути.

Вони переходили одне за одним, і Тейлу збивав їх одного за одним з ніг молотом. Але після того як кожен чи кожна з них падали, Тейлу вклякав і говорив з ними, даючи нові імена та частково зцілюючи їхні болі.

У багатьох чоловіках і жінках ховалися демони, які тікали з криками, коли їх торкався молот. Із цими людьми Тейлу говорив трохи довше, але врешті-решт завжди обіймав їх, і всі вони були вдячні. Дехто з них танцював, радіючи, що звільнився від таких страховищ усередині.

Врешті-решт по інший бік від ризику залишилося семеро. Тейлу тричі запитав їх, чи перейдуть вони, і вони тричі відмовилися. Після третього запитання Тейлу перескочив через ризик і сильно вдарив кожного з них – так, що вони попадали на землю.

Але не всі вони були людьми. Коли Тейлу вдарив четвертого, пролунав звук, який видає залізо під час гартування, і запахло горілою шкірою. Бо четвертий чоловік узагалі був не людиною, а демоном у людській шкурі. Коли це відкрилося, Тейлу схопив демона і зламав його голіруч, прокляв його ім'я та відправив його назад, до зовнішньої пітьми, домівки його кодла.

Ті трое, що залишилися, дозволили позбавити себе з ніг. Демонів серед них не було, але демони втекли з тіл деяких людей, які падали. Упоравшись, Тейлу не став говорити з тими шістьма, які не перейшли, і не вкляк, щоб обняти їх і подбати про їхні рани.

Наступного дня Тейлу взявся доробляти розпочате. Він ходив від поселення до поселення, пропонуючи кожному селу на своєму шляху той самий вибір, який дав раніше. Завжди виходило одне й те саме: дехто переходив, дехто залишався, деякі люди взагалі виявлялися демонами, а таких він знищував.

Але був один демон, який уникав Тейлу. Енканіс, чие обличчя повністю ховалося в тіні. Енканіс, чий голос вривався в людський розум ножем.

Хоч де Тейлу зупинявся, щоб запропонувати людям обрати шлях, виявлялося, що Енканіс був там зовсім недавно – нищив посіви й отруював криниці. Енканіс, який підбурював людей убивати одне одного і крав дітей з ліжок уночі.

Коли минуло вже майже сім років, Тейлу обійшов увесь світ. Він вигнав демонів, які нас мучили. Усіх, окрім одного. Енканіс бігав на свободі й трудився за тисячу демонів, руйнуючи та плундруючи все на своєму шляху.

Тож Тейлу гнався, а Енканіс тікав. Невдовзі Тейлу відділяв від демона один виток шляху, потім – два дні, потім – півдня. Нарешті він підійшов так близько, що відчував холодний слід Енканіса й помічав ті місця, яких він торкався руками й ногами, бо вони були позначені студеним чорним інеєм.

Знаючи, що за ним женуться, Енканіс прийшов до великого міста. Володар Демонів прикликав свою силу, і місто було зруйноване. Він зробив це, сподіваючись, що Тейлу затримається й він зможе втекти, але Бродячий Бог зупинився лише для того, щоб призначити священиків, які б піклувалися про людей зруйнованого міста.

Енканіс тікав шість днів і зруйнував шість великих міст. Але на сьомий день Тейлу підійшов до нього, перш ніж Енканіс зумів застосувати свою силу, і сьоме місто було врятоване. Саме тому сім – щасливе число, і саме тому ми веселимося в кенін.

Тепер Енканіс опинився в тяжкому становищі та зосередив усі думки на втечі. Але на восьмий день Тейлу не зупинився, щоб поспати чи поїсти. І тому наприкінці повалка Тейлу спіймав Енканіса. Скочив на демона і вдарив його своїм ковальським молотом. Енканіс упав каменем, але молот Тейлу розбився й залишився лежати в поросі на дорозі.

Тейлу ніс обм'якле демонове тіло цілісіньку ніч, а на ранок дев'ятого дня прийшов до міста Атура. Побачивши, як Тейлу несе непритомного демона, люди подумали, що Енканіс мертвий. Але Тейлу знав, що той так просто не помре. Його не можна було вбити звичайним клинком або ударом. Не можна було втримати за ґратами в жодній камері.

Тож Тейлу відніс Енканіса до кузні. Наказав принести заліза, і люди поприносили все, яке тільки мали. Тейлу, хоч і не відпочив перед цим і не мав навіть ріски в роті, трудився до кінця дев'ятого дня. Десятеро чоловіків орудували міхами, а Тейлу кував велике залізне колесо.

Тейлу працював усю ніч, а коли його на ранок десятого дня торкнулися перші промені світла, він ударив по колесу востаннє і воно було готове. Колесо було повністю виготовлене з темно-сірого чавуну й вище за людину. Воно

мало шість спиць, кожна з яких була грубшою за держак молота, а всередині його обода могла розкинути руки людина. Важило воно як сорок чоловіків і було холодне на дотик. Ім'я його звучало жахливо, і його ніхто не міг вимовити.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (https://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=44902144&lfrom=362673004) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.